

Den hedniska festkalendern

Hans Carling 2015

Den hedniska festkalendern

★25 efter Tref.

Hör på mig

alla heliga ättlingar

högre och ringare

Heimdals söner

du vill Valfader

att väl jag täljer

forna öden, vad äldst jag minnes

★Söndagen före Domsöndagen

Jättarna

Jättar som föddes

i förtider minns jag

dem som fordom

fostrade mig

nio väldiga världar

minns jag

berömt ödesträd

höljt i mullen

★Domsöndagen

Ginnungagap

Arla i urtid

fanns ingenting

ej sand ej hav

ej svala vågor

jord fanns icke

ingen himm
där fanns omätligt gap,
gräs fanns icke.

★1 i Advent

Midgård skapas
Förrn Burs söner
bragte slättmark
hovo ur djupet
härliga Midgård
södersol lyste
på land och sten
ur mullen grodde
grönskande liljor

★2 i Advent

Tecken i sol och måne
Från söder lade solen
i sällskap med månen
högra handen
om himlens rand
solen visste ej var den bodde
månen visste ej vad makt den ägde
stjärnorna visste ej var de skulle stå

★3 i Advent

Åren räknas
Då gingo makterna
till domstolen
ginn-heliga gudar
tänkte på detta

natt och nedan
gåvo de namn
nämnde morgon och middag
undorn och afton, åren att tälja

★4 i Advent

Asarna på idavall

Asarna möttes

på Idavall
timrade höga
harg och blot-hus
gjorde smideshärdar
hamrade smycken
smidde tänger, slöjdade redskap

★1:e efter Jul

Guldåldern

De tävlade på gårdstunet

glada voro de
de ledo ej brist
på bohag av guld
ända tills trenne
tursa-mör kommo
från jättars värld
väldiga i styrka

Gylfaginning

53. Då sade Ganglere; lefva då ännu någre Gudar? Och gifves
då ännu någon jord eller himmel? Har svarade: ur hafvet
uppskjuter då en grön och vacker jord, hvarpå säd växer, utan

att behöfva sås. Vidar och Vale äro vid lif och dem har hvarken hafvet eller Surts låga skadat. De bo på Idaslätten, der som Asgård förr legat. Der infinna sig äfven Thors söner Magne och Mode och medhafva Mjöllner. Än vidare ditkomma äfven Balder och Höder från Hel: de sätta sig bredvid hvarandra och samtala och påminna sig sina öden och de händelser, som fordom timat, samt Midgårdsormen och Fenrisulfven. Då finna de i gräset de guldaflor, som Asarne hafva ägt, såsom det heter:

Vidar och Vale Gudars hus bebo; När utsläckt är Surts låga. Mode och Magne Skola Mjöllner äga När Vingner (Thor) slutat att strida.

Men på ett ställe, som kallas Hoddmimers-hollt, döljde sig två män undan Surts låga, vilka heta Lif och Lif-Thraser (Seglifvad) och de hafva närt sig af morgondagg i stället för mat. Från dessa menniskor härstammar en så stor släkt, att den kan bebygga hela verlden, såsom det heter:

Lif och Lif-Thraser Sig skola skyla I Hoddmimers-hollt. Af morgondaggen De dagligen mättas. Från dem komma alla slägter.

Och det skall i synnerhet tyckas dig underligt, att solen har födt en dotter, likaså skön som modren, hvars bana hon vandrar; såsom det heter:

En dotter Föder solen Förrn ulfven henne slukar. Hon skall löpa, När gudarne äro döda, Sin moders bana.

Spörjer du nu vidare, vet jag ej huru du kan det; ty jag har icke hört någon förtälja vidare om verldens öden; utan håll nu detta

till godo.

★1:efter Nyår

Dvärgarna ur havet

Makterna satte sig

att samfällt rådslå
heliga gudar
grunnade på detta
vem skulle dana
dvärgars skara
av Brimes blod
och Blains läggjar

★1:e efter Trett D

★Septuagesima

Gylfaginning

16. Då frågade Ganglere; Hvad mera märkvärdigt är att berätta om Asken? Har svarade: derom är mycket att säga. I askens grenar sitter en Örn: han är mycket vetande och emellan hans ögon sitter en hök, som heter Väderfölnir. En ekorn, som heter Ratatösk springer upp och ned längs efter asken och söker, att stifta split mellan Örnen och Nidhögg, Fyra hjortar springa omkring i askens grenar och bita knoppar: desse heta: Dainn, Dvalen, Dunneyr och Durathror. Men så många ormar äro i Hvergelmer hos Nedhögg att ingen kan dem räkna. Så säges här:

Yggdrasels ask Lider mer besvär Än någon tror. Hjorten biter ofvantill; På sidan ruttnar den: Nidhögg skadar den nedantill.

Så säges på ett annat ställe:

Ormar flere ligga Under Yggdrasils ask Än det vet hvar okunnig tok. Goen och Moen De äro Grufvitners söner. Gråbak, och Gråskin, Ofner och Svafner Tror jag evigt skola Trädets qvistar gnaga.

Vidare förtäljes, att de Nornor, som uppehålla sig vid Urds brunn hämta hvarje dag vatten ur brunnen tillika med leret, som ligger omkring brunnen, och ösa det öfver asken, på det att dess grenar icke skola förtorka, eller ruttna. Detta vatten är så heligt, att allt, hvad som kommer i brunnen, blifver så hvitt, som hinnan i ett äggskal.

Så heter det:

En ask vet jag beöst, (Hon Yggdrasel heter) Ett högt och heligt träd, Med det hvita leret. Deraf kommer daggen, Som i dalarne faller. Den står evigt grön Öfver Urds brunn.

Den dagg som deraf faller på jorden kallar man honungsregn, och den är biens föda. Tvenne fåglar födas i Urds brunn: de heta Svanor och från dem härstammar detta fågelslägte.

★Fastlagssöndagen

★1. i Fastan

Altaret/Poseidon

Bön

Havsguden

4 Havsmannen

Havsmannen näcken av alla demoner är i oceanen
äldst ty'n vilar i djuphav alltse'n nerföll ur rymden.
Räds honom alla de sjömän å hav iskalla som åka,
ty hippokampen ur urminnes ålder, eoner av idel
tid begär dem i byte den åldne tritonen i sagan.
Mång äro nämligen alla som omkomma dagligen ute.
Måste de alltid dröja i djupa chateau obebodda.
Mörkare boningar ej finnas ovan än ödsliga bottnar.
Fiskar och ålar ur öppnade valv paradera för honom
som ses sucka till åars gudomlige ande Poseidon.

Sägen

336. Pojken blev allvetande av vit-ormens spad. K 280. (våren)

Den som ville bli klok, skulle ta en vit orm *tidigt på våren* och den skulle sjudas levande instängd. Den som först doppade fingret i grytan och stoppade i munnen, fick klokheten och förmåga att se allting.

I en gård hade de satt på och kokade en sådan orm och det var väl meningen, att matmodern eller någon annan på stället skulle doppa i fingret. Men så var de utgångna och då kom det en fattig pojke förbi och han var förveten och gick in och när han fick se, att grytan stod på spisen, gick han fram och doppade i fingret. Sedan gick han ut till folket i fåhuset och

där hade de en ko i kalvställning och när pojken fick se den, så sade han:

”Den kon har en tjurkalv.” Och så hade de ingen nytta av sitt orm-kok.

★2:a i Fastan

Fenresulven bunden

Då kommo tre

ur denna flock
starka, älskliga
asar till gårds
de funno på land
föga mäktande
Ask och Embla utan kynne

Gylfaginning

34. Ulfven uppföddes af Asarne hemma och Tyr var den ende, som hade mod att gå till ulfven och gifva honom mat. Då Gudarne sågo huru mycket han växte hvar dag och alla spådomar sade, att han vore bestämd till deras skada, fattade Asarne det beslut, att göra en mycket stark fjätter, som de kallade *Læding*, och buro den till ulfven och bådo honom pröfva sin styrka på fjättern. Ulfven, för vilken den icke syntes för stark, lät dem göra dermed hvad de ville. Men så snart han utsträckte sig, brast fjättern och han blef lös ur *lædingen*.

Derefter gjorde Asarne en annan fjätter, dubbelt starkare, som hette *Drome* (band). Då bådo de Ulfven pröfva denne fjätter och sade, att han skulle blifva mycket namnkunnig för sin styrka, om ett så starkt band icke förmådde hålla honom. Ulfven märkte väl, att denna fjätter var mycket starkare, men

tillika, att hans krafter hade tilltagit från den tid, då han sönderslet *læding*. Han betänkte äfven att han måste utsätta sig för någon fara, i fall han ville blifva berömd och lät då lägga fjättern på sig. När Asarne voro färdige dermed skakade ulfven sig och spjernade till, slog fjättern mot jorden, så att stumparne foro långt bort, och så bröt han sig lös från Drome. Det har sedan blifvit ett ordspråk, att lösa ur læding eller slå ur drome, när något fordrar ovanlig ansträngning.

Derefter började Asarne frukta, att de icke åter skulle få ulfven bunden. Då sände Allfader en yngling vid namn Skirner, Freys sändebud, till några dvergar i Svartalfhem och lät förfärdiga en fjätter vid namn *Gleipner*. Den var gjord af sex slags ämnen: af kattstegens då, qvinnoskägg, bergrötter, björnsenor, fiskens ande och fågelspott. Fastän du ej förr vetat detta, så bör du nu kunna finna det vara sant och att vi icke för dig ljugit; ty nog månne du hafva sett, att qvinnan icke har skägg, och att intet då uppkommer af kattens steg och att inga rötter äro under berget och tro mig, att allt är lika sant, som jag sagt dig, änskönt somliga ting icke af dig kunna pröfvas.

Då sade Ganglere: detta allt kan jag nog urskilja och se, som du nu tagit till exempel; men huru blef fjättern arbetad?

Har svarar: det kan jag väl säga dig: fjättern var jämn och mjuk, som ett silkesband och så pålitlig och stark, som du nu skall få höra. Då fjättern blef förd till Asarne tackade de sitt sändebud för dess väl förrättade ärende: sedan foro Asarne ut i sjön Amsvartner, till den holme, som kallas Lyngve och bjödo Ulfven med sig, visade honom silkesbandet och bådo honom slita det itu.

De sade, att det kanske vore något starkare, än det syntes i anseende till tjockleken och gáfvo det åt hvarannan och försökte med handstyrka, men det brast ej: dock sade de, att ulfven skulle slita det. Då svarade ulfven: Så tyckes mig om detta band, som ingen heder vore att hämta af att sönderslita ett så smalt band: men är det gjort med list och svek, fastän det ser så svagt ut, så kommer det aldrig på mina fötter.

Då sade Asarne, att han lätteligen skulle kunna sönderslita ett så smalt band, då han förut hade sönderbrutit starka jernfjättrar, men kan du ej slita detta band, så kan du icke heller förfära Gudarne, och då skola vi nog lösa dig. Ulfven svarade: om J binden mig så fast, att jag ej kan lösa mig sjelf, då sväfven J så högt, att jag sent lærer få hjelp af Eder; ogera vill jag derföre låta detta band läggas på mig. Men hellre än J skolen tro mig vara feg, så må någon af Eder lägga sin hand i min mun till underpant, att allt tillgår utan svek. Den ene Asen såg på den andre och tycktes dem vilkoren vara hårda, Ingen ville erbjuda sin hand. Slutligen framräckte Tyr sin högra hand och lade den i ulfvens mun. Som ulfven nu började att spjärna emot, surrades bandet hårdare till och ju hårdare han bröt på, dess hårdare satt det. Då logo alla utom Tyr, som miste sin hand.

När Asarne sågo, att ulfven var tillräckligt bunden, togo de ändan af fjättern, som heter Gelgja, och drogo den genom en stor håll, som heter Gjöll, och fästade denna håll djupt ner i jorden. Sedan togo de en annan stor sten, som heter Thvite, hvarmed de sköto den än längre ned i jorden och var denna sten i stället för tjuderstake. Ulfven gapade förskräckligt, rasade mycket och ville bita dem; men de stucko i hans mun

ett svärd, så att fästet stannade i den nedre käften och udden i den öfre, det är hans *munkafle*. Han tjuoter förfärligt och fradgan, som står ut af hans mun, blifver till en flod, som heter Von. Der varder han liggande till Ragnarök.

Då sade Ganglere: Elaka voro Lokes barn; men alla dessa syskon äro dråplige hvar för sig. Men hvarföre dråpo ej Asarne ulfven, när de dock hafva ondt att af honom vänta. Har svarade: Så mycken aktning hafva Gudarne för sin helgedom och sina fridlysta ställen, att de icke vilja oskära dem med ulfvens blod, oaktadt spådomarne sade, att han skulle gifva Oden sin bane.

Bön

6 Mars

Ärad du röda planeten, oförkränkt så heroisk
går du om aftonen upp maj'stätisk; vida beundrad.
Bistre Kroniden allena regerade arla i urtid.
Genom ett under i forna naturen, ohyggliga öden,
föddes illustre, beväpnade Ares, idol hos Akajer,
Gud strategisk, herreman öfv'r allsköns militärer.
Tar du kommando, beväpnade dödsgud, hvar generaler
måtte planera för andras ofärd, mord på civila.
Älskade du Afrodite, ihågkommet uti annaler.
Väldig idol, imperiebyggare, Mars på min ära
öfver courage har makt; o skapare av heroismen
Samfälliga vi höja pokal för dig i Olympen.

23 Tyr

Gudabenådade herre, o Tyr, som i Valhall agerar,
 leder ock alla de fallna heroer, höga regenter
 där de i säte monarker och orädda, sitta vid ölet.
 Bäva vi mände nu inför att du tackes komma ur rymden
 ner till oss från Olympens gyllne gemak upp i stjärnan.
 Mjöden allena är anrättad dig att vara till laga.
 Högre än andra du aktas emedan offrade handen.
 Dig tackar alla Olympens gudar och ädla gudinnor
 Alla förundrade sig då sataniska vidundret
 genom magi helvetiskt odjur bands i palatset.
 Du allena bevarade lugnet och gav odödlig,
 mat åt den ulv som avkunnar Urds obevekliga domar

★3.e i Fastan

Oden och Loke ger ande och Färg

De ägde ej ande

ägde ej själ
 ej blod, ej röst
 ej blomstrande hy.
 Odin och Höne
 gåvo ande och själ
 Lodur gav blod o. blomstrande hy

Gylfaginning

35. Då frågade Ganglere: Vilka äro Asynjorna? Har svarade:
Frigg är den förnämsta. Hon äger den boning, som kallas
 Fensal, som är mycket skön. Den andre heter *Saga*: hon bebor
 Sökqvabäck, som är en rymlig plats. Den tredje är *Eir*: hon är
 den bästa läkare. Den fjerde är *Gefjon*: hon är mö och henne

tillhöra alla de, som dö såsom mör. Den femte är *Fulla*: hon är ock mö, går med utslagit hår och har ett gullband om hufvudet. Hon bär Friggs ask, aktar hennes fotklädnad och är delaktig i hennes hemliga råd.

Freya är den förnämsta näst Frigg. Hon är gift med en man, som heter Od: deras dotter heter Hnoss: hon är så fager, att hvad som är skönt och dyrbart efter henne får namn af Hnoss. Od for långväga bort: Freya gråter öfver hans frånvaro och hennes tårar äro rödt guld. Freya har många benämningar: orsaken dertill är den, att hon förändrade sitt namn efter de särskilda folkslag, till hvilka hon kom, då hon sökte efter Od. Hon heter Mardöll, Hörn, Gefn och Syr. Freya ägde halsbandet Brising. Hon är äfven kallad Vanadis.

Den sjunde är *Sjöfn*: hon förmår att vända människors håg till kärlek, så väl männers, som qvinnors: efter hennes namn kallas älskog *Sjafne*. Den åttonde *Lofn* är så mild och from att åkalla, att hon af Allfader eller Frigg får tillstånd, att förena män och qvinnor med hvarannan, oaktadt alla hinder och svårigheter: derföre är af hennes namn det ordet Lof kommit, så ock det uttryck, när man lofvar (prisar) något mycket. Den nionde är *Vör*: hon hör de eder och förbindelser, som knyts emellan karlar och qvinnor, hvarföre sådane mål kallas Vörs mål: hon straffar ock dem, som bryta dem. Vör är förståndig och frågvis, så att ingen ting kan för henne döljas. Det är ett ordspråk, att qvinnan varder *vör* (var), när hon varder kunnig om något.

Den tionde *Syn*, vaktar dörren i palatset, och håller den stängd för dem, som icke skola ingå: hon är satt att vårda vid Tingen de mål, som man vill neka; derföre är det ett ordspråk, att *Syn*

sé fyrir sett (nekande är tillåtet), när man nekar. Den elfte är *Hlin*: hon är satt att vårda de människor, som Frigg vill rädda från fara: derifrån är det ordspråk, att, den som räddar sig, han *hleinir* (skyddas af Hlin). Den tolfte är *Snotra*: hon är klok och sirlig i åthäfvor: af henne kallas den man eller qvinna *Snotr* (klok), som är förståndig. Den trettonde är *Gna*: henne sänder Frigg i åtskilliga verldar uti sina ärenden. Hon har en häst som går lika väl genom luften, som genom vatten: han heter Hofvarpner. En gång då hon red, sågo några Vaner henne rida i luften. Då sade en af dem:

Hvad är det som flyger? Hvad är det som far? Eller genom rymden färdas?

Hon svarar:

Icke jag flyger; Fastän jag far Och i rymden färdas På Hofvarpner, Hvilken Hamskerper Aflade med Gardrofva.

Af Gnas namn säger man att det *gnæfir* (sväfvar), som far högt. Sol och Bil räknas ock bland Asynjorna. Om deras beskaffenhet är förut taladt.

★**Brödsöndag, Midfasto**

Asken Yggdrasil

En ask vet jag stå

Yggdrasil heter den

dess höga stam

är stänkt med vit grus

dädan kommer dagg

som i dalar faller

grön är asken vid Urds brunn alltid

Gylfaginning

36. Ännu finnas flera qvinnor i Valhall, som skola bära fram dryckerna, vårda bordbonaden och ölbägarne. Så äro dessa nämnde i Grimnismål.

Hrist och Mist vill jag Mig skola horn bära: Skeggjöld och Sköggul, Hild och Thrud, Hlöck och Herfiötur Göll och Geirahöd, Randgrid och Radgrid Och Reginleif De bära Enhärjarne öl.

Dessa kallas Valkyrjor: dem sänder Oden till hvarje strid; de utse dem, som skola falla och de råda för segren: Gunn och Rota och den yngsta af Nornorna, som heter Skulld, de rida alltid och välja dem, som, skola falla, samt bestyra om striden. Thors moder Jord, och Vales moder, Rind, räknas bland Asynjorna.

Sägen

344. Näcken (4 april)

(Bergstrand, Bohus. s. 19-20)

I gården Kebbene hade man vid flera tillfällen iakttagit en stor grann häst, som gick omkring och betade. Flera personer försökte infånga hästen, men det lyckades inte. En gammal klok gumma upplyste bönderna om, att om de skaffade ett sax-betsel, så skulle det gå lätt att infånga "Satans häst". En av bönderna skaffade sig ett sax-betsel och strax efteråt var hästen infångad. Man *harvade, bultade och plöjde* och hästen var den bästa dragare de kunde tänka sig och de behöll honom under hela sommaren, men så en dag då höstarbetet var över, togs betset av, och hästen galopperade bort för alltid.

345. Näcken

(Bergstrand, Värml. 1948:27.)

En moster till mig berättade, att man i Gryttom i Brunskog hade fångat näcken. Det var en kritvit häst, som kom upp ur sjön. Man tog och spände honom för *plogen* och körde, så att fradgan stod omkring honom. När man sedan släppte honom, så försvann han åter ner till sjön och blev borta.

Det sades, att näcken inte kunde skaffa sig mer virke än till en halv båt. Om han hade kunnat rusta ut en hel båt, så hade han blivit vådlig ty då hade han kunnat locka människor i båten.

En näckhäst de kallade gick vid sjölandet vid Daglös vik här i Kroppa. En bonde där tog elddons-pungen och kastade över hästen. Då blev hästen kvar. Så satte bonden honom för *plogen* och skulle plöja med honom. Gubben var stor och stark, som de var förr i världen, och de körde hela dagen. Men om kvällen störtade hästen i sjön, så att röda forsen stod om honom.

★Käresöndag, de gamlas söndag

Nornorna

★Palmsöndag

Nornor skära öden

Dädan kom mör som mycket veta

tre ur det hus, som vid trädet står

Urd heter en, den andra Verdandi

de skuro i trä, Skuld är den tredje

de skipa villkor, skifta livslotter

mäta ödet
åt människors barn

★**Påsk**

Freja i Valhall

Det är den första

folkstrid jag minns
då de på spjutuddar
spetsade Gullveig
brände henne
i Hars hall inne
tre ggr brände den tre ggr födda

Gylfaginning

38. Då sade Ganglere: du säger, att alla de män, som från världens skapelse blifvit vapendöde, äro nu komne till Oden i Valhall. Hvad har han der, att gifva dem till uppehälle: ty jag tror, att der måste visst vara en stor folksamling. Då svarade Har: sant är det, som du säger, att en stor folkmängd är der: och långt flere skola ditkomma: men de synas ändock för få, då ulfven kommer.

Dock komma aldrig så många till Valhall, att de icke få tillräckligt fläsk af den galt, som heter Sæhrimner. Han blifver kokad hvar dag, och är dock åter hel om aftonen. Men på den fråga du nu gör, tror jag, att endast få äro nog kloka, att kunna svara. Kocken heter Andhrimner, kitteln Eldhrimner, såsom här såges:

Andhrimner lägger I Eldhrimner Sæhrinmer att kokas. Det bästa fläsk: Men få det veta Hvarvid Enhärjarne födas.

Då frågade Ganglere: Månne Oden har samma bordhållning som Enhärjarne? Har svarade: den mat, som står på hans bord gifver han åt sina två ulfvar, som heta Gere och Freke; men sjelf behöfver han ingen spis: vin är för honom både mat och dryck. Så sägs här:

Gere och Freke Mättar den krigvande Höge Härfader. Men vid vin ensamt Den vapenfrejdade Oden evigt lefver.

Tvenne korpar sitta på hans axlar och föra till hans öron allt hvad de se och höra. De heta Hugin och Munin. Dem sänder han vid dagningen, att flyga omkring all land och komma de åter vid frukosttiden: derigenom blir han underrättad om mångahanda händelser, och derföre kallar man honom Korpe-Gud, såsom det heter:

Hugin och Munin Flyga hvar dag Jordklotet öfver, Jag fruktar för Hugin, Att han åter ej kommer: Dock ser jag än mer efter Munin.

★1:e efter Påsk

Freja sejdar

Hon kallades Heid

då i husen hon kom
spå-kloka vølvan
åt spön gav hon trollmakt
hon sejdade vettlös
evar hon kunde
alltid till fågnad för onda kvinnor

Gylfaginning

39. Då frågade Ganglere: hvad hafva Enhärjarne att dricka, som kan förslå, så väl som maten? eller dricka de endast vatten? Då svarade Har: underligt spørjer du nu: skulle Allfader bjuda konungar eller jarlar eller andra förnämne män till sig och gifva dem vatten att dricka? Det tror jag, att många komma till Valhall, som skulle tyckas dyrt hafva betalat vattendrycken, om det icke bjöds dem något bättre, sådane nemligen, som förut tålt sår och smärta till döden.

Men helt annat har jag att berätta dig härom. En get som heter Hejdrun, står i Valhall och biter barr af grenarne på det namnkunniga trädet Lerad. Ur dess spenar rinner så mycket mjöd, att ett dryckeskar fylls dermed, som är så stort, att alla Enhärjarne varda deraf fulldruckne.

Då frågade Ganglere: denna geten är högst konstig, och ett dyrbart träd måste det vara, hvaraf hon äter. Då svarade Har: mera är dock att märka om hjorten Ekthyrner, som står i Valhall och biter af samma träds grenar och af hornen flyter en så stor ström, att den rinner ända ner i Hvergelmer; och derifrån utströmma de floder, som heta Sid och Vid, Seken och Eken, Svöl, Gunndro, Fjorm, Fimbulthul, Gipul, Göpul, Gömul, Geirvimul; dessa falla öfver Asabygderna. Desse Bro än nämnde Thyn, Vin, Thöll, Böll, Grad, Gunnthrainn, Nyt, Nöt, Nönn, Hrönn, Vina, Vegsvinn, Thjodnuma

Sägen

348. Gumman som ropade efter sanket. K 318.
(skärtorsdag)

Hemma i Bergs socken var det en gumma från Leda, som brukade gå ut varje *skärtorsdagsmorgon* och ropa. *Skärtorsdagsropet* kallade de det. Men så misstrodde de ju henne och då var det en som gick ut och lyssnade på henne och svarade henne. Skägga Mumma kallade de käringen. Och det var Kloke-Daniel som gick ut och svarade. Kloke-Daniel bodde i Bergs socken, fast han var född i Ör.

Hon gick ut innan solen rann upp, gick upp på en liten kulle eller höjd och ropade:

”Så långt som detta ropet hörs,
så är mjölken min!”

Men då stod ju Daniel och hörde det.

”Nej, skit skall du ha i dina bytta och skorv på din kropp och det ifrån den dag, din ko drager gräset upp!” skrek han.

Och han kunde nog litet han med, för kan ni tänka er, så långt som tröjan gick ner på armarna kunde man se, att hon var skorvig och sårig precis som barn kunna bli i munnen. Det fick hon ha på kroppen så länge hon levde och när hon dog, var hon alldeles ruten

349. Häxor (skärtorsdag)

(Bergstrand, Hall. 1949:144)

En käring var förfärligt snål och elak, och ju närmare *påsk* det led, ju värre blev hon. Då fick drängen för sig, att hon var påskkäring. På *skärtorsdags* kväll gömde han sig i köket, och då samlades där en massa käringar. Käringen på stället tog fram ett horn och befallde alla de andra, att de skulle smörja grissla och ugnsraka. Drängen nappade till sig en kvast och fick den smord. Vips bar det ut med hela sällskapet och drängen med genom skorstenen. Så kom de till en stor skog.

Då sade kärigen: ”Upp och över alla skogstoppar!” Men drängen tog fel och sa: ”Upp och igenom alla skogstoppar”, och så for han upp och ner mellan träden och rev alldeles sönder sig. Han kom i alla fall med till Blåkulla och där satt själve Gamle-far med en bockfot och en hästfot, och då sa granngunman till drängen att nu blir det middag, men han fick ingenting säga, för då fick han stanna där ett år.

Så dukades en delikat middag av ormar, ödlor och grodor. ”Nå, vad tycker Ni om maten?” frågade direktören. ”Salt” sa drängen, och så fick han bli där till nästa *påsk*. ”Det var lika gott”, sa husmor hans, ”du skulle inte varit förveten”, och så fick hon också bli där. Men den som blev glad, det var gubben hennes.

354. ”Sönder idag och helt i morgon”. K 308.

Det var en som lånade hus på ett ställe en *skärtorsdagsnatt* eller *påskafton*. På natten tog kärigen fram ett horn och smorde sig, och då klev hon upp i spisen och satte sig på en kvast och sade:

”Här upp och här ut
till Orma-gårds knut!”

Så for hon upp genom skorstenen och så skulle denne följa efter, tänkte han. Han tog sin käpp och skulle rida på: ”Här upp och här ner”, sade han, men då kom tösen, som kärigen hade och lärde honom, hur han skulle säga och så bar det iväg till Blåkulla.

Där hade kärigen så roligt och slogs och sade. ”Sönder idag och helt i morgon.” Men då sade han: ”Sönder idag och sönder i morgon och sönder i all evighet.” Och då kärigen kom hem var de alldeles sönderslagna och det läktes aldrig.

(Samma, Bergstrand 1944:114)

356. Häxor (skärtorsdag)

(Danmark VII s.104 f)

Skärtorsdag sätter man stål över stalldörren.

Skärtorsdag skall man sätta en yxa i gödselhögen, så ingen tar kraften ur den.

En gång om året skall alla häxor möta den Onde på Bloksberg. Samma afton som de reser, får man se till att få kvastskäft och ugnaredskap i hus. Några mena, att de reser *skärtorsdagsafton*, och därför måste drängarna förr i tiden, innan de *skärtorsdags-afton* gick ut för att sjunga för ägg, gå byn runt och ropa ut trollkärningarna. De ropade då:” Tut, härut, alla trollkärningar, alla skall de ut, icke räkna förgäves, några sitta i bakugnshålet andra sitta i bryggkittels-hålet, alla skall de ut, inte räkna förgäves. De skall rida på en kvast och på raka, på gissel och på stake till Bloksberg. Den, som inte vill höra, må stoppa igen sina öron med röda trasor. (s.106)

Då skatorna skall med till Bloksberg *skärtorsdags* natt börjar de redan att dra åstad föregående dag, och man ser därför inga skator efter kl. 4 den dagens eftermiddag.

Häxorna samla sig sockenvis *skärtorsdags* afton, helst vid en korsväg, och det gäller då livet för den som är olycklig nog att möta dem. Dock kan han frälsa sig, om han kan få en omvänd harv att sätta sig under. (s. 110)

358. Häxor

(Bergstrand, Dalssl. s. 146-53.)

Det var en som hette Burta på Grinn. Det var en riktigt stygg. Hon var husbonde över både björnar och vargar. Dem tog hon in till sig i stugan, och dem red hon på om *påsknatten*. Var det någon hon var arg på, så kunde hon ta död på både hästar och kreatur och allt som fanns.

En gång var de ute och gick skallgång efter varg och björn, och de visste att det fanns, men de kunde inte hitta dem. Då var det en som gjorde sig ärende till Burta på Grinn, han gick in där och bad om vatten, och då såg han att hon hade både vargar och björnar där inne. ”Om du talar om det för en enda människa hur det står till, så är du dö på fläcken”, sa hon till honom. Och det lovade han, att han inte skulle göra. Han gick ut i skogen till de andra, och de frågade honom, om han hade sett någonting. Och han svarade inte, men han ställde sig och talade om det för ett stort träd, hur det var. Så hade han inte talat om det för någon människa. Men de tog och lade halm omkring stugan och brände upp alltsammans och käringen med.

Påskkäringarna samlades i ett kvarnhus om påsk-kvällarna. En dräng gick en gång dit i förväg och kröp upp och lade sig uppe i kvarnen. Så kom härligheterna, den ena efter den andra. Och så kom själve Pärkel. De hade smör åt honom. De skulle ha kvitto av Skam, att han skulle hjälpa dem med trolldom hela året runt. Men så kom där en käring mycket sent från Laxarby. Då sade han: ‘Jag vet inte, vad jag skall ha dig till.

Sent kommer du, och sämsta smöret har du'. Drängen skulle resa sig och se, hur den käringen såg ut, men då halkade han omkull och höll på att falla ned på golvet. Då bar det av med hela sällskapet, men käringen från Laxarby hade inte fått något kvitto, och hon skrek så.

Mellan Ed och Rölunda ligger Edebybäcken. I den bäcken fanns det en kvarn, som brann ned varje *påsknatt*. En *påskkväll* gick en karl dit och gömde sig, för han ville vakta och se, vad det var som tände på kvarnen. När det led frampå natten, så kom det en hop med påskkäringar. De hade kvast mellan benen, när de kom in, men den tog de bort och satte efter väggen. Till slut kom själve Hin. Då blev det ett förfärligt buller. Käringarna skulle lämna fram smör-tionde, och de gick gå fram en i sänder. Det skulle vägas och alla skulle ha precis lika vikt. Så kom det en käring fram, som hade för litet med smör. Då tog Hin henne och ställde henne upp och nerpå, sedan tände han ett ljus och satte det mellan benen på henne. Då skulle den som låg gömd och vaktade rätta på sig litet för att han skulle kunna se bättre. Men då brakade kvarsställningen ned. Alla käringarna sprang och skrek: 'Kvittens på smöret, kvittens på smöret!'

Förr, när de reste till *Blåkulla*, kunde det hända att om det stod någon i vägen, där de for fram, fick de åka med ett stycke. Jag hörde talas om, att i Ed bodde det en gubbe, som hette Stockman. Han fick åka med i blåkulla-ritten uppifrån Ed och ner till Kvistrum i Bohuslän. Här ramlade han ned i en rishög. Sedan fick han gå hela vägen hem.

Påskkäringar var ett elände. Det var en präst här i socknen, som hette Hanell. Han var på väg från Rännlands socken, och ute på Stentoft mötte han en käring, som kom ridandes på en varg. Han kände igen käringen, hon hette Marta och var härifrån socknen. 'Jaså, du är ute och reser, Marta', sade prästen. 'Ja, jag har brått, far', sade käringen och skenade iväg. Det måste ha varit smörjan som tagit slut för henne det var nog ingen riktig varg, hon red på, utan en som hon gjort sig utav ett får eller en häst eller ko. Det var nog en horngosse, som hjälpte henne.

Det har berättats om en präst i Högsäter, A. Hedrén, att han vid sin ämbetsresa från Högsäter till Järbo kyrka tidigt *påskdagens* morgon mötte tre trollpackor, som återvände från Blåkulla. På annandagen såg han dem i Högsäters kyrka, men de satt då bakfram. Han tilltalade dem med orden: 'I dag ät ni i Herrans hus, men igår var ni i helvetet'. Han hade knappt sagt de orden, förrän en blodström forsade ur hans mun och han sjönk ned från predikstolen. Tre dagar därefter dog han.

Kapten Elin var själve förman för *påskkäringarna*. - Hon och hennes sällskap hade lockat med sig en tös, som var alldeles okunnig. Och så kom de då till själve Bisen. Och han hotade dem, för att de hade tagit med sig den där nybörjaren, för hon kunde röja dem allihop, sade han. Och Bisen bet tösen i fingret så hon blödde, och skulle skriva in henne med det

var med, som hade byttor på ryggen, och när fadern hörde vad pågen sade, så skönjde han, att det var de kvinnor som varit i Blåkulla dagen innan.

Sägen

371. Käringen kärnade smör i bäcken. K 316.

Min far berättade, att det fanns en käring ute vid Tånge bro i Ytterby, som satt och kärnade i bäcken. Så en dag kom prästen och skulle fara till Ytterby kyrka. När han fick se käringen, så förebrådde han henne och sade, att det hon hade för sig var mycket orätt.

Då sade käringen: ”Du vill hindra mig i mitt arbete, men vet du, att jag kan bygga ett hus av ost, kleta med smör, och med korv och täcka med pannkakor.” Hon menade, att hon fick så mycket genom sin kärning. Så fortsatte hon: ”Det skall inte gå bra för er mera!”

Och när prästen hunnit till mitten av predikan, så måtte han gå ner av predikstolen och göra sitt behov.

★2:e efter påsk

Vanernas skattskyldighet

Makterna satte sig

att samfällt rådslå

heliga gudar

grunnade på detta

borde asarna

böter gälta

eller alla gudar enas om sakbot

Gylfaginning

40. Då sade Ganglere: Detta var något förunderligt, som du förtäljde mig. Valhall måste vara en ofantligt stor byggnad och mycket trångt måste der vara, att komma ut och in. Då svarade Har: Hvarför frågar du icke huru många dörrar äro i Valhall, och huru rymliga de äro? När du får veta det, skall du, tillstå, att det skulle vara besynnerligt, om icke en hvar i maklighet kunde komma ut och in efter behag. Det är ock sant, att det icke är svårare, att få rum därinne, än att komma in. Härom kan du höra, hvad Grimnismål säger:

Fem hundra dörrar Och ännu fyratio, Så tror jag vara i Valhall. Åtta hundra Enhärjare Kunna i bredd gå ur hvarje, Då de gå mot ulfven att fäkta.

★3:e efter Påsk

Första folkstriden

Odin kastade uddjörn

i flocken

det var den första folkstrid

i världen

asa-borgens brädhägn

bröts ner

fram gingo vaner på fält med galder

Gylfaginning

41. Då sade Ganglere; Det är en utomordentlig mängd af folk i Valhall. Så tror jag, att Oden måste vara en stor höfding, som styrer en såstor hop. Men hvad är väl Enhärjarnes tidsfördrif, medan de icke dricka? Har svarar: Hvar dag, när de klädt sig, rusta de sig, gå ut på gården, kämpa och fälla hvarandra. Det

är deras lek. Mot frukosttiden rida de åter hem till Valhall och sätta sig att dricka. Så som här säges:

Alla Enhärjare I Odens gård Kämpa hvarje dag. Val de fälla Och rida från striden: Sitta sedan förlikte tillsammans.

Men sant är det, som du säger, att Oden är en stor höfding, hvarpå många bevis finnas. Således heter det i Asarnes egen sång:

Asken Yggdrasel Är bäst ibland träd, Skidbladner bland skepp, Oden bland Asar, Sleipner bland hästar, Bäfröst bland broar, Brage bland skalder, Habrok bland hökar, Garm bland hundar.

Bön

34 Odin och Satyren

Epikurén som slår i Olympen skära Madeira upp i latinska rosépokaler och kasta galaktiskt sken över ädla demoner i gillet merkuriala.

Ett aviserar öga om ålderstigne titanen.

Vem residerar eoner av ädelt liv å planeten?

Nu då giganter ohyggliga folk - kannibaler i sanningvet marschera mot den olympiska majoriteten.

Släpa banér och röda vexiller i bloden av asar.

Pan trumpetade, gamle satyren, i sanning heroisk, var för visso genant att skåda tyfonens rädsla.

Vi offererar rosévin, dricka beredd uppå humle.

Kom tituroi, Universums människovänner i allo,

Capricorn adorabel ibland Juniperus örter,

evige envoyé i befästa grottan enorma.
 Kom i bekant saraband, där mänskans ätt musicerar!
 Kom pelikan, kasoar i Satyrs element på Hyperion. Hell
 Mercurius, Pan och gudomliga muser i ära!

★4:e efter Påsk

Asgårds bygge

Makterna satte sig

att samfällt rådslå
 heliga gudar
 grunna på detta
 vem har med svek
 sudlat luften
 och givit Ods mö åt jätteätten.

Gylfaginning 42:

Då frågade Ganglere: hvem tillhör hästen Sleipner, eller hvad är om honom att förtälja? Har svarar: Icke lär du känna reda på Sleipner, eller veta af hvad händelse han tillkom, men du torde dock gärna vilja veta detta.

Det var tidigt i Gudarnes första ålder, när de hade byggt Midgård och gjort Valhall, då kom en byggmästare dit, som tillbjöd sig, att på tre år bygga en borg, så god, att den vore trofast och säker för berg-resarne och Hrimthursarne, äfven om de skulle intränga öfver Midgård. Men han förbehöll sig till lön Freya: äfven ville han hafva solen och månen. Då kommo Asarne tillsammans, rådslogo derom, och ingingo den öfverenskommelsen med byggmästaren, att han skulle få hvad han begärde, om han färdigbyggde borgen på en vinter; men, om vid första sommardag något återstod af arbetet, skulle

överenskommelsen blifva ogiltig; ej heller skulle han få äga någon till biträde vid arbetet.

När de nu berättade honom dessa villkor, bad han, att de skulle lofva honom, att få betjäna sig af sin häst Svadelföre, och på Lokes tillstyrkan blef det bifallit.

Han började den första vinterdag, att arbeta på borgen och framförde hvarje natt sten med hästen. Asarne förundrade sig öfver de stora berg, som hästen drog dit, och uträttade hästen dubbelt mera än byggmästaren. Den ingångna föreningen var bekräftad med starka vittnen och många eder, emedan jätten ansåg för sig osäkert, att vistas hos Asarne utan lejd i fall Thor hemkom, vilken nu var öster ut på ett tåg mot trollen. Och när det led fram på vintren, var arbetet med borgen långt hunnit, och var den så hög och stark, att ej någon kunde den angripa.

Men när blott 3 dagar voro kvar till sommaren hade byggmästaren endast porten kvar. Gudarne satte sig då på sina domstolar och rådslogo, och frågade hvarandra hvem som hade gifvit det rådet, att gifta bort Freya till Jotunheim eller förstöra luften och himmelen därigenom, att Sol och Måne borttogos och gåfvos åt jättarne. Alla kommo då öfverens, att detta onda råd hade kommit från Loke, som råder till det mesta onda. De hotade honom med en neslig död, om han icke kunde finna utväg att hindra byggmästaren från att fullborda arbetet till den bestämda tiden. Men då han blef rädd, svor han en ed, att han skulle så tillstålla, att byggmästaren icke skulle erhålla någon betalning, ehvad det ock kostade. Och samma afton, när byggmästaren for ut att hämta sten med hästen Svadelföre, så lopp ur skogen ett sto mot hästen och vrenskade åt honom. Men när hästen märkte att det var ett sto, blef han ostyrig, sönderslet tömmen, lopp efter stoet; men stoet lopp undan till

skogen, och byggmästaren efter för att fasttaga hästen: alla desse lupu nu hela natten och försummades så arbetet denna natt. Dagen därefter blef icke heller arbetadt som förut var vanligt.

★Bönsöndagen

Ingånga eder brytas

Blott Tor slog till

trängd av vrede

han sitter sällan

då slikt han spörjer

då brötos eder

ord och löften

alla deras inbördes mäktiga avtal

Gylfaginning 42 st 2:

Men då byggmästaren såg, att han icke kunde få sin byggnad färdig, kom jätterasiet öfver honom. När Asarne blefvo öfvertygade derom, att det var en bergrese, som var ditkommen, aktade de ej ederne, utan kallade på Thor. Han kom straxt; höjde sin hammare Mjöllner; betalde så byggnadslönen och ej med sol och måne, samt hindrade honom så, att bo i Jötenhem. Vid första slaget krossade han jättens hufvudskål i små stycken, och sände honom ned i Niflhel. Men Loke hade haft en sådan färd med Svadelföre, att någon tid derefter bar han ett föl, som var grått, hade 8 fötter och är den bäste häst för Gudar och människor.

Sägen

389. "Allestans veder "emot"" (Valborg.)

(Danmark VII s.120)

Häxorna rida inte på kvastskäft utan ugnsrakor till Trondheim. En piga tjänade en gång hos en häxa. Så en *Valborg* afton hade hon litet olja i en kruka, och så sätter hon sig gränsle över rakan i köket och smörjer ugnsrakan, sägandes: ”För mig över snår och skog till Trondheim i Norge.” Därmed for hon iväg upp genom skorstenen och Djävulen i våld. Så ser pigan detta, och hon tyckte, att det kunde vara bra att få komma med, får fatt på en pinne och smörjer den med krukans olja sägande: ”För mig genom snår och skog till Trondheim i Norge.” Så for hon upp genom skorstenen och så vidare och hade så när blivit sönderripen innan hon kom dit. Kläderna hängde i trasor om henne. Så kom hon in i kyrkan, och där satt alla de här gamla häxorna upp och ner i kyrk-stolarna, och hon såg också sin egen matmoder, och Djävulen gick omkring och gav dem lut ur ett horn och tog dem till altars. Dit skulle de vart år.

★Kristi Himmelfärds Dag

Gylfaginning

44. Ganglere fortfor: ett godt skepp är Skidbladner och mycken trolldom måste blifvit använd innan det kunde blifva så gjordt. Har Thor aldrig kommit någorstädes, att han funnit något så mäktigt eller starkt, att det varit honom öfverlägset i styrka eller trolldom? Då svarade Har: få menniskor, menar jag, veta att härom tala, och likväl har han genomgått mycket svårt. Men om något varit så mäktigt eller starkt, att Thor ej kunnat det besegra, så är det något, hvarom man icke bör tala,

emedan man äger många tillräckliga bevis, att Thor är den mäktigaste, hvilket ock alla böra tro. Då sade Ganglere: så har jag då nu frågat om något, som ingen kan besvara. Jafnhar svarade: vi hafve hört händelser omtalas, som förekomma oss otroliga; men nära sitter den, som lär kunna gifva säkra underrättelser derom, och du må tro, att han icke nu första gången ljuger, som aldrig förut ljugit. Då svarade Ganglere: jag vill då stå och afbida, om något svar följer på denna fråga; men i annat fall förklarar jag eder, att J ären öfvervunne; om J icke kunnen besvara, hvad jag Eder sport. Då svarade Thridje: uppenbart är nu, att han vill veta dessa saker, fastän oss ej tyckts hederligt att dem omtala; men du måste dock dermed tåga. Början af denna händelse är den, att Ak-Thor körde med sina bockar, och med honom den Ase, som kallas Loke. Emot aftonen kommo de till en bonde och fingo der nattläger. Men frampå qvällen tog Thor sina bockar, slaktade dem, lät flå dem och lägga dem i en kittel: och när de voro kokte, satte Thor sig att äta nattvard tillika med sina följeslagare. Thor bjöd till måltiden bonden och hans hustru samt deras barn. Bondens son het Thjalfe och dottren Röska. Thor lade bockskinnen vid sidan af eldstaden, och sade, att bonden och hans folk skulle kasta benen på skinnen. Thjalfe höll i handen den ena bockens lårlägg, och slog sönder den med en knif, för att taga derur märgen. Thor blef der öfver natten. Bittida om morgonen stod han upp, klädde sig, tog hammaren Mjöllner, lyfte den i vädret, och vigde dermed bockskinnen: bockarne uppstodo då, men den ene var halt på det ena bakbenet. Thor märkte det och sade, att antingen måste bonden eller hans folk hafva oförsigtigt medfarit benen, efter den ene lårläggen var bruten. Ej behöfves att vidlöftigt förtälja, ty alla kunna det begripa,

huru förskräkt bonden blef, när han såg att Thor lät ögonbrynen sjunka ner öfver ögonen, men enligt hvad han såg af dem, trodde han sig skola falla ensamt för synen. Thor knäppte händerna så hårdt om hammarskaftet, att knogarne hvitnade. Bonden och hans husfolk gjorde, som man kunde vänta: de skreko alla fasligt, bådo om frid, och erbjödo i ersättning allt hvad de ägde. Men när Thor såg deras rädsla, försvann hans häftighet; han blef blickad och tog af dem i forlikning deras barn Thjalfe och Röska. De blefvo då hans tjenare och följa honon sedan beständigt.

★6:e efter Påsk

Heimdals horn i brunnen

Hon vet att Heimdals

hörsel är gömd
 under hög-luft-svepta
 heliga trädet
 en å ser hon forsa
 med fradga och grus
 från Valfaders pant, vet ni nu?

Gylfaginning

45. Han qvarlemnade der sina bockar och började derpå sin färd i Jötenhem österut till hafvet. Han samm ut öfver det djupa hafvet och gick i land tillika med Loke, Thjalfe och Röska. Då de hade vandrat en kort stund, kommo de till en stor skog: der gingo de hela dagen intill dess det blef mörkt. Thjalfe var en ganska snäll fotgängare och bar Thors matsäck. Men svårt var att få natthärberge. Då det nu blef mörkt sökte de sig ett nattläger och funno ett hus, som var mycket rymligt.

Vid ändan var en ingång, jämbred med sjelfva huset: der togo de nattläger. Men vid midnattstiden märkte de en stark jordbävning: jorden under dem skakades och huset skalf. Då uppsteg Thor och kallade på sina följeslagare. De letade sig före och funno midt i huset en sidobyggnad till höger, i hvilken de ingingo. Thor satte sig i dörren: de andre sutto längre in och voro mycket rädde. Thor höll i hammarskaftet, för att försvara sig. De hörde mycket buller och gny. Då det började att gry för dagen, gick Thor ut och fick se en man, som låg i skogen ej långt från honom: han var icke liten: han sof och snarkade starkt. Då begrep Thor hvad det var för ett larm de hade hört om natten. Han spännde om sig sitt starkhetsbälte, hvarvid hans gudastyrka ökades. I samma stund vaknade mannen och steg straxt upp. Då berättas att Thor häpnade en gång, så han att icke vågade slå honom med hammaren, men sporde honom efter hans namn. Han kallade sig Skrymer. Icke behöfver jag, sade han, fråga dig efter ditt namn, ty jag vet att du är Asa-Thor, men hvar har du gjort af min handske? Skrymer räckte sig då ned och tog upp sin handske. Thor såg nu, att det var det hus, hvori han hvilat öfver natten, och att utbyggnaden var handskens tummfinger. Skrymer frågade om Thor ville hafva honom till sällskap, hvartill han samtyckte. Skrymer upptog då sin matsäck och lagade sig till att äta dagvard; likaså Thor och hans följeslagare. Skrymer foreslog då, att de skulle lägga in resekost tillsammans, hvilket Thor bejakade. Skrymer lade då alltsammans i en påse, tog den på ryggen gick förut hela dagen, och tog stora steg. Om qvällen uppsökte han dem nattläger under en stor ek. Då sade Skrymer till Thor: nu vill jag lägga mig att sofva, och kunnen J taga matsäcken och göra eder aftonmåltid. Derefter somnade

Skrymer och snarkade hårdt. Thor tog matsäcken och skulle lösa den, men då berättas, ehuru otroligt det än må tyckas, att han icke fick en enda knut lös, ej heller ville någon af bandets ändar gifva efter. Men när han såg att detta verk ingalunda ville lyckas, blef han vred, grep i hammaren Mjöllner med bägge händerne, och steg fram med ena foten dit åt der Skrymer låg, och slog honom i hufvudet. Skrymer vaknar och frågar om ett lofblad föll i hans hufvud, samt om de hade fått mat och voro färdige att lägga sig. Thor svarade, att de nu skulle lägga sig. De gå då bort under en annan ek, och är det att berätta, att det icke var utan fruktan att sofva der. Men vid midnattstid hörde Thor Skrymer snarka så hårdt, att det dånade i skogen; han steg då upp, gick till honom, höjde hammaren hastigt i vädret, och slog honom midt i hjessan, så att han kunde märka att det främsta af hammaren trycktes djupt in i hufvudet. I samma stund vaknar Skrymer och frågar: hvad är det? Faller ett ollon ned på mitt hufvud? Eller hvad är på färde Thor? Thor trädde hastigt tillbaka och svarade att han nyss hade vaknat, samt att det nu var midnatt och således tid, att sofva än längre. Då beslöt Thor, att om han skulle få tillfälle gifva honom det tredje slaget skulle jätten aldrig mera se honom, och låg nu och afbidade, att Skrymer skulle falla rätt i sömn. Och något före dagen märker han att Skrymer sofver starkt. Han stiger då upp, går till honom, höjer hammaren i vädret med all sin kraft, och slår honom på tinningen så, att hammaren sönk in ända till skaftet. Skrymer reste sig upp, strök sig om kinden och sade: manne några foglar sitta i trädet öfver mig? Det förekom mig när jag vaknade, såsom något moss föll ned af grenarne. Eller är du vaken Thor? Det är nu tid, att stiga upp och kläda sig, fastän J nu icke hafven rätt

långt till den borg, som kallas Utgård. Jag har hört eder inbördes hviska derom, att J icke tyckten mig vara liten till växten, men J skolen få se större män, om J kommen till Utgård. Jag vill gifva eder några goda råd: högmodens icke, ty ingalunda skola Utgård-Lokes Hofffolk fordraga sådane småsvenners stora ord; men i annat fall vänden häldre om, det skulle bekomma Eder långt bättre. Men viljen J ändteligen fortsätta resan, så hållen åt öster, min väg leder norr ut till dessa fjäll, som J der sen. Skrymer tog derefter matsäcken på ryggen och går in i skogen från dera, och är det icke kunnigt om Asarne önskade att återse honom helbregda.

Bön

5 Heimdal

Vördade Heimdal, Egyptens idol bland stenpyramider
Kloka hellener orerade gärna om att du vid ofred
blåste basun för att asar och alver i fara få varna.
Kallade folk dig i nöd då de åberopade namnet:
Pan i Olympen främst av alla satyrer i världen.
Indier och ädla gepider ännu referera så gärna
till att du kallades Mannus och avlade människan.
Kom och emottag offret i morgonen arla besjunget.
Sänkte du gyllene hornet i Mimes källa gudomlig,
då du ämabel, hjälpte oändligen Oden som mäter
dagliga med den i källan. Tömde polerade hornet
Mime då nämligen ölet drack i betydliga mängder.
Och må du, Heimdal, påminna om allseende solen
då du bevakar gudars bro emot onda giganter.

★**Pingst***Oden i skogen***Ensam satt hon ute**

när åldringen kom
 han band henne med blicken
 den bäv-samme asen
 ”Vi frågen I mig
 vi fresten I mig?
 jag vet allt Odin, var du ögat gömt

Gylfaginning

14. Hvad företog Allfader, när Asgård var bygd? Har svarade: först insatte han någre Styresmän, att bestämma människornas öden och vårda stadens inrättningar. Detta skedde der som nu heter Idavallen, midt i staden. Deras första företag var, att uppföra ett tempel, der säte var för tolf af dem och dessutom ett högsäte för Allfader. Det är den präktigaste och största boning, som är byggd på jorden: allt både utan och innan likt guld. Det stället kalla människor Gladshem. En annan byggnad uppreste de äfven: der voro altaren för Gudinnorna: detta hus är ganska skönt, och kallas Vingolf (vännernas rum). Derpå anlade de en härd och gjorde sig derhos hammare, tång och städ, och sedan dermed alla andra verktyg. Sedan förarbetade de malmer, sten och träd, och så ymnigt af den malm, som kallas guld, att allt husgeråd hade de af guld: derföre är den åldern kallad guldåldern, till dess detta försvann genom några qvinnors ankomst från Jötenhem. Dernäst satte sig Gudarne i sina högsäten och rådslogo. De öfvervägde sina dommar och påminte sig huruledes dvergarne hade qvicknat i mullen neri jorden, såsom maskar i kött. Dvergarne hade först förändrats

och fått lif i Ymers kött och voro då maskar; men nu efter Gudarnes vilja erhöilo de människoförstånd och människoskepnad; men bo dock i jorden och stenar. Mjödsoigner var en dverg och Duren en annan. Så heter det i Völuspa:

Alla makter, De höghelige Gudar, Till domsäten gingo Och rådslogo derom, Att man skapa skulle En dvergaflock . Ur Jättens ben Och svallande blod. Der blefvo många Människoskepnader gjorda Dvergar i jorden, Som Duren berättade.

Och dessa säger hon vara dvergarnes namn: Nye, Nide, Nordre och Södre, Östre och Vestre, Althjof, Dvalinn, Nar, Nainn, Niping, Dainn, Bifur, Bafur, Bömbör, Nore, Ore, Onar, Oinn, Mjödvitner, Vig och Gandalf, Vindalf, Thorin, File, och Kile Fundinn, Vale, Thror, Throinn Theck, Litr, Viter, Nyr, Nyrad, Reck, Radsvider. Men desse äro ock dvergar och bo i stenarne, men de förre bo i mullen: Dröpner, Dolgthvare, Hörr, Hugstare, Hledolf, Gloinn, Dore, Ore, Duf, Andvare, Hepte, File, Harr, Siarr. Men desse kommo från Svarinshög till Örvang på Joruvallen, och derifrån äro Lovar komne: dessa äro deras namn: Skirver, Virver, Skafid, Ai, Alf, Juge, Eikinskjalde, Fal, Froste, Fider, Gennar.

Gylfaginning

46. Thor gick nu fram åt vägen tillika med sina följeslagare, och fortforo de att gå intill middagen. Då sågo de en borg på en stor slätt och var den så hög, att de med allt bemödande knappt kunde se öfver den. De gingo fram till borgen: en grind var på borgporten, som var igenlyckt. Thor gick till grinden,

men förmådde ej öppna den, hvarföre de, för att ändteligen inkomma i borgen, kröpo mellan grindstängerna och kommo så in. De fingo syn på ett stort palats och gingo dit. Då de funno dörren öppen ingingo de och sågo der många män, hvaraf de fleste voro mycket stora, sittande på tvänne bänkar. Derefter framträdde de för konungen, Utgårdaloke, och helsade på honom. Han bevärdigade dem knappt med en blick och sade småleende: sent är att spörja sanna tidningar långväga ifrån, eller förhåller det sig annorlunda än jag tänker att denna pilt är Åk-Thor? dock är du kanske större än mig synes? Till hvilka idrotter ären J följeslagare! beredde? Bland oss tåles ingen, som icke utmärker sig genom en eller annan konst eller kunskap. Då svarade den, som sist inkom, nemligen Loke: jag kan den konst, hvarpå jag är färdig att aflägga prof, att här är ingen inne, som kan fortare än jag uppäta sin mat. Då svarade Utgårdaloke: nog är detta en konst, om du förmår att den verkställa, hvilket vi nu skola pröfva. Han framkallade då från bänken en man, som het Loge, att han skulle täfla med Loke. Der var ett tråg, som man framsatte på salsgålfvet fylldt med kött. Loke satte sig vid den ena ändan och Loge vid den andra. De åto begge det bästa de kunde och möttes midt i tråget. Loke hade ätat allt köttet af benen; men Loge deremot både köttet, benen och träget derjemte. Alla kommo derom öfverens, att Loke hade förlorat leken. Då frågade Utgårdaloke: hvad konst den unge mannen förstod sig på? Thjalfe svarade: alt han ville försöka, alt löpa kapp med hvem Utgårdaloke ville dertill utse. Utgårdaloke svarade, att det var en god idrott, men tillade, att han måste vara mycket utmärkt i snabbhet, om han tänkte visa sig i denna konst; nu skulle det snart pröfvas. Utgårdaloke stiger då upp och går

ut. Det var en mycket god rännarebana utåt dem jämna slätten. Utgårdaloke kallade till sig en ung man, som hette Huge, och bad honom löpa i kapp med Thjalfe. Derefter löpa de första målet, men Huge var så mycket förut, att han vid banans ända vände sig om emot Thjalfe. Då sade Utgårdaloke: du måste sträcka bättre ut, Thjalfe! om du skall vinna leken: så mycket bör jag säga dig, att hit har aldrig kommit någon, som varit snabbare till fots än du. De bestämde nu ett annat mål; men när Huge var vid dess ända, och vände sig om, var det ett långt pilskott till Thjalfe. Då sade Utgårdaloke: väl löpen J begge, men knappt tror jag, att han vinner leken; det skall nu visa sig, när J löpen tredje målet. De taga då ännu ett mål, men här Huge var vid dess ända och vände sig om, då var Thjalfe ej ännu kommen till midten. Alla sade då enhälligt, att dessa prof kunde vara tillräckliga. Då frågar Utgårdaloke Thor, hvilka de idrotter voro, hvarigenom han ville visa sig för dem på ett sätt, svarande mot det rykte, som gick om hans storverk. Thor svarade, att helst ville han täfla i drickande med någon af hans män. Utgårdaloke svarade, att detta vore nog godt, gick in i palatset, kallade sin munsänk och bad honom, att framtaga det horn, som hans hofmän voro vane att dricka utur. Strax derpå kommer munsänken med hornet och lemna det i Thors händer. Utgårdaloke sade då: att dricka ut detta horn på en gång är väl druckit; somlige dricka det ut i tvänne gånger, men ingen är så dålig dryckesman, att han icke kan tömma det i tre. Thor såg på hornet och tyckte icke att det var stort, fastän det var tämligen långt. Han var mycket törstig, höll det för munnen och sväljde storligen i tanke, att icke behöfva luta sig oftare för denna gången. Då han icke orkade mera, och tog hornet från munnen, och ser hvad det led med dricken, märkte

han, att den var nästan lika mycket nu, som förr. Utgårdaloke sade: väl drack du, men ändock icke för mycket; jag skulle aldrig hafva trott, att Asa-Thor icke skulle kunna dricka mera, men derom är jag säker, att du dricker det ut andra gången. Thor svarade icke, utan satte hornet för munnen och ämnar nu dricka en större drick. Han drack så länge han förmådde, men såg dock, att hornets spets icke ville så högt upp, som han väntade, och när han tog hornet från sin mun, tycktes honom att det hade sjunkit mindre denna gången än den första: dock kunde man nu bära hornet utan att spilla. Då sade Utgårdaloke: huru går det Thor? Lär du icke nu spara dig till en drick mera, än din heder borde tillåta? Mig synes, att om du skall dricka af hornet tredje gången, så måste den dricken blifva den största; men här kan du icke blifva ansedd för en så stor man, som Asarne kalla dig, om du icke utmärker dig mera i andra mål, än mig tyckes du gör i detta. Då blef Thor vred, satte hornet för munnen, drack af alla krafter och ansträngde sig mycket; när han nu såg i hornet, var der ändock något sjunkit. Han gaf då ifrån sig hornet och ville ej dricka mera. Då svarade Utgårdaloke: nu, är det uppenbart, att din makt ej är så stor, som vi tänkte: vill du försöka flere lekar? Nog se vi, att du ej lyckas härutinnan. Thor svarade: ännu vill jag gifva flere prof, men jag undrar om hemma hos Asarne en sådan drick skulle kallas liten. Hvad lek viljen J föreslå? Utgårdaloke svarade: unga svenner tycka det vara lekverk att häfva upp min katt från jorden, och jag skulle aldrig hafva bjudit Asa-Thor detta, om jag icke förut sett, att du är en mycket mindre man, än jag hade tänkt. Derpå lopp en ovanligt stor grå katt fram på salsgolfvet. Thor gick fram, tog den midt under lifvet, och lyftade på honom. Katten krökte ryggen i samma mån, som

Thor lyftade handen. Och när Thor hade lyftat så högt han kunde, lyftade katten något upp den ena foten; och förmådde således ej Thor verkställa denna lek. Då sade Utgårdaloke: leken slutades så som jag trodde: katten är mycket stor och Thor är låg och liten, i jämförelse med de stora män, som här äro närvarande hos oss. Då sade Thor: så liten, som J kallen mig, så uppmanar jag någon att brottas med mig, ty nu är jag vred. Utgårdaloke svarade, seende sig om åt bänkarne: icke ser jag härinne någon man, som icke skulle anse det för lek att brottas med dig. Vidare sade han: låtom oss kalla hit in den gamla qvinnan Elle, min amma; med henne skall Thor pröfva styrka, om han vill. Hon har fällt män, som syntes långt starkare än Thor är. Derefter inkom i salen en gammal qvinna. Utgårdaloke sade då, att hon skulle brottas med Asa-Thor. I korthet sagdt, kampen aflopp så, att ju mera Thor mödade sig, ju fastare stod hon: nu började gumman att slå krokas, straxt började Thor att vackla, och hårda ryckningar följde derpå. Längre dröjde det ej förr än Thor föll på sitt ena knä. Utgårdaloke gick då fram, bad dem hålla upp med brottandet och sade, att knappt skulle Thor våga utbjuda flere till brottning vid hans hof. Det led nu äfven till natten. Utgårdaloke anviste Thor och hans stallbröder plats: de fördröjde der natten öfver och blefvo väl bemötte.

Sägen

395. Prästgårdspigorna fick hjälp att sy krinoliner.

(Pingst.)

K 266.

Det var för länge sedan, mor talade om det. Det hade hänt i prästgården i Västanfors. Prosten hade varit borta på ett sjukbesök i socknen, och det var själva *pingstdagskvällen*. Det skulle bli nattvardsgång på annandagen. Då han kom hem, gick han förbi köksfönstret och såg, att pigorna hans satt och sydde på krinoliner, som de skulle ha på nattvardsgången. Och det var ett stort sabbatsbrott, men då han tittade närmare efter, såg han att en skraddargesäll satt emellan dem och hjälpte till att sy på krinoliner, men han hade horn i pannan, rumpa och hästfot, men pigorna såg intet utan pratade och skrattade.

Då gick prästen in till dem och kastade sin prästkappa omkring dem. Då fick de se, vem de var i sällskap med och såg, att det var själve Skam. De blev mycket rädda och uppsköt sin nattvardsgång, ty de var inte redo och de bad sedan Gud om förlåtelse för sitt sabbatsbrott.

396. Arbeta på förbjuden tid (pingst)

F.S.F. (K.158,9)

I Sandviken vid Trollshovda i Tenala drog man not en *pingstdag*. Allt närmare kyrktiden det led, fiskade de bara alltmer, men just i kyrktiden, när de drog noten i land, så var det inte alls fisk i noten, bara stora ormar bak i not-kilen.

397. Vall-luren (Pingst.)

(Danmark VII s. 321)Före *pingstdagen* får man inte blåsa i lur, (som används för att vakta fäet), ty höra odjuren (vargar o.dyl.) detta före den tiden, så frukta de sedan om sommaren inte luren ljud.

grottan enorma.
 Kom i bekant saraband, där mänskans ätt musicerar!
 Kom pelikan, kasoar i Satyrs element på Hyperion. Hell
 Mercurius, Pan och gudomliga muser i ära!

★Trefaldighet

Odens pant, Mimes mjöd

Jag vet allt

var du ögat gömde
 i Mimes brunn
 den mäkta frejdade
 varje morgon
 dricker Mime mjöd
 av Valfaders pant, vet ni nu eller ej

Gylfaginning

47. Följande morgon, så snart det dagades, uppsteg Thor samt hans följeslagare, klädde sig och beredde sig att genast fara bort. Då kom Utgårdaloke och lät framsätta bord: der saknades ej god välplägning, hvarken mat eller drick. Och när de hade ätit, begåfvo de sig på resan. Utgårdaloke följde dem ut och gick med dem utan för borgen; men vid skillsmässan frågade han Thor, huru han tyckte, att resan hade aflupit, eller om han hade funnit någon mäktigare man än honom? Thor svarade, att han icke kunde säga annat, än att deras inbördes företag hade landt honom till mycken vanheder, och det vet jag, att J skolen kalla mig en oansenlig man, hvilket mycket förargar mig. Utgårdaloke svarade: nu skall jag säga dig sanningen, sedan du är kommen ut af borgen, dit du, om jag lefver och får råda, aldrig mera skall komma, och dit du, tro

mig, aldrig hade kommit, om jag förut hade vetat, att du ägde en så, stor makt, och att du så nära hade fört oss i en stor olycka. Synvändningar har jag gjort för dig, så att första gången, när du råkade mannen i skogen, var det jag, som träffade eder och då du skulle lösa upp matsäcken, så hade jag tillsnörat den med jernband, hvarföre du ej kunne påfinna medlet, att öppna den. Derefter slog du mig med hammaren tre slag. Det första slaget var svagast, och dock hade det blifvit min bane, om det hade träffat. Du såg vid min borg en klippa med trenne djupa fyrkantiga hål, hvaraf ett var ganska djupt: dessa voro märken efter din hammare. Klippan satte jag för slaget, utan att du kunde se det. Så tillgick det äfven vid lekarne, då J täfladen med mina hofmän. Hvad den förste angår, då Loke gjorde sitt prof, var sammanhanget detta: han var mycket hungrig och åt häftigt; men den som hette Loge (Låga), det var elden, som förtärde likasåväl träget, som köttet. Men den Huge (Hug), med hvilken Thjalfe skulle löpa kapp var min tanke, och var det omöjligt för Thjalfe, att med den mäta sig. Då du drack af hornet och tyckte, att det icke syntes, var det, minsann, ett stort under, som jag aldrig trott skulle kunnat ske. Den ena ändan af hornet stod i hafvet, hvilket du icke såg och när du kommer till hafvet, skall du få se huru mycket det ar minskadt af hvad du drack; det kallas nu ebb. Vidare sade han: icke heller syntes mig mindre märkvärdigt, att du lyftade katten; och i sanning blefvo alla rädde, när de sågo, att du lyftade hans ena fot från jorden. Ty det var ingen sådan katt, som det symes dig: det var egenteligen Midgårdssormen, som ligger omkring all land: knappt hade han längd, att stjert och hufvud räckte till jorden, och du lyftade den så högt upp, att det var blott kort till himlen. Det var äfven

ett stort under vid din brottning, då du broltades med Elle (ålderdomen), ty aldrig har någon varit, ej eller skall någon komma, så vida han uppnår någon högre ålder, som icke Elle skall öfvervinna. Nu måste vi då åtskiljas och är det bäst för oss på båda sidor, att J ej oftare kommen till mig: men om så skulle hända, så skall jag då försvara min borg med sådana eller andra konster, att J icke skolen kunna uträtta något emot mig. Men när Thor hörde detta tal, grep han till sin hammare och upplyftade den i vädret: men när han skulle slå till, såg han ingenstädes Utgård-Loke: han vänder då om till borgen och ämnar förstöra den, men ser endast sköna och vida slätter, men ingen borg. Han vände då åter tillbaka, till dess han kom till Thrudvang. Men det kan jag försäkra, att då hade han föresatt sig att försöka, om han icke möjligtvis skulle kunna få fatt på Midgårdssormen, hvilket sedan skedde. Nu menar jag, att ingen kan berätta dig något mera sannfärdigt om denna Thors resa.

Sägen

401. Männen med stupstocken. K 393. (trefald.)

I närheten av Riknäs skall det finnas en silverskatt i en källa. Det skall vara en kopparkittel med silver, som är nedsänkt där, men var i Riknäs vet jag inte.

Då var det tre karlar, som var där och grävde *Helga Trefaldighetsnatt* och de började just få upp kitteln, då det kom tre stycken och började ställa upp en stupstock. Så hade de en bila och den var också till hands, just när de var redo att ta upp kitteln. Nu var det en av dem som arbetade, som hade rött livstykke. Då var det en av dem som satte upp stupstocken som sade:

”Vi börja väl med den som har rätt livsstycke.”

”Tag mig tusan ni vill, men inte tar ni mig!” sade han och så var alltihop borta.

★1:e efter Tref.

Odens gästabud

Härfader gav henne

halsband och ringar

fick spådomsrön

och spön med trollmakt

guld och smycken

så att hon sade visdomsord

såg vida omkring i varje värld

Bön

Tänka sig, att från Olympen I sen arealer enorma

Ixions skuld så fatal förflyttade då Kentauren

Till helvetiskt mörker, då'n chikanerat Egiden.

Ser Valkyrian utöver en ny ocean av ängar

Fallna heroer i vila berätta tragiken elegiskt

Förr'n de lyfta lekamar uppå violetta valacker

Föränd' dem till Asapalats, citadellet eteriskt,

Där i gudomliga dagar otörstiga sitta utopiskt

och från divanen höra legend om heroer.

Liksom Odinus ur enda kastrullen upp öste frityren.

Än Galatea, Sibylla, hovera i fransk habanera.

Kom Valkyria, emottag forna likören i urnan

Som i kalas offerera vi Dina agenter i världen.

★2:a efter Tref.

*Valkyrjorna***Jag såg valkyrjor**

från vida vägar
 de voro redo att
 rida till Gottjod (Götaland).
 Skuld hon bar sköld, Skögul andra
 Gunn, Hild
 Göndul och Geirskøgul

Bön

24 Valkyrian

Upp å bevingade fålen, sitt valkyria, o sköldmö!
 Du tjänarinna hos Oden, olympisk gudom eterisk.
 Hämta dig gyllene täcke benämnt schabrak bland kloka
 och galoppera emot turkosa galaxer, o tärna;
 upp för asars bro, regnbåge, berömda Olympen;
 där uti sal sitta gladiatorer och glatt pokulera,
 då, valkyria, du mitt i heroiskt gille befinnes.
 Och ur gröna butelj´r iskänker åt tappra falanger.
 Härfad´r och Mercurius, jämte bevingade Hermes,
 tacka dig o, adorabla väninna och åt kungadottern
 gifva onyx, ametyst och agat dig Skyns xantippa.
 Värdigas o, gudinna emot ta mjöd i karaffer,
 som dina tjänare här uti jorderik´ offerera.

Gylfaginning

48. Då sade Ganglere: Utgårdaloke måste vara en mycket betydande man, men tillika hafva mycket att skaffa med synvändningar och trolldom; hans anseende synes mycket

deraf, att han har hofmän, som äga så mycken makt. Men har då Thor aldrig hämnats detta? Har svarade: icke är detta obekant, äfven för olärde, huru Thor tog ersättning för den resa, som nu är omtalad: han dröjde ej länge hemma förr än han for så hastigt bort, att han fick hvarken bockar eller resesällskap med. Han gick ut öfver Midgård såsom en ung man och kom en afton till en jätte, som kallades Hymer. Thor tog der härberge öfver natten. I dagningen steg Hymer upp klädde sig och gjorde sig färdig att ro ut på sjön och fiska. Thor steg också upp, klädde sig hastigt och bad Hymer, att han måtte få följa med på sjön. Hymer svarade, att han ej kunde hafva synnerligt gagn af honom, då han var så liten och ung, och, sade han, du skall förfrysa dig, om jag rör så långt ut och blir så länge borta, som jag är van. Thor svarade, att han kunde väl ro ut på sjön, emedan det torde blifva ovisst, om just han först skulle begära att söka land igen. Thor blef tillika så vred på jätten, att det var nära, att han straxt hade låtit honom smaka hammaren, men han lät dock härvid bero, ty han ämnade att pröfva sin styrka på ett annat sätt. Han frågade derefter Hymer, hvad de skulle hafva till lockbete; men Hymer bad honom skaffa sig det sjelf. Thor gick då bortåt der han såg en hjord oxar, som tillhörde Hymer, och af hvilka han tog den största, som kallas Himinbrioter (Himmelsbrytaren), slet af hans hufvud och gick med det ned till stranden. Hymer hade redan skjutit båten ut i vattnet. Thor gick om bord, satte sig, på den bänken som var närmast aktern, tog två åror och rodde så, att hans rodd syntes Hymer taga god fart. Hymer rodde tillika i fören, så att rodden gick mycket hastigt. Hymer sade, att de nu voro komne till det ställe, der han plägade fiska. Thor svarade, att han hade lust att ro mycket längre ännu och rodde de da

vidare ett godt stycke. Då sade Hymer, att de voro komne så långt ut, att det var farligt att der uppehålla sig för Midgårdsormen. Thor svarade, att han ville ro ännu något längre, hvarmed Hymer ingalunda var nöjd. Thor drog omsider in årorerna, tillagade en mycket stark metref, som var försedd med en icke mindre eller svagare krok. Sedan oxhufvudet blifvit satt derpå, kastades det ut och sjönk till botten. Visserligen narrade Thor här ej mindre Midgårdsormen än Uttjårda-Loke hade gäckat Thor, då han med sin hand skulle lyfta ormen. Midgårdsormen gapade ofver oxhufvudet, hvarvid kroken gick in i hans käft. Då ormen märkte det, drog han till så häftigt, att bagge Thors näfvar stöttes mot kanten af båten. Thor blef nu vred, antog sin gudomsstyrka och spjernade emot så starkt, att begge hans ben gingo igenom båten och blefvo stående på botten: derpå drog han upp ormen på kanten. I sanning har ingen sett en förskräckligare syn, än då Thor hväste ögonen på ormen, och denna blängde emot och utbläste sitt etter. Man säger, att jätten Hymer skiftade färg och bleknade af ångest, då han såg ormen och vattnet strömmade in i båten; men i samma stund, som Thor tog hammaren och lyftade den i vädret, famlade jätten till med sin knif och afskar Thors ref, hvarvid ormen åter sönk ner i hafvet. Thor kastade väl hammaren efter honom, och berättas det, att han slug af dess hufvud vid botten; irien jag tror det sanna vara, att Midgårdsormen ännu lefver och ligger i hafvet; Thor slog derefter med sin näfve jätten i hufvudet, så, att han störtade baklänges öfver bord och satte benen i Vädret. Thor vadade i land.

Sägen

10. Häxa i kyrkan (midsommar).

(Danmark VII, s.62)

Den som vill veta, vem som är en häxa, skall *midsommar afton* gå till tre åkrar och ta tre ax av varje. Dem skall han dagen efter ta med sig till kyrkan, och då kan han se alla häxor som har en rund skål på huvudet.

Kommer häxorna till kyrkan *midsommar dag*, sitter de med en skålgryta på huvudet, därav kan man känna igen dem. (VII s.63)

Vill man se häxorna, då de gå till kyrkan *midsommar dag*, så skall man om morgonen fastande ta vigd mull i sina stövlar och träskor och gå därmed till kyrkan, då man kan se dem tydligt gå till kyrkan med sina mjölkspannar på huvudet, men man skall göra det i Fans namn. De som vill se häxorna *midsommar afton*, de skall i Fans namn sätta sig under en harv, som vänder tänderna utåt, då kan man se dem rida på sina kvastskäft upp genom skorstenen och bort till Blocks-berg.

★3:e efter Tref

Balders öde

Jag såg Balders

blodige gudens

Odins ättings

ödestråd dold

där stod utvuxen

ovan vallen

tunn och mycket skön, misteltenen

Gylfaginning

49. Då frågade Ganglere: har annars några flera märkeliga händelser inträffat bland Asarne? en ganska dråplig handling utförde Thor på denna resan. Har Svarar: visserligen finnas händelser att fortälja, som äro för Asarne långt viktigare. Och början af berättelserne härom är denna, att Balder, den gode, hade svåra drömmar, att hans lif var i fara. Men när han berättade sina drömmar för Asarne, rådplögade de derom, och det blef beslutadt, att för Balder utbedja säkerhet för all möjlig fara. Frigg tog då ed af eld, vatten, jern, alla slags malmer, stenar, jorden, träd, sjukdomar, djur, fåglar, gift samt ormar, att de icke skulle skada Balder. Då detta var fastställt och alla vetterligt, föllo Balder och Asarne på det skämt, att han skulle ställa sig midt i samlingen och någre af dem skulle skjuta på honom, någre hugga, någre kasta med sten. Ehvad de än gjorde hade han ingen skada deraf, hvilket alla tyckte för honom vara mycket ärofullt. När Loke, Löfos son, såg detta, förtröt det honom, att Balder icke skadades. Han gick till Frigg i Fensal, i en qvinnas skepnad. Frigg frågade, om denna qvinnan visste, hvad Asarne förehade i sin församling? Hon svarade; att alla sköto på Balder, utan att det skadade honom. Då sade Fiigg: icke skola vapen eller träd skada Balder; ty jag har tagit ed af dem alla. Då frågar qvinnan: hafva då alla ting svurit att skona Balder? Frigg svarar: öster om Valhall växer en telning, som heter Mistelten, den syntes mig för ung, att kräfva ed af. Derefter bortgick qvinnan. Men Loke tog nu Mistelten, uppdrog den och gick till församlingen. Höder stod ytterst i mannaringen, emedan han var blind. Loke tillsporde honom: hvarföre skjuter du ej på Balder? Han svarade: dels emedan jag icke ser honom och dels emedan jag icke har något

vapen. Då sade Loke: du borde dock, i likhet med de andre, bidraga till Balders ära. Jag skall visa dig hvar han står: skjut på honom med denna käpp. Höder tog Mistelten och sköt mot Balder efter Lokes anvisning. Skottet genomborrade honom och han föll död till jorden, och är detta den största olycka, som träffat Gudar och menniskor. Då Balder var fallen, blefvo Asarne såsom mållöse och miste all fattning, så att de icke sansade sig, att upptaga liket. Den ene såg på den andre och alle andades hämnd mot upphofsmannen: men ingen fick hämnas, emedan det var på ett så högheligt ställe. Då de ändtligen hade något hämtat sig, var det först, som gråten frambröt så starkt, att de icke förmådde skildra sin sorg för hvarandra. Men Oden tog denna olycka så mycket mera nära, som han bäst kunde dömma, huru stor skada och förlust Asarne ledo genom Balders afgang. När Gudarne något hämtat sig sporde Frigg: hvilken af Asarne, som ville vinna hennes ynnest och rida till underverlden, for att försöka, om han kunde finna Balder och då bjuda Hel lösepenningar, om hon ville lata Balder komma tillbaka till Asgård? Hermod den hurtige, Odens son, åtog sig denna beskickning. Man tog Odens häst Sleipner och framförde honom. Hermod satte sig på den och red skyndsamt åstad.

Dikt

Sjöjungfrun (midsommar)

Ser man å havet en eka och i denna sitta orörlig
 svarthår, ensammen ute på böljan, annalkas i dimma.
 Det måne vara fru Bölja och en av Rans sju döttrar.

Har skeppet alls icke segel ehuru det ankomme hurtigt.
Masten en enekvist blott är och i denna må vinden
lätt ta tag för att driva bemannade halva scenariet.
Städse så månne husera den angenäma idolen
med ekipaget uppå sjöabotten i välde befalla,
styra frå murade vallar, i pärlemo skimra de fagert
och kreatur som må äga gudomliga sjörå't blänka;
beta de gräs som må vaja utefter en å av nate.

Sägen

1. Sjöjungfru (juni)

(Bergstrand, Dalsl. 36.)

I sjön Edslan har sjöjungfrun funnits. Jag har sett henne med egna ögon. Då jag var nere vid stranden, fick jag se, att hon gick på vattnet utefter det västra landet. Det var ett stort fruntimmer. Det var som en lång vit slöja, som flaxade efter henne på vattnet.

En gång var min bror och jag vid Edslan och *metade*. Då fick vi plötsligt se, att det hade blivit en massa vitt skum efter stränderna, och det var inte vinden, som hade rört upp det, för det var alldeles stilla och lugnt. Det var en sägen, att sjöjungfrun tvättade kläder, när man fick se sådant. När de fick se den företeelsen, var de säkra på, att det skulle bli storm. Det dröjde inte länge, förrän sjön kom välvande, och då gick vi hem.

9. Se sin tillkommande (midsommar)

(Danmark VII s.258,259)

Midsommar afton gick man tigande och utan att hälsa på någon för att samla Johannesört och satte dem under takbjälken för att få veta vem som skulle giftas under året. Man hade långt i förväg sett efter var dessa blommor växte, för att denna bestämda afton kunna ta dem.

En flicka går *midsommarafton*, när solen har gått ner och daggen faller, in i en hage och plockar nio olika slags blommor. Dem skall hon lägga under sin kudde och sova på om natten, så drömmer hon bestämt om sin tillkommande fästeman.

★**4:e efter Tref.**

Balders död

Det vart av den tenen

som tycktes så späd
ett dödligt harmskott
Höder han sköt.
Balders broder kom
brådfödd till världen. En natt
gammal gick Odins son till dråps.

Gylfaginning

49. Asarne togo Balders lik och förde det till sjön, Balders skepp hette Ringhorne: det var det största af alla skepp. Gudarne ville draga det ut för att bränna hans lik derpå; men skeppet gick ej af stället. Man sände då bud till Jötenhem efter jätteqvinnan Hyrrocken. Hon kom, ridande på en varg, och hade huggormar till tyglar. Då hon steg af sin häst, satte Oden fyra bersärkar att taga vara på honom; och de kunde dock icke

hålla honom på annat sätt, än att lägga honom ned till jorden. Hyrrocken gick fram till förstäfven och sköt skeppet ut i ett tag, så att elden stod från de underlagde rullarne och hela jorden skalf. Häröfver blef Thor förbittrad, och grep sin hammare, och sönderkrossade hennes hufvud, innan Gudarna ännu hunnit bedja för henne. Balders lik blef nu utburit på skeppet. När hans maka Nanna, Neps dotter, såg detta, grämde hon sig så, att hon sprack af sorg och dog. Hon blef äfven laggd på bålet, som då antändes. Thor stod bredvid och vigde bålet med Mjöllner. Framför hans fötter sprang en dverg, som het Lit: honom sparkade Thor med sin fot upp i elden, så att han också blef bränd. Denna likfärd bivistades af mångahanda folk. Först af Oden, tillika med Frigg, Valkyrjorna, och hans korpar. Frey åkte i en vagn, förspänd med den gallt, som heter Gyllenborste eller Slidrugtanne. Heimdall red på hästen Guldtopp och Freja körde med sina katter. Dit kom äfven mycket folk både Hrimthursar och bergresar. Oden kastade på bålet ringen Dröpnar, som sedan fick den egenskap, att hvar nionde natt dröpo af honom 8 likaså tunga ringar. Balders häst och allt hans ridtyg lades ock på bålet.

Bön

9 Sol

Sol, du allena styrande president över alla strör illusoriskt käglor uppå horisonten i väster.
Dekoratvt nersjunker emellan moln så serena.
Röd, Hesperiens ö, oceanens pärla, belyses.
Två äro ök som dra eleganta vehikeln i backen
och föreviga vitaliteten i gamla Hyperion,

då solgud hvar natt elogerar å gyllene skölden
 och fram flyter å Slids helvetiskt blåa laguner
 där acherusisk sjös alla generationer av andar
 flimra, dock oförmögna att orka passera arresten.
 Stiger o sol du om morgonen upp med utbredda vingar.
 Tämjda valacker i alla klimat uppbära karetan.

26 Solen

Skåda Hyperion illuminerad agat där i väster!
 Aftons röda jättinna belyser ofantliga himlen
 förr'n nersjunker emot helvetiska territorier,
 där gemen kentaurers fader dränks i Gehenna
 och danaider kväljas, ohyggliga öden beskärda
 blevo, då likasom Ixion må de förarga Kroniden.
 Sunna behjälpliga, alla bekransade, sju heliader
 lyfta nu solen uppå allgullen sköld uti natten,
 att förflytta sig öst'rut ner'i ravin längs Stygen.
 Småningom ankomma till Acherusiska oceanen.
 Ignorera de döda Hyperion som penetrerar
 med de serena strålar egyptiskt mörker i Hades.
 ”Stig odödliga falk upp i österland till en annan
 morgonrodnad där öl offereras i gröna buteljer,
 gärna bemängd med humle; den når till illustra Plejader.”

Sägen

6. Elle-folket lockar (sommar)

(Danmark II, s.14)

En piga i Höje mjölkade en *sommar* i en mark, där det var en
 elle-man, som ständigt för henne drev korna samman på étt

ställe. Hon tyckte emellertid inte om den hjälpen och omtalade det hemma. Där var då någon, som rådde henne att ta med en bit mat och bita på, medan hon mjölkade, men var gång hon hade bitit, skulle hon omsätta det på sin träsko-häl. Detta råd följde hon, men då elle-mannen såg det, spottade han flera gånger åt henne, löpte sin väg bort, och kom aldrig mer igen, men sedan var korna alltid utspridda över hela ängen.

En piga från Trunderup, Kværndrup socken, som gick ut i marken (Nörremose) för att mjölka, träffade där alltid en liten gosse, som drev korna samman för henne, så att det var lätt att få dem mjölka. Men då denna pojke härstammade från elle-folket, var hon inte riktigt glad åt det, likväl, och där var då någon som rådde henne, att hon skulle ta en bit mat med sig osv...

Sägen

18. Prästpigan och gästen Om Pärkel

(Sederström 1938:9)

En gammal änka hade blott en son, vilken alltid var olydig och näsvis mot sin gamla moder. Gumman hade, som merendels vanligt sker, låtit honom uppväxa utan aga, varför, ju äldre han blev, desto värre blev han, så att han stundom slog och misshandlade henne rätt ofta. Med stort tålamod framsläpade hon sitt usla liv, tills hon av ålder och troligen genom sonens misshandel, dog.

Några år därefter dog även sonen genom en tärande sjukdom som tog honom av daga uti sina bästa år. Förmodligen saknade han modern och ångrade sitt uppförande mot henne.

Någon tid efter det man hade begravt honom, såg man tydligt en människo-figur varje natt stå på gravnen, vilken

liknade Pärkel i vardagslivet. Först väckte denna syn mycken förvåning och häpnad bland folket. Men slutligen blev detta föremål en vardaglighet, som inte gjorde mycket intryck. Flera år såg man denna gestalten, och man trodde, att den aldrig skulle försvinna. Man försökte på allt sätt att förekomma denna obehagliga syn. Man grävde ner penningar i hans grav. Man lade dit flera andra föremål, som man trodde skulle förekomma denna syn. Men allt var förgäves. Så förflöt, som nämnt är, flera år, då man sedermera icke brydde sig om Pärkel.

En gång kom det en västgöte eller så kallad knalle till prästgården, som låg nära kyrkan. Det var en afton, och denne hade utbrett sin grannlåt på ett bord, där pigorna i prästgården och mycket annat folk var samlade för att beskåda hans vackra kläden och tyger. Alla ville handla som vanligt, men det fattades penningar. Bland köparna utmärkte sig i synnerhet en av prästens pigor, som gärna ville ha det och det klädet osv.

”Du skall få den vackraste sjalen, som jag har”, sade västgöten, ”om du tilltror dig att bära hit upp Pärkel, som står på kyrkogården”, - ty så snart det blev fullkomligt mörkt, så såg man denne figuren stå på graven.

Pigan teg en liten stund och stod fördjupad i tanke-irringar hur hon skulle göra. Men slutligen repade hon mod och säger:

”Det skall jag göra om jag får den där stora duken.”

”Det skall du få”, sade knallen. ”Men du skall bära honom hit in uti rummet, så vi alla får se honom.”

Genast ilade den modiga pigan till kyrkogården och fattade uti den döda gestalten och bar honom upp och lade honom i rummet på golvet. Vid åsynen av denna döende, vanställda människogestalt blev alla förskräckta och stod bävande.

”För Guds skull”, ropade alla, ”gå tillbaka med honom!”

”Nej”, sade pigan, under det hon även stod darrande av häpnad över anblicken av den döende, ”nu får någon annan bära honom åter. Jag har gjort min plikt och hållit mitt löfte”, sade pigan.

Slutligen måste västgöten jämte de andra lova henne en viss summa penningar för det hon skulle bära honom tillbaka. Hon resolverade sig och tog gästen och bar honom till kyrkogården och satte honom på graven, där hon hade tagit honom. Men då hon skulle släppa honom för att gå sina färde, så höll han henne fast med båda händerna. Med en stilla och förskräckande ton bad hon honom släppa sig. Men han höll henne så mycket fastare. Då blev hon utom sig av förskräckelse och började darra i alla lemmar. Åter ropade hon:

”Släpp mig, Pärkel!”

”Ja”, svarade gästen”, jag skall släppa dig, men inte förrän du lovar mig en sak, som du skall göra, och håller du inte ord utan uraktlåter det, så vet, att jag skall krama ihjäl dig.”

”Jag skall göra vad du befäller, såvida det står uti min makt”, sade pigan.

”Jo du kan fullgöra det, ty det är inte någon omöjlighet. Du kände ju min moder, då hon levde?”

”Ja, jag minns henne ganska väl”, sade pigan.

”Nåväl, du går hit om *julnatten* emellan kl. 12 och 1. Då håller alla de saliga själarna sin gudstjänst i kyrkan. Du skall då ställa dig vid kyrkdörren och passa på, när de allmänt går i kyrkan. Då du nu får se min gamla moder komma, som synes lika så dan, som då hon på slutet levde, krokryggig och till synes klädd uti en grön stickad tröja, så skall du ropa på henne

tre gånger och varje gång nämna hennes namn. Om hon då frågar dig, vad du vill, så skall du hälsa henne från mig och fråga henne, om hon vill förlåta mig allt det onda, som jag gjorde henne emot, medan hon levde. Så får jag sedan ligga uti jorden, men dess förr innan kan icke mitt stoft få vila i jordens sköte.”

Pigan lovade honom att uppfylla hans begäran så gott hon förmådde, blott han ville släppa henne.

”Kom nu ihåg vad jag sagt dig, att du blir olycklig, om du förgäter ditt löfte!” sade Pärkel och släppte henne.

Vid hemkomsten frågade de alla, hur det gick, varvid hon syntes trygg och svarade:

”Det gick bra!”

Hon lät inte vidgå, att något sådant äventyr hade träffat henne. Men emellertid oroade det henne och fruktade rätt mycket för utgången av detta äventyr. Hennes tankar svävade ofta emellan fruktan och hopp, ty att låta rent bli detta, vågade hon inte av fruktan för det hot, som Pärkel hade givit henne.

Tiden började att nalkas, och ju närmare det led däråt, ju mera ängslig blev hon. Slutligen yppade hon förhållandet till prästen, som gav henne det råd att utan fruktan uppfylla detta löfte.

Emellertid går hon till kyrkan något före den utsatta tiden. Hon befäller sig uti Guds beskydd och ställer sig, som sagt var, vid kyrkdörren. Strax därpå hör hon klockorna ringa som vanligt, och genast därefter kommer det några, som hon tyckte människor, som öppnar kyrkdörrarna alldeles såsom vanligt men utan buller. Strax därpå blev det ljust uti kyrkan, och tyckte hon, att det var flera ljus tända än som vanligt, och att

kyrkan var mycket klarare upplyst än som det annars plägar vara om *julottan*.

Så snart det blev ljusst uti kyrkan, såg hon en ofantlig mängd människor inströmma i kyrkan, varibland hon kände igen många, som kort förut var avlidna. Alla satte sig som vanligt uti stolarna, men ännu hade hon inte blivit varse Pärkels moder. Hon blev utom sig av förskräckelse och trodde att hon inkommit utan att hon blivit henne varse. Men just under det hon som mest var brydd häröver, såg hon gumman komma springande, krokig och klädd, som hon tyckte uti en grön tröja, den samma, som hon hade på det sista uti sina livs dagar.

Då gumman kom mitt för henne, ropade hon hövligt:

”Mor Inger, mor Inger, mor Inger!”

Då stannade gumman och säger högt och hastigt:

”Vad vill du mig?”

”Jo”, sade pigan med en bävande stämma, ”er son Pärkel har bitt mig, att jag skall tala med er och be er, att ni ville förlåta honom allt det onda, som han gjorde er emot, medan ni levde, ty annars kan hans lekamen eller kropp inte ligga i lugn uti graven utan måste stå ovanpå till domedag. men förlåter ni honom nu, så får han sedan vila uti jorden.

Då svarade gumman:

”Har Gud förlåtit honom, så skall jag förlåta honom. Säg honom det!”

Nu återvände pigan glad till Pärkel och underrättade honom, vad modern sade.

Tack för ditt besvär och för det du höll ditt löfte! Gud har redan förlåtit mig.”

Och vid han hade sagt detta, försvann han ned uti jorden och syntes sedan aldrig mera på graven. (Sederström 1938:8).

★5:e efter Tref

Balders bålfärd, fiskeriet efter Loke

Han tvog ej händren

hans hår var ej kammat
 förrn han bragte på bål
 Balders fiende
 men Frigg hon grät
 i Fensala
 över Valhalls ve, vet ni nu eller ej?

Gylfaginning

50. Då sade Ganglere: en stor ogärning åstadkom Loke; först då han vållade Balders död och vidare, då han var orsak, att han icke blef utlöst från Hel: men fick han intet straff för detta sitt missdåd? Har svarade: jo det blef honom vedergällt så, att han länge skall minnas det. När Gudarne, såsom billigt var, blefvo ytterst uppbragte mot honom, sprang han bort och dolde sig i en bergsklyfta: byggde sig der ett hus med fyra dörrar, for att kunna hafva utsigt åt alla håll. Ofta om dagen förbytte han sig i skepnad af en lax och gömde sig i Franangers fors. Han begrundade, om Asarne väl skulle kunna uppfinna någon konst att fånga honom i forsen. Men en gång, då han satt i sitt hus, tog han lin och garn och sammanflätade, såsom man sedan lärt sig att binda nät; men elden brann framför honom. Då såg han, att Asarne icke voro långt borta, ty Oden hade från Lidskjalf blifvit varse hvar han uppehöll sig. Han sprang då strax upp och ut i ån, sedan han först kastat nätet på elden. När Asarne nu kommo till huset, gick den visaste af dem, Qvaser, först in,

och, när han såg askan af det brända garnet på elden, begrep han, att detta måtte vara en inrättning för att fånga fisk, vilket han sade Asarne. Derpå togo de lin och garn, och gjorde ett nät, efter der, som de kunde se på askan, att Loke hade gjort. Då det var färdigt, gingo de ut till ån och kastade det i forssen. Thor höll garnet vid den ena sidan, och alla Asarne på den andra och drogo de så alle. Loke smög sig undan och lade sig emellan två stenar, så att garnet gick öfver honom, oaktadt de väl kunde märka, att dervid var något lefvande. De far andra gången upp till forssen och utkasta nätet, och bundo tillika något så tungt dervid, att ingenting möjligen kunde slippa undan. Loke drog sig före garnet, och då han såg, ätt flodens utlopp i hafvet var nära, sa sprang han öfver garnet tillbaka upp i forsen. Asarne sago nu hvartåt han ställde Bitr lopp: de tågade derföre ännu en gång upp till vattenfallet och delade sig i två hopar. Men Thor vadade midt i floden och färdas de så, ända till hafvet. Loke såg då för sig endast tvenne vilkor, antingen, att med lifsfara sätta ut I hafvet, eller att åter löpa öfver garnet. Han gjorde det sednare med mycken hastighet. Thor grep efter honom och fick honom fatt, men han halkade i handen på honom, så att Thor först fick honom rätt fast vid stjerten. Af denna anledning är laxen spetsig haktill. Nu blef då Loke fasttagen utan något beting. De förde honom ned i en gråtta, och togo tre stenhallar, som de upprest på kanten och slogo hål igenom.

Sägen

37. Sjunkna gårdar (midsommar) (Danmark III s.237)

Det berättar två gamla män ...bägge fiskare, som många gånger ha farit till Ivø samman för att fiska, om Brattingsborg, att de ha sett dess fundament om *midsommarstid*, när vattnet häver sig.

38. Heliga källor (midsommar)

(Danmark III s.210,211)

Som pojke hade jag dålig syn, och så kom min moder att tänka på att föra mig till den heliga källan vid Bostrup, Lyby socken. Jag blev tvättad, och vi tog en gryta full med vatten hem. Den blev satt i skugga ute i trädgården, och därav blev jag tvättad flera gånger. Så kom sig mina ögon. Vi var där *midsommar afton*.

Det var en helig källa i Udby, Rugsö härad, och en i Thorsager. De sjuka kom där var *midsommar natt*, och de fick alla läkedom där, intill dess en man tog sig före att tvätta en blind häst...

Emellan Mygind och Mygind mølle på den södra sidan av vägen är en helig källa, som kallas Frue kilde. Till den gjorde blinda och halta och andra sjuka sina resor *midsommar afton*.

Vid källan brändes midsommar bål. (III s.232)

Sägen

41. Pigan höll oxens horn till soluppgången. K 392. (midsommar).

En *midsommarnatt* var det en piga som hade varit på dans någonstans och som var på hemväg. Bäst som hon gick där och hade tankarna bort omkring världen, så mötte henne en stor ox på vägen. Flickstackaren vart rädd, hon förstås, men när hon inte var god till att komma undan, eller såg något levandes råd till att klara sig på något annat sätt, så tog hon och högg tag om hornen på oxen och stod och höll i honom på det viset. Hon tordes inte släppa den heller, utan de stod där de stod.

När det hade gått en stund, så gick solen upp, och då fick pigan se, att hon stod och höll i handtaget på en stor kittel, som var alldeles bräddad med guldslantar.

Sägen

42. Skatter (midsommar)

(Danmark I s.357, 371)

I en hög, som ligger norr om Århus landsväg på Hårup mark, har det ofta setts brinna ljus, och enligt sägnen är en skatt nergrävd där, och flera har försökt att lyfta den en *midsommarnatt*, men alltid utan framgång. Således var det en gång fyra unga män, som grävde efter skatten och de nådde också lyckligt fram till en mäktig stor kopparkittel med två hankar i. Så tog de en stång och stack igenom hankarna och tog fatt i var sin ända av stången och lyfte för att således få upp kitteln. Nu hade de männen just denna dag varit på jakt samman, och de hade skjutit en guldhind (så kallas en hind som inte har haft lamm den sommaren), och den ene av dem yttrade ganska torr: ”Så tung den är, och hade vi haft guldhinden ovanpå,

hade vi inte orkat lyfta den.” Men det skulle han inte ha sagt; ty en sådan kittel skall lyftas tigande, och därför sjönk den, och hur mycket de än grävde, kunde de inte finna den mera denna gång.

En annan gång var det några andra, som också försökte få fatt på skatten och hade också fått fatt i kitteln, men i detsamma kom en väldigt stor tupp löpande förbi högen, och just då den kom förbi folket, rörde den upp en väldigt vind. Männen kunde inte låta bli att le, och en av dem sade: ”Det var en kraftig én för ett så litet djur!” I detsamma sjönk skatten och stod inte mer att finna den aftonen. (Skatt på *påskan*, Danmark III, s.436)

Sägen

50. Hönan och hölasset. K 394. (midsommar)

Det är som en gammal sägen eller bondepraktika, att skatter skall finnas i det här röset. Det gick nog att komma åt dem, om man bara grävde *midsommarnatten* och inte sade ett ord under hela grävningen.

Far minns, att de talade om, att ett par gubbar en *midsommarnatt* skulle gräva i en rös och när de hade plockat bort stenarna, fick de se en järnkista med en ring i. Just som de skulle ta i, och lyfta upp den, fick de se en höna som kom och drog ett hölass. Och då kunde den ene gubben inte hålla sig längre utan sade: ”Nej, men ser du den där hönan som släpar och drar på hölasset!” - och med detsamma försvann kistan med skatten i. Och hur mycket de än grävde kunde de inte finna den igen.

★6:e efter Tref.

Lokes fångenskap, dödsälven Slid

Kedjad ser hon ligga

vid kittelträdet
en fånge som liknar
den lömske Loke
där sitter Sigyn
dock är hon för hans skull
ej väl till mods, vet ni nu eller ej?

En å faller östan

i etterdalar
med svärd och dolkar, Slid heter d.

Gylfaginning

49. Om Hermod förtäljes, att han red nio nätter och dagar genom mörka och djupa dalar och såg ej något ljus, förrän han kom till ån Gjall, och red öfver Gjallarbron, som är belagd med skinande guld. Modgunn, den mö, som bevakar bron, tillsporde honom om hans namn och härkomst och tillade, att förleden dag hade fem flockar döda menniskor ridit öfver Gjallarbron, "men icke dånar bron mindre under dig allena; ej heller hafver du dödsfärg; hur rider du då här på de dödas väg"? Han svarade: jag rider till Hel att söka Balder. Men har du icke sett honom i dessa nejder? Hon svarade, att Balder hade ridit öfver Gjallarbron, men nedanföre och norrut går vägen till Hel. Då red Hermod vidare fram, till dess han uppnådde stängslet, som omger Hels boning. Här steg han af hästen, spände gjorden fastare, satte sig åter upp och gaf hästen sporrarne: hästen satte så fort öfver stängslet, att han

kom högt derofver. Derpå red. Hermod fram till palatset, steg af, och gick in, der han fick se Balder, sin broder, sitta på den förnämsta platsen, och förblef Hermod der öfver natten. Men om morgonen anhöll han hos Hel, att Balder skulle få rida hem med honom, föreställande henne vilken sorg, som rådde bland Asarne. Hel svarade: att nu skulle man försöka, om Balder var så allmänt älskad, som man sade, ty om alla ting i verlden, så lefvande, som döda, begräto honom, då skulle han få återkomma till Asarne; men deremot förblifva hos Hel, om någon undskyllde sig eller icke ville gråta. Derefter stod Hermod upp. Balder ledsagade honom ur palatset, tog ringen Dröpnar och skickade den Oden till åminnelse, men Nanna sände till Frigg ett smycke jemte några flera gåfvor, samt till Fylla en guldring. Hermod red derpå hem till Asgård och förkunnade allt, hvad han hade hört och sett.

Derefter sände nu Asarne bud öfver hela verlden och bådo, att alla ville gråta Balder ur Hels våld. Alla gjorde det ock: människorna, djuren, jorden, stenarne, träden och alla malmer; så som du lär hafva sett, att dessa ting gråta, när de komma från frost in i värman. Då sändebuden, efter väl förrättadt ärende, reste hem, funno de i en gråtta en jätteqvinna, som hette Thöck: de bådo äfven henne gråta Balder ur Hels våld. Men hon svarade så:

Thöck mänd gråta Med torra tårar Öfver Balders död. Hvarken i lifvet eller döden Mig glädje han gjorde. Hel behålle sitt rof!

Man gissar, att denne Thöck var Loke, Löfos son, som tillfogat Asarne så mycket annat ondt.

Derpå togo de Lokes söner Vale och Nare eller Narve. Vale

förändrade de i en vargs skepnad, hvarefter han sönderref sin broder Narve, med hvars tarmar Asarne bundo Loke öfver de tre stenarne. Den ena stod under hans skuldror, den andra under länderna, och den tredje under knäveckan, och blefvo banden till jern. Skade upphängde öfver honom en etterorm, så att giftet från densamma skulle drypa ned på hans ansigte; Hans maka, Sigyn, sitter hos honom och håller ett bäcken der under. När bäcknet blifver fullt och hon slår ut ettret, dryper det emedlertid i hans ansigte, hvarvid han rycker sig så starkt, att hela jorden skakar. Detta kallen J (menniskor) jordskalf. Der ligger han sålunda i band till Ragnaröcker.

Sägen

21. Helgdags-brott (slåttern)

(Danmark II s.277)

Det finns en plats som heter Kjærnen, varest en girig bonde vid namn Jörgen Tange på en söndag under gudstjänsten gjorde *hö*, och den *höstacken* sjönk strax ner i avgrunden, och det finns fortfarande ett stort hål på samma ställe, där höstacken stod.

Sägen

22. Troll (midsommar)

(Bergstrand, Västerg. 1944:60.)

De hade *majstång och eld* på samma gång, för det hade de alltid förr i tiden. Det var på ett högt berg, och i berget var det en stor, svart fläck. Då kom ett bergatroll ridande ut ur den svarta fläcken. Då fick alla så bråttom att laga sig därifrån. Men så var det en karl som tänkte, att han skulle lura bergtrollen. Han red till berget dagen efter och bad att få litet

att dricka. Då kom trollet ut med en silverkalk full med dricka. Karlen tog den och kastade drickan över axeln. Det kom några droppar på länden, och då sveddes håren av. Sedan satte han av i galopp och bergatrollet efter. Då var det någon som ropade:

”Gå av vägen den hårde
in på åkern den våta!”

Bergatrollet hade så långa bröst. Dem slängde hon över axeln, när hon red. Så länge karlen red på vägen hade hon vunnit på honom. Men över åkern, som var plöjd, kunde hon inte följa honom. - Den kalken har de i Bälunge kyrka än i dag.

★7:e efter Tref.

Brimes sal på Nidafjäll

Där stod norrut

på Nidafjäll
Sindreättens sal
utav guld
en annan stod
på Okolne
jättens ölhall, jätten heter Brime

Mickel i Långhult

De bergtagna barnen

I Västbo härad i Småland ligger ett berg benämnt Kyllingabergskulle. Det skall ha hänt i början på 1600-talet, att tvenne bönder som bodde i grannskapet, nära nämnda berg, kom i kiv om betesmarken där omkring. De lät dela ägorna sinsemellan så, att vardera fick sin lott. När de skulle åtskilja sina ägor med gårdsgård och stängsel blev allt ödelagt. Så fort

de byggde upp en gårdsgård om dagen blev den nerriven om natten. De uppsökte kloka gummor, som numera vettigt folk kallar signerskor och kvacksalvare. De fick då det svar, att de skulle låta varsitt omyndigt barn bestämma gränsen. Efter det skulle linjen bli. De tänkte väl att delomannen gjort en stor orätt som inte kunde gottgöras och avhjälpas av människor. Sedan lät de barnen valla kreaturen där. Dessa barn var vid pass nio år gamla, en gosse och en flicka. När de hade gått vall en månads tid, blev de bergtagna båda två; tillika båda skällkorna. Gossen var borta i tre dygn, men kom hem med sin skällko och de övriga kreaturen. Han var ganska förvånad, då han av föräldrarna blev tillfrågad, var han varit. Han kunde inte ge det ringaste besked, hur det var tillgången; utan han sa, att han mest hade sovit och att en grann piga släppte in hans få och en gammal käring mjölkade och bar mjölken in i en stor grann stuga och öste i en stor kittel. Han fick så mycket god mat; mest vit gröt, men han visste inte hur den var tillagad, ty han såg ingen spis eller någon eld eller något folk, men tyckte sig höra folk tala, hugga och tälja. Och så tyckte han lika som om hans mor hade varit där och vävt inne i ett annat rum. Något närmare besked kunde gossen inte ge om detta, men gick alltid tyst, ängslig och bedrövad; och i synnerhet då han var allena, önskade han sig vara hos sin lilla Stina, men allt förgäves. Var gång han fick en ledig stund och kom utom sina föräldrars åsyn, var han ej sen att gå till nämnda berg och söka efter sin lillasyster. Och man förstår vilken sorg och ängslan och smärta som tilldrog sig i hans föräldrars hjärta, alldenstund han fått en så häftig kärlek och åtrå att vistas vid samma berg. Hans föräldrar försökte med all uppmärksamhet att avhålla honom därifrån. Stundom hände att han gick, dem ovetande,

bort; och de sökte efter honom. De fann honom vid en stor flat sten, där han satt och grät och ropade på sin lillasyster, Stina, - men allt förgäves. Stundom sade han, att han hörde Stina sjunga, tralla och läsa sin lilla bön:

Gud, som haver barnen kär, se till mig som liten är.

Således förhöll han sin levnad i tre års tid. När tre år voro till ända skridna, just vid dymmelondags kväll i skymningen, kom lilla Stina hem med sin ko och en två år gammal kalv och de var vid gott hull. Dessa kreatur kunde ej lidas eller trivas bland de andra kreaturen. Ute på marken blev de hatade av de andra och i ladugårdshusen var det ett sån't råmande som om odjur skulle ha rivit varje nöt. Bonden måste beställa enskilt rum till dessa kreatur. Och inte kunde hustrun utan med största möda mjölka kon, men när lilla Stina kom blev hon stilla som en vägg. Allt medan hon varit borta hade Stina mjölkat och ansat kon, vilket Stina ej själv visste. Hon visste ej hur länge hon varit borta, utan tyckte sig ha haft så roligt och gott, allt medan hon var där, i berget. Men hur hon kom dit eller därifrån visste hon inte, men hon sa, att hon hörde alltid mor, när hon körde hem fåna om kvällarna och då hon körde korna i vall om morgnarna. Men så snart dessa barnen åter kom tillsamman, var deras kärlek så stor till varandra och då var de muntra och glada och gick ofta till berget, vilket var deras föräldrar mycket emot, ty de var rädda, att de åter skulle bli bergtagna. Men när de voro var för sig, var de tysta och fåmålde under två års tid, vilket anmäldes för prästen. Tiden tillstundade då de skulle läsa, men på prästens inrådan lät föräldrarna döpa om dem. De kom då något bättre till sans, men var mycket flegmatiska, vilket än i dag hela den slakten skall vara. De är begåvade med det temperamentet och är ett

artigt släkte än idag och brukar mycken hednisk vidskepelse. Manfolket skall aldrig köra vagn på ägorna om lördagen, aldrig tröska när den tiden är, eller lägga en ox i töm, huru stort behov det än må vara. Kvinnorna må aldrig byka kläder, garn eller någon slags linne som är smutsigt, eller mala gryn eller malt på hem-kvarnen om lördag. Aldrig spinna, varken ull eller lin, eller tvinna tråd, spulta eller spola till en väv m.m. – utan allt sådant måste ske och verkställas om fredagen och aldrig på lördagen. Varje dymmelsdag innan klockan 12 på dagen skulle de stryka kors med krita över alla dörrar, så i mangården som i ladugården, samt sätta eggjärn och stål i alla sädes-*kar* och bingar både vid fähus och stall, samt skärtorsdags kväll akta sig för att kjölna först och taga lem och spjäll först, för de skulle slippa dra sina kreatur i kärr och sankar åror i skogen. Midsommars afton innan klockan tolv löva åkrarna på gårdet med en ale, hägg eller hassel-gren som skulle sättas i varje åker, till och med i kålgården, i landen, varhelst det var planterat, antingen det var ärtor, bönor, kål eller potatis. Och det var skrock.

Denna saga har jag författat efter kornetten, Herr Harald Adel Gyllenswärd, anno 1797.

Sägen

(Danmark II s.19)

Det är ännu sagt, att unga karlar, när de i vissa bygder *avmejar höet* på ängarna, inte lägger liarna ifrån sig, förrän de har brynt dem. Om detta försummas, skall elle-kvinnorna kunna bryna dem, och då är slätter-karlarna gripna av kärlek till dem.

Sägen

27. Skogstagna (slåttern)

(Danmark II s.21)

Lars Jensen som bodde i Stubberup, tjänade i sin ungdom Mosegården i Dalby, och på dess mark är två småskogar, av vilka den ena till dels består av sumpmark. Det var om *försommaren*, och de hade haft *slå-gille* (eg. juli). Lars Jensen var en vild krabat till att dansa, och det var nästan dag innan gillet var förbi. Så säger han till lille-drängen: ”Du får gärna gå och lägga dig, så skall jag flytta bestarna (hästarna)!” Han går ut till dem, de stod invid elle-skogen. Efter flyttningen lade han sig ned i gräset, för han var trött och tung i huvudet och föll i sömn, men vaknade, just som solen steg upp, och såg ett ungt, fagert fruntimmer, klätt som en bondpiga, stå över honom och pilla i hans knappar. Han trodde, det var én av pigorna från gillet, och sade: ”Varför kan du inte låta mig få sova i ro.” Men han gjorde sig nu närmare bekant med henne, än vad han egentligen tordes, och först senare märkte han, att det var något fel.

Ty från och med nu måste han besöka henne i skogen var natt och kunde aldrig få ro i sin säng. Gick han inte en viss tid var afton, så kom hon själv och hämtade honom. Till sist gick det så långt, att hon kom efter honom mitt på dagen, och folket i gården såg henne ofta utanför fönstret, och när hon kom där, måste han iväg. Dock fick hon inte så mycket makt över honom, att hon kunde behålla honom. Hon var titt i färd med honom, om att han skulle följa henne hem, där skulle han få se många härligheter; men det ville han inte, han var rädd för, att deras män skulle göra dem förtret. Nej det var inga problem, sade hon, bara han ville följa med, så skulle han få det gott,

och var han inte nöjd med henne, så kunde han få hennes syster, som var mycket vackrare än hon, och vad hon nu kunde säga. Men hon fick inte bukt med honom. Detta höll på till fram på hösten; han blev allt vekare och fruktade, att han inte skulle kunna motstå henne längre. Han uppsökte då prästen, som lät honom lägga sig i sängen, gav honom sakramentet och bredde mässhaken över honom. Nu visste de mycket väl, att hon skulle komma, och hon kom också och ville ha honom med sig, men kunde inte. Prästen sade till henne, att nu kunde hon få ta honom, om hon kunde, och om inte så fick hon låta honom vara i fred hädan efter. Så måste hon gå med oförrättat ärende, och från den tiden var Lars Jensen fri från henne, men så var det också slut med honom. Det hade nog varit en ellekvinna, men ryggen hennes var inte ihålig, som folk säga, att de skulle vara mest.

Sägen

44. Skatter (juli)

(Bergstrand, Bohus. 1947:141.)

Det var en som tjänade dräng på ett ställe. Det var nära en rik gubbe. En dag fick drängen se, att husbonden plockade alla pengar och skatter i en fjärding. Så gick han och satte ner den under loggolvet i en grop. Sedan tog han upp en bok och läste ur den: "Den som kommer med *sju bröder*, skall ta denna skatt". Då kom det en svart fågel och lade sig på kistan.

En dag kom drängens hustru in och sade: "Suggan har grisat och fått sju galtgrisar". Då tog han de sju grisarna och sprang ut i ladan med och skrek: "Här är nu sju bröder". Då flög den svarta hönan upp. Så tog han upp loggolvet och då fann han skatten.

Sägen**56. Bergtrollens silverkanna (midsommar)**

Sägen. Synes vara i några jämförelser densamma som om Ljungby horn och pipa.

Vestmanland, Öster Våla.

Mitt emot en by vid namn Offerbo ligger tvärs över en äng och gärde en berg-klippa som kallas Petters klack, om vilken där i församlingen finns följande sägen, och som även andra församlingsbor på åtskilliga ställen i Uppland och Vestmanland säga ha tilldragit sig i något av deras berg.

I ovan nämnda by har bott en dräng vid namn Petter, som ofta gick att söka villebråd. Omsider blev han på det högsta intim med berg-frun i detta berg, en ynnest som alla ivriga jägare där efterlängtrade för att därigenom ha lycka i sitt yrke och däribland var han en av de få.

En *midsommarnatt* bjöd hon Petter till berget på ett stort kalas, som där skulle hållas för ortens bergatroll. Berg-frun måtte ha älskat honom mycket, ty hon föreskrev icke allenast hur han borde förhålla sig att inte bli skadad av de anrättningar man bjöd honom, utan ock hur han kunde komma åt den silverkanna man bjöd honom avskedsskålen ur.

Petter begav sig dit till häst och blev mottagen på ett förekommande sätt, men vilket allt var beräknat till hans fördärv om icke trollrottningens föreskrifter skyddat honom. Till sist, då han åter satt på sin häst, fick han en silverkanna fylld med fradgande öl att dricka avskedsskålen ur, men istället för att dricka kastade han ölet ur kannan över vänstra axeln och red så fort hästen förmådde därifrån. Men trollen var honom alla i spåren, och han löpte vart ögonblick fara att bli upphunnen. Då ropade hans trollväninna:

”Rid kors över fåror och gärdsdiken, så måste de springa omkring!”

Petter gjorde så, och därav blev de hindrade, så att han undslapp och fick behålla sin kanna, som han skänkte till kyrkan. Det var den första silverkanna kyrkan ägt. Men ölet, som han kastade, föll på hästens länd och avbrände där både hår och hud.

(Svenska sagor och sägner 4, sagor s. 207.)

Sägen

59. Bergtagna kvinnor hämtas tillbaka (midsommar)

(Danmark I s.256)

Vid Vejringe på Falster är en hög med trollfolk. En man, som bodde inte långt därifrån, hade oturen, att alla hans hustrur blev rövade från honom, och han hade ändå haft sju. Han kom förbi högen en *midsommar afton* och såg till sin stora skräck, att ena raden av de dansande bestod av hans sju hustrur med ett gammalt troll i spetsen. Just som nu trollen löpte till för att svinga omkring med sin långa rad, sprang mannen till och snappade till sig den bakersta av kvinnorna, vilken var just den han senast hade mistat. Denna fick han dock lov att behålla i fred, men endast för att trollen hade haft fatt på henne, för hon var helt förvirrad i huvudet under resten av sitt liv.

Sägen

60. Den bergtagna flickan (sommar)

Vestmanland

Sägen om bergtagen flicka.

En flicka om 16 à 17 år var hos en bonde antagen som vallhjon. Efter att ha en del av *sommaren* alla dagar långt upp i

en stor skog vallat kreaturen, hände det en afton, att hon icke kom hem. Husbondfolket var bedrövat över vad som kunnat hända henne, uppbadade grannarna och sökte henne, men förgäves, i flera dagar. Omsider kom hon dock helt oskadd hem en vacker afton i sällskap med sin hjord och berättade följande för sina nyfikna husbondfolk och grannar.

Några dagar före sitt försvinnande hade hon ur ett berg fått höra en oändligt intagande musik, men har inte velat omnämna det hemma, emedan hon inte ville bli hindrad från att lyssna därpå av folket, vilket ofelbart skulle hänt; utan varje dag vid middagstiden drev hon sin hjord till berget och fick så höra musiken, men var dag mera lockande. Den dag hon uteblev kunde hon inte avhålla sig, utan gick allt närmare det ställe musiken hördes. En skön port stod där öppen, genom vilken hon ingick, och kom så i de allra vackraste rum och salar obeskrivligt dyrbart prydda. Genom många sådana lockades hon allt längre och längre in av den förtrollande musiken, tills äntligen hon möttes av en mycket grann men ful kvinna, som mottog henne mycket vänligt och sade:

”Allt det granna, du här ser, och mycket mera vill jag giva dig, om du vill stanna kvar och kasta bort allt, vad du bär på dig.”

Flickan svarade intet, ty hon fann något att misstänka, då hon ville ha henne att överlämna allt vad hon bar på sig, varföre hon vände sig om för att gå igen, men då var endast fasta klippväggar på alla sidor. Flickan förskräcktes vid denna upptäckt, och såg att hon här ovillkorligt måste svälta ihjäl, ty redan kände hon den fasligaste hunger.

Emellertid hade kvinnan framsatt många läckra rätter och bjöd henne äta utav. Men som inga bordsknivar var framlagde, tog

hon sin egen för att skära och äta, ty hungern tillät flickan inte, oaktat sin motvilja att neka denna kvinnas tillbud. Men då flickan väl skurit en gång med sin kniv i en av rätterna, befanns alla vara idel ormar, ödlor och paddor. Denna upptäckt förfärade flickan ännu mera, varföre hon framtog katekesen, som hon hade med sig, för att därur läsa en bön emot det förhandenvarande onda. Då hon det gjorde, försvann all förtrollning, och hon befann sig åter på samma ställe, som hon var, förr än hon ingick, där hennes hjord var kvar och betade. Därav fann hon att kniven och boken frälste henne. Men hon visste inte, förrän hon kom hem, att hon varit borta i tre dagar.

(Svenska sagor o. sägner 4, sagor s. 208.)

Sägen

72. Älvornas fosterbarn. Gotland 109. (sommar)

Vid Ronnarve i Öja hade en gosse, som hette Hannes och var sju år gammal, plötsligt försvunnet. Ingen hade sett honom, och ingen kunde förstå vart han tagit vägen.

Då hände en *sommarnatt* att en kvinna fick se De små under jorden dansa på en äng, lockade av det vackra månskenet, och mitt ibland dem var en liten gosse som hon tyckte sig känna igen.

- Nej, se där är ju Ronnare-Hannes! utropade hon när hon blev säker på sin sak.

Ögonblickligen försvann De små och Hannes stod ensam kvar. Kvinnan tog honom i handen och förde honom hem till sina föräldrar, och stor var deras glädje när de fick igen den som

död begråtne sonen. Men underlig hade han blivit och liten och ynklig till växten för sin ålder. Under alla de sju år han varit borta hade han inte växt en tum.

Men allra underligast var det, att han inte mer tycktes trivas bland människorna. En tid gick han omkring och hängde med huvudet, och ingenting kunde längre glädja honom. Så blev han sjuk och lämnade inom kort för alltid människorna.

Sägen

74. Troll, bortbyting (slåttern)

(Bergstrand, Bohus 1947:56.)

I Rom i Tegneby socken hade de på ett ställe en berg-unge, som låg i vaggan. En dag då folket i huset var ute och *körde hö*, skulle pigan gå in och titta på pojken. Då hon kikade in genom fönsterrutan, stod pojken, stor och lång, bredvid vaggan och skar fläsk. Då han fick se pigan, sade han: ”Om du inte talar om detta för någon levande människa, skall jag hjälpa dig att *trilla hö*. Då bonden blir så fattig, att han tar nycklarna ur dörrarna och köper bröd för dem, då skall jag gå”.

Sedan talade pigan om för muren, vad det var för en unge, de hade i huset, medan folket hörde det. Bonden tordes inte genast ta nycklarna, men på tredje dagen gick han och köpte bröd för dem. Sedan kom bergungen till berget igen.

Sägen

82. Bergfolkets kor (skörden)

(Danmark I s.32)

I Næsby (Sorterup) var en liten flicka ute och flyttade kreaturen i närheten av en hög. Bland korna var där en vit ko

och då flickan ville flytta den, hörde hon, att det var något som ropade: ”Du får inte röra den vita kon, för den är vår”. Då flickan såg upp satt där en liten tös på toppen av högen, men då hon hade sagt dessa ord, blev hon neddragen i högen och det blev ett sådant jämmer och skrik därinne. Då kom där en svart en bort till den lilla flickan, tog henne om huvudet och ville släpa henne därin också, men så var det något *skördefolk* i närheten, som frälste henne, dock blev hon hädanefter litet tokig.

19 Den bergtagna flickan, Teodora

Finns legend berättad i landskapet sunnan åsen om Teodora som illa förirrades ock så apatisk blev, trefaldighetsdag, då passade sina hästar.

Av de i berg inneboende kykloper vilse fördes och i paradisk bergsal flickan alerta fången eländig satt, förhindrad att alls få berätta.

Mest förteguna dock äro de bergtagna eremiter Hades' glömskebägare töms förvisso om afton i underjordiska citadell bland andra demoner, men uti sagda belägenhet förnedrad om ändock i de gemak försmäktade levande Teodora.

Voro paneler i röd mosaik väl gjorda dessutom; lysande väggar överdragne med tolv drättadukar. Ofta musik på eolisk harpa spelades inne; underbara chariter bemästrade lyran i salen.

Musa besjög heroiska illusoriska legender ur Eddan om asagrim i gudomliga sagan. Här inne vilad'odödliga gamla monarker i halmen, som Menelaos, Emanuel, också Teoderik, ädle.

Underbaraste rätter och marinerade syntes
 upplagda på assietter roulad aladåb och kajenn samt
 röd lemonad, mineralvatten uppslaget i pokaler.
 Fyra menader utur Bacchi sällskap voro betjänter.
 Uppförde ballerinor i sydd bolero kalypso;
 dansade lätt på tå ' en blåste uppå okarina.
 Dock var hon i titaners våld bevakad, eländig.
 Bergkungen nämndes Brime, vidunderlige giganten.
 Apollinaris och öl drack sällskapet miserabla.
 Stod tokajer i breda buteljer; lyste förädlad.
 Allt detta bjöds Teodora därinne, förryckt, i lokalen.
 Dock försakade hon legym och oliver i hallen.
 Aversion emot allt förföriskt kände apatisk.
 Åkallade de olympiska amoriner i nöden,
 dessa uti Afrodites sällskap hjälpa eländ' ga.
 Då försvann strax den kulinariska marinaden
 stod Teodora på backen i tårar, ehuru i livet.
 Hem hittade strax hon, förvirrad i håg'n omsider.
 Undrade hela familjen nu, vart logerat i nätter.
 Ack lilla tösen emedan, knappt reagerade längre.
 Flickan i berg inne ur humör, lät hon så bekymrad;
 talade jämt om ämabla idyllen därinne upplevd.

★8:e efter Tref.

Nastrand

En sal ser jag stå

från solsidan fjärran
 nere på Nastrand
 mot norr vetter dörrn
 etterdroppar föllo in

genom rökfånget
huset är flätat av ormars ryggar.

Gylfaginning

52. Då frågade Ganglere: hvad sker sedan himmel och jord äro uppbrända: sedan alla Gudar, alla Enhärjare och alla människor äro döda? Och likväl hafven J sagt, att en hvar människa skall lefva någorstädes evinnerligt. Har svarade: det finnas många, både goda och elaka hemvist. Bäst är art vara i Gimle i himmelen. Lätt är för dem, som älska en god drick, att få den i den sal, som heter Brimer: han ståndar ock i himmelen. Också är det en god boning, som är byggd på Nidafjällarne af rödt guld och heter Sindre, J dessa boningar skola goda och rättskaffens män uppehålla sig. På likstränderna är en stor vederstyggelig boning, hvars dörrar vändas åt norden. Den är flätad (likasom ett torkhus) hel och hållen med ormryggar, och alla hufvuden hänga in i huset, och utspruta etter, så alt golfvet öfversköljes af giftströmmar, hvari vada menedare och lönnmördare, så som här säges:

En borg vet jag stånda Fjärran från solen Å likstranden Med nordvände portar, Etterdroppar falla In genom gluggarne. Borgen är flätad Af ormaryggar. Der skola vada I tunga strömmar Menedare Och lönnmördare.

Men i Hvergelmer är värst:

Der suger Nidhögg Framlidnas kroppar.

Sägen

60 A. Jätten slog ängen under natten. K 107. (skörden)

Det bodde en jätte i klätten vid Stubberud som de kallade för klätt-jätten. Käringen hans var en gång nere i Stubberud och ville låna pecke-packa.

En gång när drängen i Stubberud skulle ut och slå, sade han på kvällen: ”Om jag hade klätt-ängen skuren nu, skulle jag giva ut den svarta tjuren.” På morgonen var *ängen slagen* och tjuren borta. På natten hörde de jätten säga: ”Bind och gör band du lilla gull-barn, tjuren står på ladugården.”

Sägen

67. Bonden och berg-mannen slog i kapp (slåttern)

(Danmark I s.457,456)

En bonde hade en äng som blev slagen en gång var sommar, och varje gång den skulle slås, kom nissen och hjälpte bondens dräng därmed. Men nissen var nu karlen helt överlägsen i krafter, och han gick så raskt, att drängen inte kunde följa med, så att, när de var färdiga med att slå ängen, dugde karlen inte riktigt till att arbeta mera, så hade nissen kört med honom och bonden tvingades skifta dräng varje sommar. En gång får bonden som vanligt en ny dräng. Dagen före han skulle slå, går han till en klok man och beklagar sig, och spörjer, om han inte kunde ge ett gott råd mot nissen, ty annars skulle det gå för honom likaså som det hade gått för alla de andra karlarna, att han blev knäckt. ”Jo”, säger den kloke mannen, ”jag skall ge dig en lie, som du kan slå allt med utan att bli trött, men så skall du också lova mig två saker, och det är, att du varken må bryna den eller se in i eggen på den.” Ja, det trodde karlen nog, att han skulle kunna låta bli. Han tackar för lien och går hem,

och mötte nästa dag nissen, och de gav sig snart i kast med *slåttern*. Maken till lie hade karlen aldrig haft, ty den var så vass. Då de så hade slagit en god stund, ropar nissen: ”Nu bryner vi!” - ”Nej”, säger karlen, ”slå idag och bryn i morgon!” för det knep ju för nissen att hinna med. Det dröjde inte länge innan de var färdiga med ängen, och så gick var och en till sitt. Karlen följde en markväg, och den gick igenom ett dike. För att värna dikets ändar var här upprest två stora stenar, och som karlen nu går här med lien under armen, tar han bladet av den och skär en av de här stora stenarna mitt itu. Så ville karlen gärna se i eggen, och till sin stora förvåning såg han, att det var ett revben av djävulen. Sedan den dagen kom nissen inte tillbaka för att hjälpa till att *slå hö*.

Sägen

68. Bergtagna kommer inte tillbaka (sommar)

(Danmark I s.251)

Borta i en by som heter Dommerby, var en man, som hade en dotter, och så skulle de om *sommaren* bort till kärren och torka hö. Den gångtid som blev bortåt middag, skulle de ju hem och ha middagsmat. Men flickan vart så sömnig, och så undrade hon, om hon inte kunde få stanna kvar på ängen, tills de kom tillbaka, hon orkade inte gå hem. Då säger hennes fader att det kunde visst gå för sig, de kunde ju ta litet mat med sig ut till henne, när de kom igen, så kunde hon ligga kvar och vila sig under tiden. När de så kom tillbaka, var flickan borta; de kunde inte finna henne någonstans, eller upptäcka var hon hade blivit av. Tre dagar senare var de ute på ängen igen, och

då kom hon ner från en stor hög med en länk om ena benet. Hennas fader gick då bort till henne och sade: hur det kunde komma sig, att hon var på det sättet? Jo säger hon, för bergmannen hade tagit henne, och han låg och höll om den ena ändan av länken, för att hon inte skulle löpa ifrån honom. Då säger hennes fader: Ja han vill hugga av länken. ”Åh nej, gör inte det”, sade hon ty då finge de varken lycka eller välsignelse i vad de hade för sig hemma, men så länge hon levde, skulle de inte komma att lida någon nöd. Så varade det i tre år, då såg de en söndag morgon, som de kommer och vill gå till kyrkan, att det var en sten som var upplyft utanför vapenhusdörren, och lagd dit igen. Nu ville de gå fram och se, vad som var därnere. Så stod flickan där, hon var satt ner i jorden och var död. Nu kunde de se var deras barn hade tagit vägen, och att hon hade varit i bergmannens våld. Han hade likväl släppt henne i kyrkogården. De blev förmöget folk, men vad storhet låg det däri, då det var som det var.

★9:e efter Tref

Nidhogg i dödsriket

Där såg hon

i strida strömmar vada
 menedare och
 mordvargar
 där sög Nidhogg
 de dödas lik
 vargen slet män, vet ni nu eller ej?

Sägen**80. Sjusovare**

(F.S.F. K.163,1)

Det var en gång sju karlar, som om *böndagen* var och högg ved i skogen, och så blev de trötta och lade sig på backen och somnade. Folket där hemma började fundera, var karlarna blev, då de inte kom hem. Till slut gick de och sökte dem i skogen och hittade då alla sju bredvid varandra, men inte vakande de, då man försökte väcka upp dem. Så måste man gå till prästen, och då han kom, frågade han dem i Guds namn, varför de inte vaknade. De sade då, att de som straff, för att de högg om bönsöndagen, måste sova ända till domedagen. Och nog lära de finnas där uppe i skogen än, har jag hört.

Sägen**81. Äng sjunker i jorden (slåttern)**

(F.S.F. K.164,2)

På Hardom bys ägor i Pärnå socken ligger ett sumpigt träsk som kallas Djup-ängen. Om detta berättas, att det förut varit en äng. Den dåvarande ägaren till ängen hade en *böndagsförmiddag* sammankallat byns ynglingar till "hötalko". Till straff för att han missbrukade *böndagen*, sjönk plötsligt ängen i jorden med allt folk, som var där, förutom ägarens tjänare, som med våld hade blivit tvungna till talkon. På mitten av det nuvarande träsket finns en upphöjning, som anses vara den forna ladan. Ännu i dag vill den skrockfulle ogärna besöka detta ställe på en söndag.

(K.164,3)

Fordom var Djup-ängen en naturlig äng. Men dess ägare gick en gång i *höbärgningstiden på St. Jakobs dag*, som var en apostladag, med sitt husfolk och *bärgade hö*. Guds straff kom över honom för att han så litet aktade apostladagens helgd. Ängen sjönk med husbondfolket och ladan, och ett kärr uppstod i dess ställe. Tjänarna, som av tvång var med, sägas ha undkommit. En lång tid efteråt kunde man av en upphöjning i gungflyet, som över-vuxit dy-vattnet, se var ladan hade stått.

★10:e efter Tref.

Hunddagarna

Högt gnyr nu Garm

framför Gniphålan

fjättrarna brista

Fenresulven ränner

mångahanda vet jag

vidare ser jag

krafternas undergång, gudarnas öde

Gylfaginning

5. Ganglere frågade: hvad föreföll innan människoslägtet var till och människorna ökades? Har svarade: så snart de floder, som kallas Elivågor, kommo så långt bort från sitt ursprung, att den giftström, som de innehöllo, torkade likasom slaggen löper ur elden, blef den is: och då denna is stannade och stelnade, rann deröfver det urväder, som kom af giftet, och frös till rimfrost, och det ena rimfrostlagret ökades öfver det andra i Ginnungagap. Derpå sade Jafnhar: den trakten af Ginnungagap, som vänder sig mot norden fylldes med mycket tung is och rimfrost, och inom den herrskade urväder och

storm: men den södra delen af Ginnungagap lättades upp af de eldgnistor, som kommo ditflygande ur Muspelsheim. Thridje tillade: likasom köld utgick från Niflhem, och allt från den kanten var bistert, så var allt det, som gränsade till Muspell, varmt och ljusst. Men Ginnungagap var så lätt som den renaste luft: och när hettan utbredde sig så vidt, att den mötte rimfrosten, så att densamma smälte och droppade då fingo dropparne lif genom dens kraft, som utsände hettan, och framkom deraf en mansskepnad, som fick namn af Ymer. Men Hrimthursarne kalla honom Örgelmer, och äro derifrån Hrimthursa ätterna komna: så säges i Völuspa, den korta:

Alla spåqvinnor Härstamma från Vidolf Alla Siare Från Vilmeid. Alla Seidmän Från Svarthöfde Alla Jötnar Från Ymer.

Och i följande vers säger Jätten Vafthrudner. Då sporde Ganglere:

Huru kom Örgelmer till Den kunniga Jätten Först bland Jötnarnes söner? När ur Elivågor Foro giftdroppar Och växte tills det blef en Jöte Derifrån härstamma Våra slägter alla: Derföre vi så hårda äro.

Ganglere frågade: Huru utbredde slägterne från honom, eller blefvo flere menniskor skapade, eller tror du att han är Gud, om hvilken du nu talat? Då svarade Har: ingalunda bekänne vi honom vara Gud: ond var han och alla hans ättmän: dem kalla vi Hrimthursar. Det förtäljes, att när han sof, föll han i svett, och då växte under hans vänstra arm en man och en qvinna, och hans ena fot aflade en son med den andra; Derifrån kommo Hrimthursaslägterna: den äldste Hrimthursen kalla vi

Ymer.

Gylfaginning

6. Ganglere frågade: hvar uppehöll sig Ymer och hvaraf lefde han? (Har svarade:) da isen var upptinad och droppade, framkom en Ko, som kallas Ödhumla: fyra mjölkströmmar runno från hennes spenar och deraf närdes Ymer. Derpå sporde Ganglere: hvarvid lefde Kon? Har svarade: hon slickadede med rimfrost belagde saltstenar: första dagen hon slickade stenarne framkom af dem manshår: andra dagen hufvudet: den tredje dagen en hel man, som hette Bure: han var fager till utseendet, stor och stark: han hade en son, som hette Borr. Denne gifte sig med en qvinna, som hette Bestla, Jätten Bölthorns dotter, och hade de tre söner; en het Oden, den andre Vile, och den tredje Ve. Denne Oden och hans bröder tro vi vara himmelens och jordens styresmän. Vi förmode, att han så måste heta: så heter den man, som är den störste och herrligaste vi känna, och väl må människorna låta honom så heta.

Sägen

61. Jättar (skörden)

(Bergstrand, Bohus, s. 45.)

I Rom bodde en bonde, som hade en kornflade utanför Romsberget. Nu var det så, att det bodde jättar i det berget, och en kväll i *skördetiden* sade bonden: "Om jag hade min kornflade liggandes i nekar i morgon, så skulle jag gärna giva min store tjur Ringvält." Och när morgonen blev, så låg

kornfladen i nekar och Sladda hade gjort band hela natten. Jättar är alltid ute om natten.

Sägen

62. Tror sig liten får bära vatten. L III 188. (slåttern)

Vid Ragnarshäll inte långt från Litslena, lär ha funnits en berg-fru, som skulle ha bott i bergets innandömen och ibland varit synlig för folk. Hon sägs ha varit fasligt fin, ja så fin som den värsta drottning. Och en son lär hon ha haft, som varit lika lång som berget är högt. Folk som en gång varit på Hammarängen och *bärgat hö*, hade hört berg-frun befalla sin son att gå till Boviken efter vatten. Sonen skulle då ha svarat: ”Alltid skall jag gå efter vatten, som är liten.”

Sägen

75. Troll (skörden)

(Bergstrand, Bohus. 1947:61.)

På Åseby gård ligger ett berg, som kallas för Tjuvberget. Under *skördetiden* höll en gång arbetsfolket från Åseby middags-rast tätt under berget. En av slätterkarlarna hette Lars. Han var den fattigaste och hade den sämsta matsäcken. När de nu skulle äta, kom det en stor brödkaka farandes utför bergslutningen och samtidigt ropade någon uppe från berget: ”Den skall Lars ha!” Om en stund kom det farandes en kaka till och någon ropade: ”Den skall Lars ha!” Och aldrig hade man sett så stora och granna brödkakor förut. Det är nu långt över hundra år sedan detta hände.

Sägen

78. När älv-kvinnan blev lurad. Gotl 110. (sommar)

Landet i Hoburgs och Grötlingbo tingslag består mest av hed-artade ängsmarker. Någon skog växer där inte.

Därför ha bönderna, som bo här nere stora fårhjordar, men timmer och virke och ved måste de byta till sig mot får och ull från längre åt norr liggande socknar. De bönder, som förr brukade handla hos varandra på detta sätt, kallades handelsbönder och var gäst-vänner när de besökte varandras hus.

Till en bonde på Hallinge i Grötlingbo kom en *sommarnatt* resande dennes handelsbonde från en nordligare socken. Det var sent lidet på dygnet, och alla i gården hade redan gått till vila. Då det var en stilla och vacker natt med milt väder och klar himmel, så att man inte behövde frukta för någon regnskur, ville den främmande inte störa sin vän eller hans folk i deras slummer utan spände tyst ifrån sina hästar, ställde dem att äta vid vagnen och lade sig själv under densamma för att sova.

Bäst han nu låg där och väntade på sömnen fick han se en besynnerlig liten kvinna med ett litet barn i famnen komma upp ur jorden, gå till en vedstapel, lägga barnet på veden och smyga sig in i huset.

Bonden började ana att det här var fråga om ett barnaröv. Därför låg han bara alldeles stilla med alla sinnen på spänn och gav akt.

Om en stund kom kvinnan ut, nu med ett annat barn i sina armar som hon lade på vedstapeln, varpå hon åter smög sig in i huset med det första barnet.

Medan hon var borta, steg bonden upp utan att göra det minsta buller, gick fram till vedstapeln och tog det därpå liggande, sovande barnet, som var stulet, och bar det sakta och varligt med sig till vagnen, där han åter kröp ihop med barnet dolt under tröjan.

När kvinnan nu för andra gången kom tillbaka gick hon fram till vedstapeln för att ta det stulna barnet och bära bort det. Då det inte fanns där, letade hon länge efter det och såg sig om åt alla håll, men då hennes letande var förgäves och hon omöjligen kunde upptäcka det, gick hon för tredje gången in i huset och återvände därifrån med sitt eget barn, varefter hon försvann i jorden lika tyst och spårlöst som hon kommit.

Bonden låg kvar under vagnen tills det började dagas utan att våga somna. Men den lille bytingen, som han räddat från älvorna, sov som en stock hela natten.

När folket i gården vaknade och kom ut för att börja sina morgonsysslor, gick bonden fram med barnet och gav det tillbaka till dess moder, som redan till sin förtvivlan saknat det. Glädjen blev nu så mycket större när det så snabbt kom till rätta.

★11.e efter Tref.

Ulven slukar månen

Den åldriga satt

österut i Järnskog

fostrade där

Fenres ättlingar

en av dessa

blir allas överman

tunglets rånare i trollskepnad

Gylfaginning

7. Ganglere sporde: huru förliktes desse och hvem var mäktigast? Har svarade: Börs söner dråpo Jätten Ymer, och när han föll, då rann ur hans sår så mycket blod, att de deri dränkte hela Hrimthursa släktet, på en när, som kom undan med sitt husfolk: honom kalla Jättarne Bergelmer. Han tillika med sin hustru besteg en båt, och räddade sig derpå: från dem härstamma de nya Hrimthursa slägterna, såsom här förmäles:

Mång tusende år, Förr än jorden blef skapad Blef Bergelmer född. Det jag först minnes, När han, den kunnige jätten, Besteg båten.

★12:e efter Tref.

Ulven sliter lik

Han mättar sig med kött

av män som ha dött,
makternas boningar
blodar han ned,
solskenet svartnar
om somrarna efter
blir vädret vrånglynt, vet ni nu?

Gylfagining

8. Då spørjer Ganglere: Hvad uträttade då Börs söner, efter du anser dem för Gudar?

Har svarar: Derom är mycket att förtälja. De togo Ymers kropp, förde honom ut midt i Ginnungagap och danade af honom jorden, af hans blod haf och sjöar; jorden danades af köttet, bergen af benen, stenarne och stenrören af tänderna och

af de ben, som voro sönderslagna. Jafnhar erindrade: af det blodet, som var utflutit från såren, och lopp obehindradt, gjorde de verldshafvet, hvori de fastade jorden, och hvilket de lade i en krets omkring henne; de fleste lærer det synas omöjligt att komma deröfver. Thridje tillade: de togo ock hans hufvudskål, och danade deraf himmelen och uppreste den öfver jorden med fyra hörn; under hvart hörn satte de en dverg, nemligen; Östre, Vestre, Nordre, och Södre. De togo derpå de gnistor, som foro lösa och voro utkastade från Muspelhem och satte dem midt på den stora, ofantliga himlen, både ofvan och nedan, för att upplysa himmel och jord. De gåfvo äfven alla ljungeldsstrålar rum, några på himmelen, andra lösa under himmelen och bestämde för dem deras gång. Så berättas i gamla qväden, att derefter räknas dagar och årtal och så säges i Völuspa:

Solen ej visste Hvar hon rum hade. Månen ej visste Hvad kraft han ägde. Stjernorna ej visste Hvar plats de hade.

Så var det förrän detta skedde med jorden. Derpå sade Ganglere: Märkeliga underrättelser äro dessa, som jag nu hör, och mycket arbete är detta och förträffligen gjordt. Huru var jorden beskaffad? Har svarade: Hon är rund utomkring och derutom är det djupa verldshafvet. Längs efter dess stränder gåfvo de jättarne rum, och derinnanföré rundt omkring jorden gjorde de en borg till värn för jättarnes anfall: till denna borg nyttjade de jätten Ymers ögonbryn och kallade den Midgård: de togo äfven hans hjerna, kastade den i luften, och gjorde deraf skyar, såsom här säges:

Af Ymers kött Blef jorden skapad, Af blodet hafvet, Bergen af benen, Träden af håret, Af hufvudskålen himlen. Och af hans

ögonbryn Gjorde de blida Gudarne Midgård åt människors barn. Men af hans hjerna Blefvo de svåra Skyar alla skapade.

Gylfaginning

9. Då sade Ganglere: Mycket tyckas de mig hafva fullbragt, när jord och himmel voro skapade, sol och himmelskroppar satte: dag och natt åtskilda; men hvadan kommo människorna, som i verlden bo? Då svarade Har: När Börs söner gingo vid sjöstranden funno de tvenne träd, och upptogo träden, samt skapade deraf människor: den första gaf dem anda och lif, den andra förstånd och rörelse, samt den tredje anlete, målföre, hörsel och syn: de gåfvo dem äfven kläder och namn: mannen kallades Ask och qvinnan Embla, och kommo derifrån de människobarn, som det tilläts att bygga och bo inom Midgård. Derefter gjorde de sig en stad midt i verlden som blef kallad Asgård (den vi kalla Tröja). Der bodde Gudarne och deras släkter och tilldrogo sig der många händelser och saker både på jorden och i luften. Der är ett ställe, som Hlidskjalf heter: när Oden sätter sig der i högsätet, då ser han öfver hela verlden och hvarje människas alla handlingar och begriper alla de ting, han der skådar. Hans maka het Frigg Fjörgvins dotter och af deras ätt är det slägte kommit, som vi kalle Asa ätter, hvilka hafva bebyggt det fordna Asgård och de länder, som dit höra, och är hela denna ätt Gudaätten. Och derföre må han heta Allfader, alldenstund han är Fader till alla Gudar, människor och allt det, som han genom sin kraft frambragt. Jorden var hans dotter och hans maka: med henne aflades hans första son, Asathor: honom åtföljde kraft och styrka, hvarmed han besegrar allt lefvande.

Bön

1 Oden 1

Allfad´r o koryfé, du konungslige hövding enorme,
 du som uti Capricornus månede regera planeten.
 Ättling av ädla titaner, son till Bestla, jättinna,
 skapade fordom Uranos,´ och kolossala galaxer.
 Skipade att nebulosan uti Andromeda tändes.
 Störst ändå, då du ande förunnade mänskan i Midgård;
 Då du flanerade vid oceanens oändliga dynor
 i elementet, våta, befanns trenne grå rododendron
 flyta, hvaraf animerade Oden och illuminerad´;
 Embla och Ask; voro nämnda de första besjälade mänskor.
 Till gestalt så gudomlig, du figurerade båda

Sägen**84. Jättar (skörden)**

(Bergstrand, Dalsl. s. 70.)

I Järbo finns stora berg, som jättar bodde i. En bonde i den trakten hade sin *skörd stående mogen*. En kväll, när han gick och lade sig, suckade han och sade: ”Om jag hade all den *havren mejad* till i morgon, skulle jag ge min store ox, Ringvall”. När det led mot kvällen, skulle pigan gå till åkern efter ett kläde, som hon hade glömt. Då fick hon se fullt med jättar, som höll på att *skära och binda*. De kvarhöll pigan och hon fick hjälpa till att ta säden. ”Bind och tag upp!” skrek de till henne. Innan solen gick upp, så var all säden mejad. Men pigan var så trött, så hon orkade inte gå hem och tala om detta.

När bonden och drängen kom till stallet nästa morgon, så var den store oxen Ringvall borta. Vid den tiden var inte Järbo

kyrka byggd, så jättarna hade ingenting att sky för. När kyrkan var färdig, så byggde man klockstapel och hängde klockor i den. Första gången man ringde i klockorna, blev jätten rädd, och så kom den store oxen Ringvall fram ur berget och hade en stor järnring i näsan. Den ringen tog de och satte i dörren till vapenhuset, och där sitter den än. Sedan flydde jätten, för han tålde inte att höra klockorna. Han skall ha flyttat till andra sidan Vänern.

Sägen

92. Troll, jättar (skörden)

(Bergstrand, Dalsl. s. 88)

Det var en bonde, det skulle vara i Högsäters socken, som hade ett stort vetefält. Och en kväll så sade han: ”Om det här nu vore *skuret och uppsatt i morgon*, så frågar jag inte efter, om jag blev av med mina stora oxar”. Det kom fullt med bergjättar om kvällen. De tog bondens piga med sig. ”Skär och lägg, skär och lägg!” ropade de hela natta.

Och på morgonen så var det klart och oxarna var borta. Pigan hon blev konstig sedan. Men bonden, han gick till prästen och frågade hur han skulle få igen oxarna. Och prästen ställde om, att de skulle ringa i kyrkan tre torsdagskvällar i rad efter solen var nere. Och tredje torsdagskvällen kom oxarna tillbaka, men de var så vilda, att de fick slakta ner dem. hon hade fått veta, om det var människor eller, således som man allmänt påstod och trodde, att det var, tomten som skördade. Så ett år efter, att gröt och öl som sedvanligt var bragt ut på marken, begav hon sig också ditut i all stillhet och dolde sig bakom en sten. Fram emot midnattstid såg hon tre små pysslingar i grå blusar och

med röda huvor komma in på åkern. Den ene hade en skära och började raskt att *avskära kornet*; den andre var försedd med en räfsa, och han samlade samman i kärvar, varefter den tredje band dessa och ställde dem i travar. Raskt gick det, och på ganska kort tid var hela åkern höstad, varefter de alla tre gav sig till att äta gröten och dricka ölet, vilket också gick osedvanligt snabbt, så att de snart hade förtärt allt samman. Då reste sig kvinnan upp och sade till pysslingarna. ”Ja, ni är då det duktigaste skördefolk, jag någonsin har sett, och nu skall ni riktigt ha stor tack för besväret.” Men i samma ögonblick försvann de alla tre, och från den dagen har bonden förgäves väntat på, att få åkern skördad med hjälp av nissarna.

Sägen

96. Nissehjälp (skörden)

(Danmark II, s.49)

Fjälkinge backes slänter är utskiftade mellan byns olika gårdsägare, och om ett av dessa ”skiften” - en åker, som så vitt jag minns, kallas Ormlykke-kroken - finns en sägen att i äldre tid, då kornet på denna åker var moget för att *skördas*, bragte bonden, som ägde den, ett stort fat risgrynsgröt och ett ankare öl ut på åkern, strax före solnedgången, varefter han i stillhet begav sig hem. När han så nästa morgon kom dit igen, var gröten uppäten, och ölet urdrucket, men så var åkern också mycket snyggt skördad och kornet bundet och satt samman i kärvar. Således hade det gått i många år, utan att någon egentligen visste eller vågade att efter-fråga, vem skördefolket var. Men så blev gården övertagen av de gamlas son och sonhustru, och denne senare hade ingen ro i kroppen, förrän

hon hade fått veta, om det var människor eller, således som man allmänt påstod och trodde, att det var, tomten som skördade. Så ett år efter, att gröt och öl som sedvanligt var bragt ut på marken, begav hon sig också ditut i all stillhet och dolde sig bakom en sten. Fram emot midnattstid såg hon tre små pysslingar i grå blusar och med röda huvor komma in på åkern. Den ene hade en skära och började raskt att *avskära kornet*; den andre var försedd med en räfsa, och han samlade samman i kärvar, varefter den tredje band dessa och ställde dem i travar. Raskt gick det, och på ganska kort tid var hela åkern höstad, varefter de alla tre gav sig till att äta gröten och dricka ölet, vilket också gick osedvanligt snabbt, så att de snart hade förtärt allt samman. Då reste sig kvinnan upp och sade till pysslingarna. ”Ja, ni är då det duktigaste skördefolk, jag någonsin har sett, och nu skall ni riktigt ha stor tack för besväret.” Men i samma ögonblick försvann de alla tre, och från den dagen har bonden förgäves väntat på, att få åkern skördad med hjälp av nissarna.

★13:e efter Tref

Hunddagarna

Högt gnyr nu Garm

framför Gniphålan

fjättrarna brista

Fenresulven ränner

Nu skälver Yggdrasils ask

där den står

krafternas undergång, gudarnas öde

Gylfaginning

10. Nörve eller Narfve hette en Jätte som bodde i Jötenhem: han hade en dotter, som kallades Natt: hon var, enligt sin härkomst, svart och mörk. Hon blef först gift med en man, som hette Naglfare: deras son var Od. Derefter blef hon gift med Anar: Jord var deras dotter. Sist ägde hon Delling af Asaslägten, deras son var Dag, vilken, enligt sin fädernehärkomst, var ljus och skön. Allfader tog Natt och hennes son Dag, gaf dem 2 hästar och 2 kärror, och satte dem på himmelen, att de skulle fara omkring jorden hvarje dygn. Natt for förut med den häst, som kallas Hrimfaxe, och hvarje morgon daggstänker han jorden med skummet af sitt betsel. Den häst, som Dag äger heter Skenfaxe: hela luften och jorden lyser af hans man.

Sägen**104. Sjöfararen och jätten. L III 120. (augusti)**

Detta är en sägen om jätten Balsar i Balsberget i Fjälkestad, en bit nordost om Kristianstad. Den lyder:

Omkring berget låg på den tiden flera kyrkor än nu. Då det om söndagarna eller vid andra tillfällen ringdes i klockorna, skallade ljudet fagert, och hördes uppåt berget. Men Balsar kunde inte tåla detta. Mången gång tog han därför stora stenar och kastade dem mot kyrkorna. Men aldrig hann de fram, utan ligga ännu här och där strödda på marken, och många nedföll i sjön. Och varje gång han kastade, klingade ett skirt och högt ljud från klockorna och gubben skyndade alltid då, att gömma sig i rännan därborta, som kallas "Balsars gömvrå". Där satt han också med sin kvinna instängd alla sön- och helgdagar.

Nu var det en flicka i Råby, som vaktade byns får. Alltid förde hon sin får i bet kring berget och sjöng då sina visor såsom ”Duvan på lilje-kvist, som sjöng så fagert om Jesu Krist.” Denna sång kunde gubben icke tåla. Ofta sökte han genom några utsända få henne till berget, men flickan ville aldrig gå med, och tvinga henne kunde han inte. De som bad, hotade henne, men hon sjöng likväl och då tordes de aldrig skada henne, utan skyndade in i berget. Då vart gubben till sist tvungen att flytta från berget, och när han gick där ifrån i den mörka natten, grät han strida tårar. Och tårarna blev genast till sten. Ännu idag syns hopar av små runda stenar här och där på berget. Det är Balsers tårar. Ifrån den tiden kom aldrig de vita korna till bäcken, och Råbyborna hörde intet mer om Balsers och hans utskickande.

En stormig *höstafton ett års tid härefter* kastades en liten båt hit och dit av böljorna på havet inte långt från Åhus. I båten satt två sjömän, de enda kvarlevande av besättningen på ett större handelsskepp som gått i kvav. Då de länge drivits omkring med rädsla för sitt liv, fick de rätt som det var syn på en liten ö, liksom av en förtrollning framskymtande i den mörka natten. De märkte att de drevs mot den och undrade inte litet däröver, att det var ljus dager på ön, ehuru det var kolmörkt på havet. Då de kom närmare, slungades båten med våld mot stranden, så att den söndersplitrades och de blev avsvimmade uppkastade på ön. Då de vaknade, såg de en gubbe stå lutad över dem, som med barsk och vred röst sporde dem, varifrån de kom och vad de ville där. De sade sig vara från Åhus och omtalade för gubben sin olycka. Då sade han: ”Kommer ni från Råby, där borta vid berget?” Den ene sade sig vara född där. ”Ni är där”, fortsatte gubben, ”varest ingen

dödlig ostraffat vågar sig. Dock vill jag hjälpa er hem på ett villkor. Tag detta guld-bälte och gå till den flicka, som vallar byns får och be henne därmed gördla sig. Hon har en gång gjort mig en tjänst; jag vill för detta löna henne. Gördeln skall en dag göra hennes lycka. Men ni måste sälja mig edra själar som pant att ni rekat mitt ärende.”

De rädda sjömännen lovade allt, och snart stod en eka vid stranden. Gubben satte sig däri, fattade årorna och som en blix flög båten på fradgiga böljorna. Inom kort skymtade Åhus kyrktorn och snart landsatte gubben dem. ”Glöm icke edra löften”, sade han sedan de stigit i land. Därpå fattade han årorna och rodde bort. Men sjömännen hörde ett brusande på havet och en blå ljusstrimma visade dem vägen för hans färd.

Dagen därpå gick sjömännen till prästen i Åhus, omtalade skeppsrottet, sitt besök hos gubben och det löfte de givit honom. Prästen tog då gördeln och sade: ”Vi vilja se, om gubben menar väl med flickan”. Därpå gick de ut i skogen, och prästen gördlade en ung ek med bältet. Dock se, gördeln var inte väl slagen om eken, än att den rycktes upp med rot och allt samt for i luften bort över havet samma väg som gubben hade tagit. Men prästen lade sjömännen till last, att de hade lekt med sina sjäalars salighet och bad till Gud för dem.

[I andra liknande sägner (L III s.124) räcker sjöfararen jätten på ön en grepe som han böjer ihop. Det är ett av de vanligaste dragen i sägner. Än är det en grepe och än oftare en glödgad järnstång (eller ett ankare för att dra fingerkrok s.134) som räcks den stundom blinde jätten att gripa tag i, istället för handen. I en sägen berättas hur de vinddrivna sjöfararna mötte ett väldigt ”spöke” som kom ”gående” på vattnet ut emot dem och sporde: ”Vem är ni?” Spöket var jättens son, som sedan

bjöd dem välkomna, att titta in i det berg, där jätten bodde. Därefter fortsätter denna sägen likt de övriga varianterna om Gjäldas dös med grepen, bältet samt nyckeln och skatten.]

M o t i f: ”Jätte går på vattnet”, sid 126. ”jättens get-hus”, sid 130, 146. ”jättens vindknutar”, sid. 132, 135. ”jättens skrin med en eldslåga”, ”jättens hund vaktar skatten”, sid 125. ”nyckeln till berget”, (1 aug.) sid.146. ”blind gubbe satt vid en eld”, sid 133. ”jätten bunden med kedjor” (1 aug.), sid 143.

★14:e efter Tref.

Jättekvinnans herde spelar harpa

Han satt på högen

harpan slog han

jättekvinnans herde

ljus-lynte Eggter

ovan honom gol

i höga trädet

fager-röd hane som Fjalar heter.

Gylfaginning

11. Ganglere frågade: huru styrer han solens och månens gång. Har svarade: En man är nämnd Mundelföre, som hade två barn: de voro så fagra och sköna, att han kallade den ene Måne och sin dotter Sol och gifte han dem med en man, som hette Glen; men Gudarne, som fortörnades öfver denna stolthet, borttogo begge dessa syskon och satte dem upp på himmelen: de läto Sol köra de hastar, som drogo solens vagn, hvilken Gudarne hade skapat, för att upplysa himmelen, af de gnistor som flögo ur Muspelhem. Desse hästar heta så: Arvaker och Alsvider: under deras bogar satte gudarne tvänne pustar, för att

svalka dem och i somliga sånger kallas de Isarnkol. Måne styrer månens gång och råder för ny och nedan. Han tog från jorden två barn, som hette Bil och Hjuke, då de gingo från den brunn, Som Byrger heter och buro på sina skuldror en så, som heter Säg och såstången Simul. Vidfinn är deras fader och de åtfölja städse månen, såsom man ifrån jorden kan se.

27 Månen

O, huru tänds du Selene, beundrad i hela naturen.
Likt diamant du belyser blå oceanen i natten,
då du på firmamentet uppbärs av vehikel i silver.
Vända sig alla dryader och ädla silener i andakt
mot elegant ekipage som reses uppå horisonten.
Tvenne krabater emellanåt tindra, de vinka belevat.
Bil och Hjuke, upp i fontän, de verka naiva,
då kaskader av vatten slunga uppi atmosfären.
Faller å bergsmassiven i Midgård – dunkla terrängen.
Regnar i älvedansen, när gossen, hypnotiserad,
drages in i graniten och evigt se'n moloken
står. Du Måne besitter stort renommée i Olympen.
Stig till oss ifrån piedestalen, epokers drottning,
mäter oändlig tid i eoner; ny och nedan.
Gnistre pokaler i silver, illustra Selene till ära.

Bön

10 Månen

Glimma oändlig i ljuskristaller, o fagra Selene!
Nattliga äro de alla, Hekate och grymma demoner,

som äro dina betjänter; i havet oceanider.
 Ädle penaten i kyliga natten gammal i gårde
 vakar i skenet av vita galaxer uti horisonten.
 Du, o Selene kysst´ Endymion och dina tårar
 som ametyster ur rymden oändliga, lågo i gräset.
 Sänd ut, tungel, ovalt diadem av kyliga käglor.
 Strålar i natten inandas må dessa pärlor ur urnan
 att få behaga, o sköna Selene dig i ditt esse.
 Låt dina silvriga käglor regera naturen i vila.
 Väna dryader och gamle Orion olycklige resen,
 alla beundra dig, Isis i månen, o drottning i natten.

11 MånenA

Fagra Selene, gigantisk grön diamant över alla.
 Ny må du ses; Afrodite, med henne ämabel lierad.
 Sörja de bägge väninnor elegiskt älskade gossar.
 Freja begråter Adonis, Selene begär Endymion.
 Dessa bevattna terrängen och akvedukter i sorgen.
 Natliga äro evärdliga vandrare, där de flanera.
 Komma chariter, erinnyer och ädla dryader i följe.
 väldigare äro inga Olympens andar illustra.

Sägen

87. Förlossningshjälpen (slåttern)

(Bergstrand, Hall. 1949:44)

Det var en piga på ett ställe, som fann en groda i *slåttern* och band ett grässtrå om henne. Ett par månader efter kom en fin herre körande och ville tala med pigan. Han undrade, om hon ville vara snäll och följa med honom, och det gjorde hon. När

de kom hem till honom, så fick hon veta, att hans hustru skulle få barn, men hon kunde inte förlösas, förrän pigan löste upp det där bandet, som frun hade om sig. Så gick han ut, och pigan löste upp det, och frun fick sitt barn. ”Nu får du en skänk av min man, han kommer att skjutsa dig hem, och så får du skänken, men stanna inte utan gå genast in, tag inte emot skänken och tacka inte, du får den ändå!” Hon gjorde som frun sade, så fort hon kom hem, sprang hon in och stängde dörren efter sig, och han kom efter och slog i dörren, men hon öppnade inte. Då for han iväg, och på morgonen låg skänken på trappan.

Sägen

88. Bergväsen (skörden)

(Bergstrand, Dalsl. s. 83.)

Min svärfar talade om, att de höll på att *slå på en äng*. Då var det en groda, som hoppade i vägen för dem, var de var. Till slut blev matmodern ledsen på detta och tog och band ett strå om grodan och bar henne åt skogen. Då kom hon inte tillbaka.

Men när det led på natten, kom det en gubbe och packa på fönstret och bad att hon skulle följa med och förlösa hans hustru, som skulle få unge. Hon tog på sig och följde med. De kom in i ett berg, och där låg ett fruntimmer i barn-plågor. ”Du skall knyta upp det strået, som du band på mig”, bad hon. När det var gjort, så födde hon ett barn. När allt var färdigt, så sade berg-käringen: ”När du nu kommer ut, skall du sätta dig på den stubbroten, som är utom väggen. Men du skall vara kvick, för karlen min vill dig ont”. Jämt som hon kom ut genom dörren, så kom en kniv efter genom dörren, men den for förbi. Hon satte sig på stubbroten och kom hem.

Sägen

99. Bergväsen (skörden)

(Bergstrand, Bohus, s. 38.)

På Bjällanda kom en gång en groda i skäran, då *man tog av säd*. Fruntimret, som tog upp, band ett strå omkring grodans hals och sade till denna: ”Du skall inte bli förlöst, förrän jag lossar den knuten”. Grodan var nämligen havande. På vintern kom en gråklädd man körande med släde och bad kvinnan att hon skulle följa med honom hem, för hans hustru låg i barnsnöd. Kvinnan ville först inte följa med. Mannen blev då enträgen och lovade henne, att hon skulle få välja en ko, vilken som helst, åt sig i hans ladugård. Då gick hon med honom. Han stannade vid ett berg och de steg in i berget. Dörren till berget finns alltjämt kvar. Därinne var en stor sal. Där låg grodan, med strået om sig. Nu var hon emellertid förvandlad till en kvinna. Sedan knuten lösts upp och barnet fötts, viskade barnsängskvinnan till henne, att hon skulle ta den kon, som stod närmast nedersta gluggen i fähuset. Kvinnan gjorde som hon hade sagt och då hon kommit hem, fann man i hennes hem, att det var en ko, som en gång försvunnit därifrån utan att man sedan fått reda på henne. Hon hade alltså varit bergtagen.

★15:e efter Tref.

Tuppar i Valhall och Hel

Över asarna

gol Gollinkambe
han väcker folket
hos Herjafader
en annan gal

under jorden
sot-röd hane i Hels salar.

Gylfaginning

12. Då sade Ganglere: hastigt far solen, och nästan som hon vore rädd och icke mände hon då mera påskynda sin gång, om hon räddes sin bane. Har svarade: icke är det underligt, att hon far hastigt åstad: hära är den, som förföljer henne och ingen annan utväg har hon, än att skynda undan. Ganglere frågar: hvem vållar detta hennes omak? Har svarade: två ulfvar: den som följer henne efter heter Sköll: hon fruktar, att han skall fasttaga henne: den som löper framför henne heter Hate Hrodvitners son: han vill taga månen, såsom ock sluteligen händer. Då frågade Ganglere: af hvad härkomst är desse ulfvar? Har svarade: en Jättqvinna bor öster från Midgård i skogen Jernvid der bo de Jättinnor, som kallas jernvidjor. Den gamla Jätteqvinnan föder många söner, som är Jättar och alla hafva vargs skepnad: derifrån härstamma ofvannämde ulfvar. Så är berättadt, att af denna slägt är den mäktigast, som heter Månegarm: han mättas med alla döende människors lif: han uppslukar Månen, och bestänker dervid himlen, och luffen med blod: deraf mister solen sitt sken och vindarne brusa och gnya hit och dit.

Så sägs i Völuspa:

Österut bor den Gamla J Jernskogen Och föder der Ulfva barn. Bland dem alla blifver En i synnerhet Månens uppslukare I trolls skepnad. Han närs af döende Menniskos lif. Han bestänker jorden Med röda blodet. Mörkt blir solens sken, Åren därefter, Alla vädren olyckliga. Förstån J än? eller

hvad?

★16:e efter Tref.

Fimbulvinter

Bröder skola slåss

och bli varandras bane
barn utav systrar
bryta mot seden
hårt är i världen, hordom mycken
yxtid, knivtid, kluvna sköldar,
stormtid, vargtid, ingen skonar andra

★17:e efter Tref.

Heimdall blåser i Gjallarhornet

Mims söner leka

makternas öde
tänds vid det gamla
Gjallarhornet
högt blåser Heimdall
hornet är i vädret
Odin måler vid Mims huvud.

Gylfaginning

13. Då frågade Ganglere: Hvad väg har man till himlen från jorden? Har svarade leende: Icke har du nu sport förståndigt. Har du ej hört, att Gudarne gjorde en bro till himlen från jorden, och att den heter Bifrost? den månde du säkert hafva sett, kanhända att du kallar den regnbåge. Den har tre färger, är mycket stark, och är gjord med mera konst och styrka än andra

byggnader; men ehuru stark den än är, skall den dock sönderbrista, när Muspels söner rida öfver den och då simma deras hästar öfver stora floder: på det sätt komma de fram. Då sade Ganglere: icke tyckes mig Gudarne hafva byggt bron ärligt, om den skall sönderbrista, då de likväl kunna göra henne efter sin vilja. Då svarade Har: icke förtjena Gudarne något tadel för denna byggnad: Bifrost är visst en god bro, men intet i världen kan bestå, när Muspels söner fara i örlig.

Gylfaginning

16. Då frågade Ganglere: brinner då eld på Bifröst? Har svarar: Det röda, som du ser i regnbågen, är en brinnande eld. Hrimthursarne och bergresarne skulle bestiga himmelen, om alla kunde färdas öfver Bäfröst, när de ville. Många fagra ställen finnas i himmelen, som beskyddas genom ett gudomligt värn. således står der en skön byggnad under asken vid brunnen, från hvilken utgå de tre mör, som heta: Urd, Verdande och Skuld. Desse mör bestämma alla människors lefnadstid och kallas de Nornor. Men ännu flere Nornor finnas, nemligen de, som infinna sig när en människa födes, for att beskära det dess lifstid och äro dessa af Gudasläkten; andra deremot af alfvesläkten och det tredje slaget af dvergeätten. Så som här säges:

Mycket olikättade Tror jag Nornorna vara, Ej de samma ursprung hafva. Några äro af Asaslägt. Några af Alfveslägt. Några Dvalinns döttrar.

Då sade Ganglere: Om Nornorna råda öfver människornas öden, så skifta de dem högst olika: somliga lefva i välmakt och rikedom och somliga hafva liten lycka och berömmelse, somliga lång lifstid, andra kort. Har svarade: De Nornor, som

äro blida och af god härkomst, beskära lycka och när somliga människor råka i olycka, så vålla de onda Nornor det.

★**18:e efter Tref.**

Yggdrasils ask skälver

Skälver Yggdrasils

ask ståndande

jämrar sig gamla trädet

men jätten lossnar

mäler Odin

vid Mims huvud

förrän det slukas av Surts frände

Gylfaginning

15. Då sade Ganglere: Hvar är Gudarnes fornämsta och heligaste ställe? Har svarade: det är vid asken Yggdrasel: der hålla Gudarne dom hvar dag. Ganglere frågade: hvad berättas om detta ställe? Då svarade Jafnhar: denna ask är den största och yppersta af alla träd: dess grenar utbreda sig öfver hela verlden och räcka upp öfver himmelen. Tre rötter uppehålla trädet hvilka sträcka sig vldt omkring. En till Asarne och den andra till Hrimthursarne, dit hvarest fordom Ginnungagap var: den tredje räcker utöfver Niflhem, och vid den är Hvergelmer, hvarest Nidhöger gnager roten nedantill. Men under den andra roten, som sträcker sig till Hrimthursarne är Mimers brunn, hvori visdom och förstånd äro dolde, och heter han Mimer som äger brunnen: han är full af visdom, emedan han dricker ur brunnen med Gjallarhornet. En gång kom Allfader dit och begärde en dryck ur brunnen, men fick den ej förr, än han satte sitt öga i pant. Så säges det i Völuspa:

Allt vet jag Oden, Hvar Du dit öga dolt Nemligen i den klara Mimers brunn. Mimer mjöd dricker Hvar morgon Ur Valfaders pant. Förstån J än? eller hvad?

★**19:e efter Tref.**

Mjödfesten

Hur är det med asarna

hur är det med alverna?
illt låter Jotunheim
asar sitta ting
vid stendörrarna
stöna dvärgar
väggbergs vise, vet ni nu eller ej?

Gylfaginning

15. Askens tredje rot når upp till himmelen, och under denna rot är en brunn, som är mycket helig: han heter Urds-Brunn: der hafva Gudarne sitt domställe. Hvarje dag rida Gudarne dit öfver Bäfröst, som också heter Asabron. Asarnes hästar heta så: Sleipner är den bäste: honom äger Oden och har han åtta fötter: den andre är Glad, den tredje Gyller: den fjerde Gler: den femte Skeidbrimer; den sjette Silfrintopp, den sjunde Siner; den åttonde Gils: den nionde Falhofner: den tionde Gulltopp och den elfte Lättfot. Balders häst hade blifvit bränd med honom. Thor går till Thinget till fots och vadar öfver följande floder:

Körmt och Örmt Och Kerlögar två Der öfver skall Thor
vada Hvarje dag, När han till doms går Vid Asken
Yggdrasel; Ty Asabron I full låga brinner. De heliga vatten

brusa upp.

Sägen

108. Bergfolkets bröd, ger otur (29 sept.)

(Danmark I s. 106)

Mette Overmølle i Randum har följande berättelse efter sin moder, som bodde borta i Gudum. Där i socknen borta i öster var det nog, går några långa, djupa dalar mellan höga backar. Vår grannes dotter gick där inne och passade på djuren och man visste, hon hade samkväm med elle-folket, som bodde i högarna. En dag, hennes fader gick och plöjde där vid backarna, var flickan plog-kusk, för det måste till, då man plöjde tre fåror åt gången. Som de nu plöja, säger flickan: I dag bakar elle-kvinnan, det kan jag så väl lukta.” - ”Vilket prat”, säger fadern, han ville inte tro det, fastän hon framhärdade. Nu köra de igen några fåror och komma till backen, då står där en tallrik med två brödkakor på som ännu var varma. Då de hade mättat sig med dem, säger han: Nu skall ni ha stor tack.” De plöja igen och plöja en fåra till och komma tillbaka till samma plats, då är tallriken borta. Flickan passar åter djuren, som hon brukar och allting går bra till fram emot *Mikaelsmässan*, då låta de också svinen gå dit, och hon skall passa på dem, men hon kommer inte hem med dem, för hon kom in till elle-folket. Hon hade ett snyggt kläde om huvudet som hennes moder hade givit henne, det tar hon och syr på det: ”Nu är jag hos elle-folket och kommer aldrig till er mera.” Så binder hon det om halsen på ett av svinen, och det kommer hem med detta, så att föräldrarna läser detta och blir

mycket sorgmodiga däröver, som de ju också hade anledning till, då de aldrig såg sin dotter mera.

Sägen

110. Havsfrun (29 sept.)

(Bergstrand Hall. 1949:36)

Om vinden är västan på *mikaelsmässo-dag*, så driver havsfrun sina kreatur in på land, och då blir det foderbrist, för då gå de in och äter upp det för folk. Men är vinden östan, så driver hon ut dem i havet istället, och då blir det gott om foder.

★20:e efter Tref.

Världens undergång förebådas

Högt gnyr nu Garm

framför Gniphålan

fjättrarna brista

Fenresulven ränner

mångahanda vet jag

vidare ser jag

krafternas undergång, gudarnas öde

★21:a efter Tref.

Ulven sliter lik

Hrym far från öster

med lindskölden höjd

världsormen vrider sig

väldig i vrede

ormen slår vågorna

örnen skriar,

den grå sliter lik, lossnar Nagelfar

Gylfaginning

16. Då frågade Ganglere; Hvad mera märkvärdigt är att berätta om Asken? Har svarade: Därom är mycket att säga. I askens grenar sitter en Örn: han är mycket vetande och emellan hans ögon sitter en hök, som heter Väderfölner. En ekorn, som heter Ratatosk springer upp och ned längs efter asken och söker, att stifta split mellan Örnen och Nidhögg, Fyra hjortar springa omkring i askens grenar och bita knoppar: desse heta: Dainn, Dvalen, Dunneyr och Durathror. Men så många ormar äro i Hvergelmer hos Nedhögg att ingen kan dem räkna. Så säges här:

Yggdrasels ask Lider mer besvär Än någon tror. Hjorten biter ofvantill; På sidan ruttar den: Nidhögg skadar den nedantill.

Så säges på ett annat ställe:

Ormar flere ligga Under Yggdrasels ask Än det vet hvar okunnig tok. Goenn och Moenn De äro Grufvitners söner. Gråbak, och Gråskin, Ofner och Svafner Tror jag evigt skola Trädets qvistar gnaga.

Vidare förtäljes, att de Nornor, som uppehålla sig vid Urds brunn hämta hvaje dag vatten ur brunnen tillika med leret, som ligger omkring brunnen, och ösa det öfver asken, på det att dess grenar icke skola förtorka, eller ruttna. Detta vatten är så heligt, att allt, hvad som kommer i brunnen, blifver så hvitt, som hinnan i ett äggskal. Så heter det:

En ask vet jag beöst, (Hon Yggdrasel heter) Ett högt och heligt träd, Med det hvita leret. Deraf kommer daggen, Som i dalarne faller. Den står evigt grön Öfver Urds brunn.

Den dagg som deraf faller på jorden kallar man håningsregn, och den är biens föda. Tvenne fåglar födas i Urds brunn: de heta Svanor och från dem härstammar detta fågelslägte.

Gylfaginning

19. Då frågade Ganglere: huru kommer det till ätt sommaren skall vara het men vintren kall? Har svarade: icke månede en kunnig man sådant fråga, ty härom veta alla, att berätta: men efter du ensam är så fåkunnig, att du ej hafver detta hört, så vill jag häldre förlåta dig, att du en gång frågar fåviskt, än att du längre går okunnig om det, som det tillhör hvar och en att veta. Svasad (den blide) heter den som är Sommarens far och är han ljuf, så att allt det kallas Svasligt, som blidt är. Men Vinterns fader kallas både Vindlone (Vindkarlen) och Vindsval: han är son af Vasad: dess afkomlingar voro grymma och kallbröstate, och hafver vintern deras skaplynne.

Gylfaginning

51. Då sker, människorna till största förderf, att ulfven uppslukar Solen. Den andre ulfven griper Månen och åstadkommer sålunda också mycken skada; stjernorna falla ned af himmelen; jorden skälfver, träden ryckas upp med rötterna, bergen störta samman, alla fjettrar och band brista och sönderslitats. Fenrisulfven kommer lös, Hafvet gäser öfver sina bräddar, ty Midgårdormen råkar i jätteraseri och söker att komma upp på landet. Då blifver äfven skeppet Nagelfare löst. Detta är gjort af döda människors naglar, hvavföre det är nödigt att varna människor, ty när någon dör, hvars naglar icke blifva afskurna, påskyndar han derigenom byggnaden af detta

skepp, som både Gudar och menniskor måste önska sent blefve färdigt. Men i denna öfversvämning varder Nagelfare flott. Jätten Hrymer är den, som styrer Nagelfare. Fenrisulfven framfar med gapande mun, så att öfverkäken rör sig vid himmelen, och underkäken vid jorden. Vore det rum dertill, skulle han gapa än vidare. Eld gnistrar från ögon och näsborrar. Midgårdssormen utspyr så mycket etter, att han sprider det öfver hela luften och hafvet: han är mycket förfärlig och håller sig vid ulfvens sida. Under detta gny remnar himmelen och Muspells söner komma ridande derutur, anförde af Surt; både framför och efter honom är en brinande eld. Hans svärd är ganska forträffligt och skiner klarare än solen. När de rida öfver Bäfröst, går den i stycken, såsom förr är nämndt. Muspells söner framtåga på slätten Vigrid: dit komma ock Fenrisulfven samt Midgårdssormen. Der möter äfven Loke; derjemte Hrymer samt alla Hrimthursarne. I Lokes sällskap är allt Hels följe. Muspells söner hafva en slaktordning ensamt för sig, som är mycket klar. Slätten Vigrid är hundrade mil åt alla kanter.

★22: efter Tref.

Loke anfaller med skepp

Ett skepp kommer från norr

Hels folk komma

över havet

som Loke styr

fara jättar

med ulven samman

de ha Byleists broder i följe

Gylfaginning

4. Då sade Jafnhar: många tider förr än jorden var, blef Niflhem skapat, midt uti hvilket brunnen Hvergelmer var: derutur falla följande floder: Svöl, Gunndra, Fiörm, Fimbul, Thul, Sled och Hred, Sylg och Ylg, Vid, Leipter och Göll, som är närmast stängslet för Hels boning. Då sade Thridi: dock var tillförene söderut en verld, som hette Muspell; den är ljus och het, och så strålande och brännande, att den är obeboelig för främlingar och dem, som icke der hafva sitt hemvist. Surter kallas den, som bor på gränsen af denna verld och som den försvarar: han har ett lågande svärd och vid verldens ändalyckt skall han komma fram och kampa och besegra alla Gudarne och uppbränna hela verlden med eld. Så heter det i Völuspa:

★23:e efter Tref.

Surt angriper

Surt far från söder

med svedande eld
det skiner av svärden,
kampgudars sol,
klippor braka,
kvinnotroll störta,
män gå på Helväg, himlen rämnar

Gylfaginning

4. Surter far från Sunnan Med flämtande bloss Valgudars
Sol Af svärdet skiner: Stenbergen braka: Jätteqvinnorna
stapla: Menniskor Hels väg beträda, Och himlen remnar.

★24:e efter Tref.

Oden stupar mot ulven

Då uppstår för Hlin

en annan sorg,
 när Odin går
 att mot ulven kämpa,
 och Beles lysande bane
 mot Surt
 då månne Friggs fågnad stupa.

Gylfaginning

20. Då frågade Ganglere: hvilka äro de Asar, på hvilka människorna böra tro? Har svarade: tolf äro de Gudomlige Asar: icke äro Asyniorna mindre heliga, och icke är deras makt mindre. Då tillade Thridje: Oden är den fornämste och äldste af Asarne. Han herrskar öfver allting; men de andre Gudarne, allt efter som de äro mäktige, tjena honom, såsom barn en fader. Hans maka är Frigg och känner hon människans öden; fastän hon det for ingen uppenbarar. Så berättas här, att Oden sjelf sade till den Ase som heter Loke:

Rasande är du Loke Och ursinnig. Kan du dig ej hejda,
 Loke? Öden alla Tror jag Frigg känna Fast hon dem sjelf ej
 säger.

Oden heter Allfader, emedan han är alla Gudarnes fader, och Valfader emedan alla, som falla på Valplatsen äro hans utkorade söner: de få rum i Valhall eller Vingolf (Vännernas Rum) och kallas de då Einherjar. Han heter ock Hangagud (de hängdes Gud) Haptagud (Gudars Gud) och Farmagud (bördornas Gud) och han gaf sig än flera namn, då han kom till

konung Geirröd:

Jag heter Grimer, Och Gaugrader, Thuder, Uder, Helblinde och Har, Sadier, Svipall, Sanngätall Herteit, Hnikar, Bileyg, Baleyg, Bölverk, Fjölner, Grimner, Glapsvider, (Fölsvider) Sidhötter, Sidskäg, Sigfader, Hnikad, Herjan, Hjelmbäre, Thecker, Thridi, Allfader, Atrider, (Farmatyr) Oske, Ome, Jafnhar, Biflinde, Göndler, Harbard, Svidurr, Svidrer, Jalk, Kjalas, Vidurr, Thrór, Ygger, Thunder, Vaker, Skilving, Vafvad, Hroptatyr, Göter, (Veratyr).

Då sade Ganglere: En stor mängd namn hafven J gifvit honom, och det tror jag, att mycken visdom erfordras, för alt kunna utreda hvilka händelser varit orsaken till hvart och ett af dessa namn. Har svarade: mycken klokhet behöfves visserligen, att väl kunna utveckla och förklara det, men i korthet sagt är anledningen till de fleste namnen, att de särskildta folkslagen i verlden tycka sig höra böja hans namn efter sitt språk för att kunna åkalla och bedja honom, hvar och en på sitt tungomål: några anledningar böra sökas i hans resor, som omtalas i gamla sagor, och må du icke göra anspråk på att kallas en kunnig man, om du icke vet att berätta om dessa märkvärdiga bedrifter.

Gylfaginning

51. Men när alla dessa händelser inträffa, reser sig Heimdall, blåser af all kraft i Gjallarhornet, och väcker alla Gudarne, som derefter hålla råd. Oden rider till Mimers brunn, för att hämta råd af Mimer för sig och de sina. Asken Yggdrasel

skälfver och allt fruktar både i himmelen och på jorden. Asarne härkläda sig, samt alla Enhärjare och tåga fram på slätterna. Främst rider Oden med sin guldhjelm den fagra brynjan och spjutet Gugner. Så tågar han emot Fenrisulfven. Thor strider vid Odens sida, utan att kunna bistå honom; ty han har nog med att slåss mot Midgårdsormen. Frey strider med Surt och der blifver en hård kamp, som slutas med Freys fall. Orsaken till hans död är den, att han nu saknar sitt goda svärd, som han gaf åt Skirner. Hunden Garm, som var bunden vid Gnipa-gråttan, slipper ock lös. Han åstadkommer den största olycka; han strider mot Tyr och den ene blir den andres baneman.

★25:e efter Tref.

Ulven sliter sig, världens undergång

Högt gnyr nu Garm

framför Gnipahålan

fjättrarna brista

Fenresulven ränner

mångahanda vet jag

vidare ser jag

krafternas undergång, gudarnas öde

Gylfaginning

51. Thor förvärfvar sig väl den äran, att vara Midgårdsormens baneman; men sedan han kommit nio steg bort, faller han död ned af det gift, som ormen hade utblåst på honom. Ulfven uppslukar Oden, hvilket blifver hans död. Då rusar Vidar fram mot ulfven och stiger med sin ena fot i hans nedra käft. På denna foten har han den sko, hvartill lädret från ålder blifvit

samladt af de rimsor, som man skär af skorna för tåerna och hälen, hvarföre den, som vill komma Asarne till hjälp, icke må försumma att bortkasta dessa lappar. Med den andra handen griper Vidar ulfven, i öfverkäften och rifver sönder gapet. Så omkommer Fenrisulfven. Loke kämpar med Heimdall och de dräpa hvarandra. Efter allt detta kastar Surt eld öfver, jorden och uppbränner hela världen. Så säges i Völuspa:

Högt blåser Heimdall Med upplyftadt horn, Oden talar Vid Mimers hufvud. Yggdrasels ask, Den höga, skälfter; Det gamla trädet brakar, Men jätten (Loke) blifver lös. Hur är med Asar? Hur är med Alfer? Hela Jötenheim brakar, Å thing äro Asar. Dvergarne pusta Vid stendörrarne, De kloke bergsboer. Förstån J än eller hvad? Hrymer åker östan ifrån Och har skölden för sig. Öfver Jormungand Kommer jätteraseri. Ormen vågorna slår Men örnen skriar. Nidföl liken sliter, Nagelfar lossnar. Skeppet kommer östan ifrån: Komma skola Muspells Folk öfver hafvet, Men Loke styrer. Der äro dårskapens barn Alla med ulfven: Med dem är Bilejst's Broder i sällskap. Surt far från sunnan Med flämtande bloss: Valgudars sol Af svärdet skiner: Stenbergen braka, Jätteqvinnorna stapla, Menniskor Hels väg beträda Och himlen remnar Då får Hlyn Åter sorg När Oden far, Att kämpa mot ulfven, Ocb Beljes baneman, Den klare, mot Surt. Der skall Friggs Maka falla. Odens son gångar Mot ulfven att kämpa. Vidar öfver vägen Mot valdjuret Med handen han stöter Svärdet i hjertat Af jättens son. Då är hans fader hämnad. Då går den herrlige Lódyns son Knappast från ormen Den ondskefulle. När midgårdssormen Rasande fäcktat, Menniskor alla: Ur världen rödjas. Solen skall svartna, Jorden sjunka i hafvet, Från himlen försvinna De ljusa

stjornor. Ångan gåser Upp ur den blossande eld: Högt sväfvar lågan Mot sjelfva himlen.

Och än säges här så:

Vigrid heter den slätt, Der till strid råkas Surt och de milde Gudar. Hundrade mil Är den åt hvarje sida: Den är deras bestämda valplats.

Sägen

113. Hjälpsamt bergfolk (11 nov.)

(Danmark I s. 59)

En kvinna satt ensam en *Mårtens afton* och kardade, efter att de andra hade gått i säng. Då kom det in genom dörren en stor gumma med ett par kardor under armen och sade: ”Skall jag hjälpa dig?” Kvinnan tordes inte säga emot henne och den andra kardade linet på kort tid. Så kom där in en annan käring med en spinnrock under armen och sade: ”Dag!” Hon kunde inte säga: ”God dag!” - ”Skall jag hjälpa Er att spinna?” Kvinnan hade så när tappat både näsa och mun, men tordes inte heller säga nej till henne. Så inom kort var allt linet spunnet och in genom dörren kom en tredje käring med en väv. Det gick likadant, - snart var det vävt också. Men gummorna ville inte gå, de ”krävde” mat och dryck, för att de hade hjälpt henne. Så hade hon en nabokvinna, för henne klagade hon sin nöd, men denne sade: ”Det betyder tur, du skall blott låtsas falla baklänges genom dörren och säga: Skadsberg brinner, och alla barnen har fallit i elden!” Det gjorde hon också, och ut löpte alla gummorna, det värsta de kunde, och kvinnan blev dem kvitt.

Sägen**114. Mjöltnaren en mårtensafton (11 nov.)**

(Danmark II s.307,308)

På landet är det nästan bara mjölnare som helighålla *mårtensafton* med en mårten-gås och med att ”få något på lampan”. Göra de inte det, så kommer det att ske en olycka med kvarnen. Antingen så att vattnet bryter in i skvaltkvarnen, eller att vinden knäcker väderkvarnens vingar. Dagen är till minne av biskop Martin, en helig man, som levde förr i tiden. Han har uppfunnit rör-pinnen, som sätter kornlådan i en gungande rörelse. Förr skulle mjölnaren själv röra säden, vilket var ett drygt arbete.

Ingen kvarn får gå *mårtensafton*, för då tar Djävulen mjölnaren. Det var en gång en mjölnare, som sade, att det var bara gammalt snack och vidskepelse, han skulle mala i alla fall,

men då ville ingen bland folket, inte ens en gång hans hustru, vara hemma hos honom. Endast hans lille åtta-års son stannade. Mjöltnaren satte i gång kvarnen, och det gick bra till en början, men så fram på aftonen kom den Gamle och satte in honom mellan stenarna, så att han vart krossad. Gossen såg tydligt, att den som satte in honom, var glödande under kappan. Detta har satt sådan skräck i mjölnarna, att ännu ingen vågat låta sin kvarn gå denna afton.

Sägen**115. Skogsfrun söker förföra. L II 238. (20 vintern)**

En arrendator hade att kola flera milor *under vintern*. En kväll kom det in en kvinna i milan. Hon var rädd för att vända baken

till. Hon gick fram till spisen och tittade på slevar, skedar och selkrokar o. dyl.

”Du har trevligt här”, sade hon, ”och varmt och gott har du, och slöjda kan du. Nog kan man trivas här tillsammans med dig. Det är annat det, än att gå ute i ruskvädret”.

Hon sökte att tala mjukt men kolaren tog sig till vara för att svara henne. Men inte ville han stöta sig med henne och visa ut henne heller, för då tänkte han, att hon kunde harmas och ödelägga något i milan. Till sist gick hon, men hon liksom gick på sida, så att inte baken skulle synas. Men så ville hon vända sig för att få upp dörren och då var baken urgröpt alldeles som ett baktråg. Se det var skogsfrun förstås.

★26:e efter Tref.

Vidar hämnas Oden

Kommer den väldige

Sigfaders son

Vidar för att kämpa

mot likslukaren

svärdet ränner han

rätt i hjärtat på Hvedrungs son (ulv)

så hämnas han fadern

Gylfaginning

21. Då frågade Ganglere: vilka äro de andre Asarnes namn? eller hvad företaga de sig eller hvad stort hafva de uträttat?

Har svarade: Thor är den fornämste af dem: han kallas Asa

Thor eller Åk Thor han är den starkaste af alla Gudar och

menniskor. Han äger det rike som heter Thrudvang och hans hofgård heter Bilskirner: i denna byggnad äro 540 rum, och

det är det största hus, som menniskor hafva uppbyggt. Så sägas i Grimmismål:

Femhundra rum Och fyratio Menar jag Bilskirners byggnad hafva: Af de hus, Hvilkas tak jag känner Menar jag min Sons är det största.

Thor äger två bäckar, vid namn Tanngnjoster och Tanngrisner och en vagn, hvori han åker: bockarne draga vagnen. Deraf är han kallad Åk-Thor. Han äger äfven tre kostbarheter, som äro hammaren Mjöllner, hvilken Hrimthursar och bergresar känna, när den lyftes, och är detta ej underligt, ty han har sönderkrossat mångt hufvud på deras fäder och fränder. En annan kostbarhet, som han äger, är ett Starkhetsbälte och när han spänner det om sig fördubblas hans gudakraft. Och den tredje saken, som är af mycket värde, är Jernhandskarne: desse kan han ej umbära, för att kunna hålla hammarens skaft. Men ingen är så kunnig, att han kan uppräknat alla Thors bedrifter. Jag kan förtälja dig så många, att dagen icke ville förslå, för att säga allt hvad jag vet.

Sägen

117. Den långa hästen (vintern)

(Danmark II s.166)

Vid sidan av den nya Silkeborg-Århus landsvägen just där den nya vägen tar av till Galten, ligger en göl, som om sommaren är torr, men om vintern är fylld med vatten. Den kallas Horshålet. En gång gick några karlar och flickor denna väg till Höver, där det var lekstuga. Det var på *vintern*, och hålet var fyllt med vatten, så de kunde inte komma över, utan att bli våta

helt upp på benen. De ville då gå utan om, men i detsamma såg de en gammal häst stå strax framför sig. Den ene av karlarna satte sig genast upp för att rida... och så gick det, tills de alla var komna upp på hästryggen så när som på en. Han gick utan om, men då han var kommen mitt för hålet, stod han stilla och såg efter de andra. Öket stod just mitt i kärret med dem, och han såg först nu, hur långt det var. ”Nej!” sade han, ”nu har jag aldrig sett en så lång häst!” I detsamma gick hästen mitt av, och alla de ridande ramlade i vattnet. Men då hördes ett skratt, och öket var borta. Så måste de uppgiva att gå till lekstugan den gången.

Sägen

151. Hundarna undfägnas. L I 61. (21 dec.)

En mjölnare hade en gång mycken mäld till *julen* och blev därför tvungen att mala *Tomasnatt* också. Klockan 12 kom två väldiga hundar in i kvarnen, och båda hade eld i mun, så att lågorna stod långt ut.

Mjölnaren vart rädd men fattade sig i alla fall och slängde två skoffor mjöl i deras gap. Hundarna sväljde ned mjölet och gick därpå sin väg. En liten stund därefter kom en svartklädd man ridande fram till kvarnen med en flicka bunden bak på hästen. Mannen var större än vanligt folk och hästen sprutade eld ur näsborrarna och hade sex ben. Hundarna var med.

Mannen band hästen vid ett träd och gick in i kvarnen. Han sporde mjölnaren, om det var han, som vågat giva hans hundar mjöl.

”Ja, det gjorde jag, för jag vart så rädd”, svarade mjölnaren.

”Det var tur för dig”, sade mannen, ”mina hundar tycker om mjöl. Du skall få något av mig, om du vill låta bli att mala mera i natt”.

Han gav mjölnaren en hästsko, tvefalt större än vanliga; därpå red han sin väg.

Mjölnaren lät skon ligga på golvet, stannade kvarnen och gick och lade sig. Följande morgon gick han upp och tittade på sin hästsko, och den var då av purt silver.

Hästskon har sedermera gått i arv i mjölnarens familj i många släktled, och vem som vill, kan gå och titta på den, ty den finns där än idag i en gård uppe i Småland.

★Domsöndagen

Tor möter Midgårdsormen

Så kommer den berömde

Hlødyns son (Tor).

Gapar över lufthavet (ormen)

glider glänsande underifrån

Går Odins son

för att möta ormen

Gylfaginning

22. Då sade Ganglere: underrättelser vill jag hafva om flere Asar. Har svarade: Odens andre son är *Balder*; om honom är mycket godt att berätta: han är den bäste och honom lofva alla. Han är så fager till utseendet och så glänsande, att allt lyser af honom: en ört finnes, som är så ljus, att den liknas vid Balders ögonbryn: den är den whitaste af alla blommor: deraf må du sluta både till hans hårs och kropps fägring: han är den visaste, mäst vältalige och mildaste af alla Asarne. Han har den

egenskapen; att hans dommar äro orygglige. Han bebor det ställe i himlen, som heter Breidablik: der tåles intet orent, såsom här säges:

Breidablik heter, Der Balder hafver Sin boning byggt. I det land, Som jag tror mest fritt vara Från ohyggligheter.

★1. Advent

Tor dräper ormen

Dräper i vredesmod

den som värnat Midgård.

Nu må alla män

bryta upp från sin odal

Nio fjät går Fjörgyns ättling (Tor)

dödsmärkt från ormen

hans dyrd skall ej dö.

Gylfaginning

23. Den tredje bland Asarne heter *Njörd*: han bor i himmelen, på det ställe, som heter Noatun. Han råder öfver vindens gång och stillar haf och eld: honom åkallar man på sjön och vid fiske. Han är så rik och mäktig, att han kan gifva dem egendom och öfverflöd, som derom anropa honom. Han blef, uppfödd i Vanahem: men Vanerne gáfvo honom åt: Gudarne i gisslan, och emottogo af Asarne i gisslan en man, som heter Hæner: han blef förlikning mellan Gudarne och Vanerne. Njörd äger en maka, Skade, en dotter af Jätten Thjasse. Hon ville bo der hennes Fader bodde, nemligen på fjällen i Thrymhem: men Njörd ville bo nära sjön: då kommo de

öfverens, att de skulle vara nio nätter i Thrymhem och tre i Noatun. Men då Njörd kom till Noatun från fjället, qvad han följande;

Jag ledsnade vid fjällarne, Fast jag ej der länge var: Endast nio nätter. Ulfva tjut Tycktes mig ledt vara Mot svanornas sång.

Då qvad Skade detta:

Sofva jag ej kunde På sjöstranden För foglarnes skrån. Den måsen, Som från hafvet kommer; Mig hvar morgon väcker.

Då for Skade upp till fjällen och byggde i Thrymhem och far hon mycket på skidor och med båga samt skjuter djur: hon kallas Skidgudinna. Så säges:

Thrymhem heter, Der Thjasse bodde, Den obäkliga Jätten. Men nu Skade, Gudens klara brud, Faderns fordna hem bebor.

20 Tor 3

Rivalitet i begynnelse mellan as så gudomlig och kolossala giganter, som i granit må husera, rådde ity att du, Guds agnat, orkan så fientlig, med Parnassens värn, katapult, så heroisk stillat. Ur zodiaken, kom o evärdlig koloss i Olympen. Länka Capella ämabel get och karetan utopisk styr ur eteriskt lufts element, befästa palatset!

Ur nebulosan, o arkaiserand´ande oändlig. Mjöd gyllene mottag, pomerans, ur gröna buteljer. Väntar regenten i Valhall som i chateau residerar.

21 Tor

Forntids generationer plögade demonisera
Tor och ovala relikén, Mjölne, den eviga åskan.
Jätte förintas evar katapulten, ohyggliga vapnet,
vråks för rätten att ock inneha territorium och äga.
Mjölner gör en eliptisk sväng och slår mot titaner.
Mot obskyrt, helvetiskt mörker sänds på momangen
onda giganter, evad attackera de folk eller asar.
Större än allt var emellertid, då besegrades ormen.
Steg toxinet uppi universum och kastade hammar´n.
”Länka carretan o obesegrade hjälte, olympisk,
liksom största flamingo beträd passagen ur etern
neder i fagra terrängen, emot tag folks ovationer
och vår eloge i mjöd delikat som mängts med humle.”

22 Tor

Du o Hlorride, av alla gudar i säte konungslig
sitter allena, du Guds agnat, alla bockars fader!
Tag denna porland´ enbärdricka bemängd med humle;
kom med din ädla vehikel i detta moment ”Hippolytos”,
Alla förundrade sucka då Tor, adorable regenten,
stiger olympisk, har berömda missilen i handen
ner mot de dödliga män som agera till asens fromma.
Du o Tor måtte segra groteska giganter i envig
och gick allena då du duellerade och mötte Hydran
Mjölner ohyggliga brände rätt i dinosaurieköttet.
Kom till oss, son av Jord, förmildra oändliga harmen.
Giv, eminens av kraften i dina attacker enorma.

Sägen

120. Jakten efter skogsrået. L I 49. (nov.)

Det var en mörk, stormig *höstnatt*, en sådan där blåsig natt, då det brakar och dånar i skogen. I en koja vid en kolbotten satt en gammal kolare. Innan han lade sig, ville han gå ut för att än en gång se till milan, men när han kom ut, fick han höra ett hiskeligt oljud i skogen. Närmast hörde han ett starkt flåsande, och fram mellan trädstammarna kom en ful trollkäring med hängande tunga och tovtigt hår, som mest såg ut som mossa på gamla granar. Hon var förföljd, sade hon och lovade honom allt vad han ville önska, bara han inte talade om för dem som kom efter, att han sett henne eller sett vart hon tog vägen.

Kolaren var en klok man, därför teg han och trollet skyndade vidare. Knappt var hon borta, förrän en ryttare med tre hundar sprängde ut på kolbotten. Han red på en vit häst, var praktfullt klädd och i handen hade han en guld-beslagen pistol. Han sporde kolaren, om häxan syntes till. Denne visade, vartåt han sett henne skynda bort och den underlige ryttaren satte iväg efter.

Emellertid hade hästen tappat en sko och den var av silver. Kolaren fick se den och ropade till den bort-ilande ryttaren vad som skett, men denne svarade: ”Behåll den som tack!” Snart hördes ett skott borta i mörkret och ett tjut av vrede och smärta vittnade om att kulan nådde målet.

Av silverskon smiddes en bägare, som länge gick i arv i kolarens ätt. Men en dag kom en präst på besök och då togs bägaren fram för den fine gästen att dricka ur. Knappt hade gudsmannen gripit den, förrän den rycktes ur hans hand och försvann genom skorstenen.

Sägen**170. Björnföraren (24 dec.)**

(Bergstrand, Hall. 1949:73)

I Snödals kom troll varje *julafton*, levde sotaren och roade sig. Men en *julafton* kom en knalle dit, och han hade en stor hund med sig. Den knallen var inte rädd. Fram på natten kom trollden och började roa sig. Men då hetsade knallen sin hund på dem, och de blev levande förskräckta och sprang ut i en hast. Knallen hade kallat hunden för katta. Nästa *julafton* kom trollden igen och sporde, om Snödals katta är gången än. ”Nej, hon är hemma”, svarade bonden. De tordes aldrig komma igen sedan.

★2. Advent*Sol och stjärnor störta i havet***Sol svartnar**

jorden segnar i hav
 störta från himlen
 strålande stjärnor
 fräser ånga
 och eld. Flammar högt hettan
 mot himlen själv.

Gylfaginning

22. Då sade Ganglere: underrättelser vill jag hafva om flere Asar. Har svarade: Odens andre son är *Balder*; om honom är mycket godt att berätta: han är den bäste och honom lofva alla. Han är så fager till utseendet och så glänsande, att allt lyser af honom: en ört finns, som är så ljus, att den liknas vid Balders

ögonbryn: den är den vitaste af alla blommor: deraf må du sluta både till hans hårs och kropps fägring: han är den visaste, mäst vältalige och mildaste af alla Asarne. Han har den egenskapen; att hans dommar är oryggelige. Han bebor det ställe i himlen, som heter Breidablik: der tåls intet orent, såsom här sägs:

Breidablik heter, Der Balder hafver Sin boning byggt. I det land, Som jag tror mest fritt vara Från ohyggligheter.

24. Njörd i Noatun hade sedan två barn: sonen bette *Frey*, men dottren *Freya*: de voro fagra till utseendet och mäktiga. Frey är den ypperligaste bland Asarne. Han råder öfver regn och solsken, samt jordens gröda och honom bör man anropa för god årsväxt och frid. Han råder ock öfver människors egendom. Freya är den herrligaste af Asynjorna. hon äger den boning i himlen, som Folkvang heter och när hon rider i strid, då tillhör ena hälften henne och den andra Oden, såsom här säges:

Folkvang heter, Der Freya råder Om säten i salen. De slagnes hälft hon väljer På hvarje dag, Men hälften Oden äger.

Hennes Sal Sesrymner är stor och skön. Men när hon tågar ut, kör hon efter två katter för sin vagn. Hon är dem bevågen, som henne åkalla och af hennes namn har den hederstiteln sin upprinnelse, att förnäma qvinnor kallas Freyior (Fruar). Hon tycker mycket om kärleks-sång och henne är det godt att tillbedja i älskogsvärf.

Bön

2 Freja

Stig Afrodite gudinna ner från piedestalen
 mjöd inmundiga, gjord på humle i kalla buteljer
 härtappad. Att du behagar ta denna gåva i nåde.
 Gjut dina gyllene tårar utöver landet i norden.
 Gör o fru att jordens frukt må bliva förökad!
 Måtte galärer segla med örter, vin och oliver.
 Måtte butiker och all magasin fyllas upp fashionabelt
 av dina dofter acacia, också mimosa, lavendel!
 Måla i ljusa kulörer gör gemak pittoreska!
 Och förjaga vrede och epidemi uti luften.
 Giv oss goda legymer och anka på fat i salonger,
 bonade golv, amulett av agat, medaljer i ära.
 Alla må hylla gudomliga Freja, drottning olympisk.

3 Fröja 1

O Afrodite, du aftonstjärna, seren och illuster
 eller uti horisonten; stig då du före Hyperion
 går uti morgonen arla såsom juvel veritabel.
 Råd´r allsköns esteter, o Fröja och epikuréer.
 Dansa de dina balett, polonäs liksom passacaglia.
 O eleganta gudinna, din ande känns jovialisk.
 Må du behaga; ballad, poesi; oss alla bedåra.
 Tillbe dig trubadurer likaså dekoratörer.
 sympati och amour var din donation till oss alla.
 Mot tag denna tokajer också likör aromatisk!
 Från Parnassen styr din vagn och två leoparder!
 Strålglang står så poetisk kring den ädla figuren.

7 Venus

Drottning i Folkvång, o, Afrodite, besjungen asynja
 stig ur dyrt ekipage förnäma gudinna ur etern
 och lösgör lejoninnor ur röda galoner och koppel.

Hör på en ny melodi och skrivna poems anapeter.
 Låt krinoliner i ultramarin få iscensätta dansen.
 Hylla vi Freja o mångbesjungna gudinna begärlig.
 Dig ville forna titaner ha, och äga klenoden
 Brisningamen; uppgår denna stjärna om morgonen arla.
 Var du Hekate benämnd på grovt trolleri begiven,
 då, antika gudinna, du brändes i Blåkullas salar

Sägen

125. Mjölaren sköt katt-kungen. K 121. (13 dec.)

På ett ställe var en gammal stampkvarn och i den vart varenda *lussenatt* (13 december) en mjölnare dödad. Det fanns till sist ingen som ville gå dit den natten och sköta om malningen, men så var där då en, inte så långt därifrån, som sade, att om så själve Djävulen regerade i kvarnen, skulle han gå dit och mala.

Men fram på natten blev där så fullt med katter i kvarnen, så att de satt överallt, på golvet, på mjölsäckarna och var man än tittade, förresten, så satt där en katt. Mjölaren hade emellertid bössa med sig och den satte han inte ifrån sig. Så hörde han då en röst som sade:

”Är Murrkurr kommen än?”

Men i detsamma kom där en så förfärligt stor katt in genom dörren, så det var alldeles hiskeligt. Mjölaren förstod då vad klockan var slagen och tog bössan och sköt, men i detsamma försvann alla katterna. Mjölaren hörde inte av någonting sedan på natten.

När han kom hem, så undrade husbondfolket, hur han hade kunnat komma ifrån det med livet. Då talade han om förstås alltihop, hur det hade tillgått och sade sedan:

”Där var så fullt av katter, så det var inte en fläck, utan att där satt en katt på den, och om inte annat, så var den där med.” Och då pekade han på deras katt, som satt där intill på golvet. Men i detsamma, han sade det, försvann katten och han hördes aldrig av mera sedan.

(Jfr Danmark VII s.97)

Sägen

126. Skogsrån (jul)

(Bergstrand, Värml. 1948:50.)

I Ofrenhöjden norr om Grundsjön har det funnits skogs-rå. På ett ställe bryggde de dricka till *julen*. När de bryggde, måste de vara försiktiga, så att de inte spillde vört. Gjorde de det, så kom skogsrån och tog dricka. På kvällen gick gubben ut ett tag. När han kom in så frågade han: ”Vet ni hur det ropar i skogen?” Nej, det visste de inte. Då talade gubben om, att han hörde hur det skrek: ”Tala om för Danter, att Donter är död!” Så svarade en annan, och det var rået: ”Då har den Djävulen dött av törst, när jag inte kom hem med vörten.”

Sägen

130. Hovbeslaget. L I 198. (13 dec.)

Det var en smed som hade det skralt. Han höll på med sitt smide både arla och sent, men lika fattigt var det. En *lussekväll* när han litet tidigare än vanligt släckt och skulle gå in i sin stuga, var det en ryttare, som steg av sin häst och bad, att han skulle lägga om en sko som lossnat på hästens ena fot. Smeden mumlade något om att det var *lusse-kväll*, och att han inte gärna ville börja arbeta igen, men för denna gång skulle han hjälpa honom. Ryttaren sade, att det skulle han inte ha gjort för

intet, fast penningar hade han inga. Smeden lade om skon, som han var van och drog ut några hästsko-söm som inte var dugliga och slog i andra i stället. När det var gjort, satte ryttaren sig upp på hästen och sade, att han inte hade annat till att giva honom än de gamla sömmen, han dragit ut. När smeden följande dag kom till smedjan, fick han se, att de odugliga sömmen var av rent gull. Då förstod han, att det var "Lusse-Pers" häst han hade skott.

Från den dagen gick det framåt för smeden och han vart mycket rik. Han dog omkring 1870. Ingen visste vart han fått sin rikedom ifrån.

131. Lussefärs släkte (13 dec.)

(Bergstrand, Hall. 1949:27)

Om *lusse* (13 dec.) var här folk som svävade i luften och ännu liksom var i gång med att slåss. De kallade det för lussefärs-slakten. Det var onda andar, ingenting annat. Handlaren i Limmanäs hade en flicka och en gosse, som hade varit i Göteborg och hämtat hem varor till *jul*. De kom körande på vägen uppe på bräckan, men vid grusgropen vid Lii var det som om folk hade gormat och slagits. De tordes inte fortsätta den vägen utan körde omkring häråt Toms by och upp till Limmanäs.

132. Lussefärs släkte (13 dec.)

(Bergstrand, Hall. 1949:27)

Jag hörde talas om en "färd". De kallade den för Lussefärs släkte. Prästen i Fjärås körde till Förlanda ottesång; det var

julmorgon. Då mötte han en färd, och de spelade och trummade. Så frågade de prästen, om de kunde få nåd. ”Möt mig i dag om ett år, så skall ni få reda på det”, svarade prästen. Nästa julmorgon mötte han dem igen och sade: ”Nej, jag finner inte att ni kan få nåd.” Då slog de sönder allt de hade haft att spela på.

133. Gastar (13 dec.)

(Bergstrand, Västerg. 1944:96.)

Min mors far var född i Mjöbäck. En *lussenatt* hade han varit i kvarnen och malt, och han red hem och hade mjölsäcken på hästen. Då fick han se två karlar slåss och bägge hade skinnpälisar på sig. Den ene kom fram till honom och sade: ”Såg du, hur jag slog?” ”Ja, det var rätt, slå du honom mer!” svarade mors far. Det var någon sorts gastar.

134. Se sin tillkommande (13 dec.)

(Danmark VII s.257)

Lucia natt, när folk har läst sin aftonbön, skall pigorna säga: ”Lucia den blida skall låta mig veta, vems duk jag skall breda, vems säng jag skall bädda, vems barn jag skall bära, vems käraste jag skall bli och vems arm jag skall sova på.” Därefter kommer kärestan in i kammaren, och det blir en stor glädje.

★3. Advent

Jorden stiger ur havet

Upp ser hon komma

för andra gången

jorden ur havet
 ljuvligt grönskande
 forsar falla
 där flyger örnen
 som fångar fisk i fjället

Gylfaginning

25. Då sade Ganglere: mycket betydande synas mig desse Asar och är det ej underligt, att så mycken kraft åtföljer eder, då J hafven så mycken kunskap om Gudarne och veten, hvem man bland dem vid hvarje tillfälle skall tillbedja. Men finnas väl flere gudar? Har svarade: en Ase finnes som Tyr heter. Han är den djerfvaste och modigaste och han råder mycket för segren i strid: hvarföre krigsmän böra åkalla honom. Det är ett ordspråk om den, som öfvergår andra i mannamod och aldrig flyr, att han ä så tapper som Tyr. Han är äfven så vis, att man brukar säga om den, som är särdeles klok, att han är så vis som Tyr. Ett prof af hans djerfhet är, att när Asarne lockade Fenrisulfven, att låta binda sig med fjettern Gleipner, trodde han icke, att de ville lösa honom igen, förrän de till pant lade Tyr's hand honom i munnen. Men då Asarne icke ville lösa Fenrisulfven, bet han af handen på det ställe som nu heter Ulfleden, och är han enhänt: ej anses han såsom fredsstiftare bland människorna

Sägen

(Bergstrand 1944:23.)

Näcken skulle komma *lussenatten*, sade de. Då skulle han vara hos mjölnaren, och han stämde kvarnen för honom. Det var en gammal mjölnare i Tokare, som hette Lasse. Han talade

om, att en *lussenatt* stannade kvarnen och han gick och skulle se efter vad det var. Då var det Näcken, som stod och höll i bägge vattenhjuln. ”Lussenatt i natt, Lasse!” ropade Näcken till honom.

★4. Advent

Asarna på Idavall

Mötas asar

på Idavall
och måla där om
den mäktiga ormen
och minnas
de väldiga domslut
och Fimbultyrs forna runor

Gylfaginning

14. Hvad företog Allfader, när Asgård var bygd? Har svarade: först insatte han någre Styresmän, att bestämma människornas öden och vårda stadens inrättningar. Detta skedde der som nu heter Idavallen, midt i staden. Deras första företag var, att uppföra ett tempel, der säte var för tolf af dem och dessutom ett högsäte för Allfader. Det är den präktigaste och största boning, som är byggd på jorden: allt både utan och innan likt guld. Det stället kalla människor Gladshem. En annan byggnad uppreste de äfven: der voro altaren för Gudinnorna: detta hus är ganska skönt, och kallas Vingolf (vännernas rum). Derpå anlade de en härd och gjorde sig derhos hammare, tång och städ, och sedan dermed alla andra verktyg. Sedan förarbetade de malmer, sten och träd, och så ymnigt af den malm, som kallas guld, att allt husgeråd hade de af guld: därför är den

åldern kallad guldåldern, till dess detta försvann genom några kvinnors ankomst från Jötenhem. Dernäst satte sig Gudarne i sina högsäten och rådslogo. De öfvervägde sina dommar och påminte sig huruledes dvergarne hade qvicknat i mullen neri jorden, såsom maskar i kött. Dvergarne hade först förändrats och fått lif i Ymers kött och voro då maskar; men nu efter Gudarnes vilja erhöilo de människoförstånd och människoskepnad; men bo dock i jorden och stenar. Mjödsoigner var en dverg och Duren en annan. Så heter det i Völuspa:

Alla makter, De höghelige Gudar, Till domsäten gingo Och rådslogo derom, Att man skapa skulle En dvergaflock . Ur Jättens ben Och svallande blod. Der blefvo många Människoskepnader gjorda Dvergar i jorden, Som Duren berättade.

Och dessa säger hon vara dvergarnes namn: Nye, Nide, Nordre och Södre, Östre och Vestre, Althjof, Dvalinn, Nar, Nainn, Niping, Dainn, Bifur, Bafur, Bömbör, Nore, Ore, Onar, Oinn, Mjödvitner, Vig och Gandalf, Vindalf, Thorin, File, och Kile Fundinn, Vale, Thror, Throinn Theck, Litr, Viter, Nyr, Nyrad, Reck, Radsvider. Men desse äro ock dvergar och bo i stenarne, men de förre bo i mullen: Dröpner, Dolgthvare, Hörr, Hugstare, Hledolf, Gloinn, Dore, Ore, Duf, Andvare, Hepte, File, Harr, Siarr. Men desse kommo från Svarinshög till Örvang på Joruvallen, och derifrån är Lovar komne: dessa äro deras namn: Skirver, Virver, Skafid, Ai, Alf, Juge, Eikinskjalde, Fal, Froste, Fider, Gennar.

Gylfaginning

26. Brage heter en: han är utmärkt i visdom, vältalighet och språkfärdighet: han är en mästare i skaldskap: efter honom kallas skaldekonsten *Bragur* och af hans namn är den kallad *Bragr karla* (utmärkt man) eller *qvenna* (utmärkt qvinna), som är utmärkt i vältalighet framför andra qvinnor eller män. Hans maka heter Idun: hon gömmer i en ask de äpplen, hvaraf Gudarne äta, då de åldras och blifva då åter alla unga, vilket skall så fortfara till Ragnaröcker (makternas skymning). Ganglere sade: mycket viktigt synes mig för Gudarne vara, att Idun gömmer dessa äpplen väl och troget. Har svarade och log dervid: nära hade utgången blifvit olycklig vid ett tillfälle: derom skulle jag kunna berätta, men först skall du höra namnen på flere Gudar.

Sägen

124. Tomtar (24 dec.)

(Bergstrand, Västerg. 1944:67)

Till tomtarna satte de ut full kost *julaftons* kväll, annars blev de omöjliga mot dem. Tomten skulle ha kött och fläsk och bröd och ost och öl och vit gröt och allt möjligt så när som på brännvin. De satte det i lagården i en skål. Det var överallt de hade tomtar förr. De hade så granna kreatur, för tomten pysslade om dem väl.

138. Mjölaren på Tomasnatt (21 dec.)

(Bergstrand, Hall. 1949:100)

De fick inte mala på *tomas-mässe* natt. En mjölnare stod och stekte fläsk i kvarnen den natten, och då kom det en stor sugga och frågade, om han hade sett större so. Då hällde han ut

flottet i pannan på hennes tryne och sade: ”Har du känt hetare flott?” Men då sprang hon, så det dundrade i kvarnen och han trodde, att hela kvarnen skulle ramla ner.

136. Forsgubben (21 dec.)

(Dalsl. s. 33)

En gubbe for till Agda i åsen, satt och mol vid en kvarn om *Tomasnatt*. Den natten skulle kvarnen stå en stund, medan han höll på med att mala. Då stannade kvarnen av sig själv. Mjölaren tog ett bloss och gick ned i underkvarnen och såg efter vad det var som krångrade. Då satt där en liten gubbe och höll i skovelhjulet.

Sägen

168. Bergfolk (24 dec.)

(Bergstrand, Värml. 1948:64.)

En gammal käring talade om, att hon och flera före henne hade hört musik från Avenåsen om *julkvällen*. Det var bergfolk, som höll på att spela i berget. Det var en fin musik som inte gick an att få höra på andra instrument än de som bergfolket hade.

Bergfolket kom in på ett ställe vid Avenåsen en *julkväll*. De kom in i ladugården och så ställde de till kalas där. De dukade upp på ett stort bord. Det fanns av alla slag. Ölstopet var så stort som en vatten-så. Alla drack ur det. En soldat kom in och fick se dem. De dansade och hade roligt. Soldaten sköt genom ladugården. Varenda en tog de till bens.

Sägen

173. Troll (24 dec.)

(Bergstrand, Västerg. 1944:53.)

Det var troll i ett berg, och så låg det en stuga nedanför. Varje *julafton* på kvällen kom trollen och åt upp alltihop på *julbordet*. Men så hittade gubben på hur han skulle bota dem. Han kokte tjära och satte i en kittel på bordet närmast fönstret. Trollen kom och tog till att äta ur kitteln. För var sked de tog gjorde de ett illvrålande, men de åt ur tjäran likaväl. De trodde det var *julgröten*.

(s.56.)

I Brunns berg vid Ulricehamn blev Rens Andreas intagen en *julafton*, när han skulle gå till Ulricehamn och köpa ett halvstop *julbrännvin*. Där satt en liten käring uppe i berget. ”Kom hit, du lille!” sade hon. Han gick dit och blev intagen. Sedan var han där i åtta dagar. Han var inte riktig, när han kom ut. De förstod så grant, hur det var fatt. Den trollkärigen var synlig inte långt emellan.

(s.57.)

En gammal gubbe som var mer än nittio år talade om en historia för mig, när jag var ung. Det var en kvarn som brände upp varenda *tummesmäss*. (21 dec.) Så var det en knekt, som hade gått i kvarnen en *tummesmäss-afton* och lagt sig i kvarnkupan. Då kom det in en hoper troll, och de hade med sig en nyfödd barn-unge, som de hade tagit på ett ställe inte långt därifrån. De hade bränt ljus på det stället, för de visste att trollen ville åt nyfödda barn. Men så skymde det ett grand, och då passade en trollkärigen på och tog barnungen och lade en alklump i stället.

När de kommit in i kvarnen. vädrade de och sade: ”Här luktar kristet blod.” Och de började leta. Men rätt vad det var, ropade ett av trollen: ”Nu får vi upp i rykande bardus, å eld i vareviga knut!” De sprang ifrån kvarnen. Men knekten tog barnungen och gick till stället. ”Var har du din unge?” sade han till kvinnan. ”Han ligger i vaggan och sover”, svarade hon.

(s. 58.)

Det kom en gubbe in sent en *julafton* på ett ställe och bad att få låna en häst, för de var bjudna på bröllop, han och hans familj. Det var en berg-gubbe. Bonden hade flera hästar men sade: ”Nej, jag behöver dem själv i morgon bittida.” Då gick gubben in till bonden intill. ”Jaha, du kan gå ut i stallet och ta vilken häst du vill”, svarade bonden. Tredje dagen, då de kom ut, stod hästen i sin spilta, men då hade han guld-skor på fötterna. Och efter den dagen turade sig allting så väl för den bonden, som hade hjälpt berggubben, men för den som hade nekat honom gick det alldeles ut.

(s. 59.)

Bergatroll fanns i Vagle berg i Ormestorp. De kom fram till Örekulla och ville *jula* där. Gubben i Örekulla var beredd på det. Han satte en gryta med tjära i spisen i stället för *julgröten*. Så kom en käring in och satte sig i spisen. ”Vad heter du?”, frågade käringen. ”Själv”, svarade bonden. ”Vad kokar du?” - ”*Julgröt*” - ”Får jag känna på den?” - ”Ja, det skall du få”, sade gubben och slog en slev med het tjära över käringen. Då sprang hon ut och ropade: ”Själv har bränt mig.” ”Själv gör, får själv ha”, svarade de andra trollen.

Sägen**178. Tomten (24 dec.)**

(Bergstrand, Dalsl. s. 98.)

På ett ställe hade de en tomte och allt var så ordentligt och bra, och kreaturen var feta och välskötta. Varje *jul* band de ett par vantar, som tomten skulle ha på *julkvällen*. De skulle ligga på huggkubben och grötfatet skulle stå bredvid. Men sonen där läste till präst och han tyckte detta var hedniskt bruk och vantro. Han tog vantarna och gömde undan dem i en låda. Efter den tiden började det bli förfall på gården, boskapen blev mager och ville inte trivas. Far och mor visste inte om, att de gjort tomten emot på något vis och kunde inte förstå, vad det berodde på. Men så hittade de vantarna i en av sonens lådor och då frågade de honom, varför han gjort så. ”Dem skall jag ha, så att jag kan bevisa på yttersta dagen, vad tro ni har haft”, sade prästen. Detta hörde tomten, och den natten brann ladugården upp.

Sägen**182. Nissen stjäljer (24 dec.)**

(Danmark II s.54)

I ett knappt år sade en bonde i Vollerup, en *julafton*, då gröten var satt på bordet till hustrun. ”Mor, vi kan inte doppa rätt djupt i smörhålan för...” Han blev i detsamma avbruten av ett ljudligt ”godafton!”, som uttalades av en liten man med en röd luva på, som just trädde in genom dörren. ”Kom fram!” sade bonden, ”och ät med oss.” Hustrun blängde surt och kände sig störd, då gästen doppade, inte endast gröten, utan nästan hela skeden i smörhålan. Fram på aftonen fick den stackars mannen äntligen tillfälle, att säga hustrun, att gästen var en av de goda

nissarna, som nog kunde frälsa dem från den foderbrist som stod för dörren. Han hade heller inte misstagit sig, för strax efter uppmanade nissen honom att följa med över till grannbyn Kallerup, där det var skördat, Gud välsigne, säd i överflöd. Där kröp nissen, vig som en katt upp i en lada och kastade ut flera lass säd från logen och kom själv efter. ”Så mycket kan vi inte bära”, sade bonden. ”Jo, du tar fyra nekar, och jag resten.” De gick över Stensbjærg, där en hare regerar. Där blev bonden trött och ville vila osv.

184. Tomten (24 dec.)

(Bergstrand, Värml. 1948:99.)

På ett ställe hade de så bra hjälp i ladugården. Den var ”mocka” varje morgon. Korna var så skrapade och fina. Det var en nisse som gjorde det. Så led det mot *jul*. Husmodern hade sett att han var så trasig. Hon lät pigan sy kläder, som tomtgubben skulle ha om *julafton*. På *julafton* så gick hon och hängde ner kläderna i ladugården. När folket kom dit nästa gång, så kom tomten och hade de nya kläderna på sig. ”Grann gosse mockar inte stallet mer”, sade han. Sedan fick de aldrig någon mer hjälp av honom.

(s.99)

Mor påstod, att hon hade nytta av tomtarna. Men så fick de mat av henne. Varje *julkväll* så ställde hon *julmat* i boden, så att de skulle få ta sig till bästa. Hon påstod att de åt ur maten. Men det var på ett ställe som en drängpojke inte hade haft bättre förstånd än att han hade gått och gjort sina behov i maten, men

han fick så pass stryk av tomtarna, så han fick men i hela sitt liv.

Sägen

198. Kvarnen som brann var julnatt (24 dec.)

(Bergstrand, Hall. 1949:56)

Vid Kvarnabäck på n:r 3 Vallda utmark låg fordom en kvarn. Det var det märkvärdiga med den kvarnen, att den brann upp varje *julafton*. Så en *julafton* låg bonden på lur för att se efter, vem det kunde vara, som brände upp kvarnen. Bäst som han låg där och lurade, kom en hoper troll sättande. De hade en liten gubbe med sig, som gick före och spelade marsch, och så radade de in i kvarnen och började spela och dansa. När de hade hållit på tills fram emot klockan två, började en tupp gala där i närheten. Då sade en av trollgubbarna som skulle vara kung, kan jag tro: ”Nu gol näbb. Nu ska vi tända eld på kvarnvägg.” Men då ropade bonden:

”Förr än du tänder eld på kvarnvägg,
skall jag tända eld på ditt långa skägg!”

Därpå tog han och satte eld på kvarnen, så att alla trollen brände inne. Sedan blev aldrig kvarnen uppbyggd igen.

Sägen

223. Varulv, (jul)

(Bergstrand, Västerg. 1944:113.)

I Vänga hölls ett halvtjog vargar, de kallade dem Vänga svin, för man fick inte säga vargar, för då kunde de bli folk. De trodde, att det var förtrollade människor. Det var på en bondgård, en sugga hade grisat på *julafton*. Och det var en unge som var självdöd. Och den smågrisen slängde bonden ut

genom mocknings-gluggen. Då stod där en varg, och han tog grisen och åt upp den. Men nästa *julafton* kom det en till bonden och tackade honom för ”steken som han fick i *julas*”. Då var det vargen, som blivit en karl.

★1 efter jul.

Guldåldern

Där mån timer

de undersamliga
guldtavlor
i gräset hittas.
som de fordom
ägde, gudars härskare,
och Odins barn.

Bön

8 Saturnus

Arla bebodde gemena titaner vänliga jorden.
Åldne Saturnus, anemisk, grå, en vredlynnas ande
styrde planeten, ohygglig koloss med gyllen spira.
Män, okunniga om de giganter fruktade anslag.
Levde gullålderns ättlingar utan brist och elände.
Fanns uti världen oliv, tomat, korneller orörda.
Runno galaktiska åar och grodde på ide gulläpplen.
Finns ännu dessa människor ibland oss som ädla penater:
”O du hjälpande behaga emotta mitt offer:
ärtpuré och kajennpeppar margarin så naturligt.
Bär i mitt enkla krypin, förbarma min arma lekamen”.

Gylfaginning

27. *Heimdall* heter en: han kallas också den hvite Asen: han är stor och helig: född till verlden af nio mör, som alla voro systrar: Han heter ock Hallinskide och Gyllentanne, ty hans tänder voro af guld. Hans häst heter Guldtopp. Han bor der som heter Himmelsberg vid Bäfröst: han är Gudarnes väcktare och sitter der vid himmelens ända, för att vackta broen för bergresarne. Han behöfver mindre sömn än en fågel: han ser lika långt natt och dag, nemligen hundrade mil vidt ifrån sig: han hörer gräs växa på jorden och ull på fåren och allt hvad som gifver ett starkare ljud. Han har en lur, som heter Gjallarhorn, och när han blåser deri, hörss det i alla verldar. Hufvudet kallas Heimdalls svärd. Såsom här är sagt:

Himmelsberg heter, Der det sägs att Heimdall Öfver boningen råder. Der Gudarnes väcktare dricker I det ljumma huset Glad det goda mjödet.

Och än säger han sjelf i Heimdalls galder:

Nio mödrars barn är jag: Nio systrars son är jag.

Sägen

147. Dödas röster höras på begravningsplatsen (jul.)

F.S.F. (K.20,4)

För ett par hundra år sedan hade de i Ingå lekt *jullekar* på kyrkogården. De hade nu lekt där flera lekar. När de hade hållit på med den där leken:

”Vi dansa ovanpå

och jorden är oss under”,

så hade det med det samma dansat en hop med döda också runt omkring dem, och de döda hade sagt:

”Jorden är kall och trång
 det säger vi,
 men är det långt till domen än,
 vad säger ni?”

De hade blivit så rädda, att de inte kunde säga någonting, och så for de bort därifrån och skulle aldrig mer ha gått att leka på kyrkbacken.

Sägen

149. Hundarna undfägnas. L I 59. (24 dec.)

En skräddare fick inte *julkläderna* sydda förrän sent på aftonen. Man bad honom stanna kvar, men han ville nödvändigt till sitt hem. Han fick *julbröd* och ost med sig.

Med raska steg går han genom skogen, men då får han höra ett häftigt flåsande bakom sig och ett det grövsta hundskall. Han makar på sig. Då får han se ett fruntimmer, högt som skogs-topparna med tungan hängande ur halsen och bröstet slängda över axlarna och räckande till midjan.

”Hör skräddare, när du möter de där hundarna, så säg - hass, hass, men inte - hiss, hiss!”

Han lovade att göra det. Snart var hundarna framme. Men något värre hade skräddaren aldrig sett. Ögonen var som eldbränder och den eldröda tungan hängde ur halsen. Skarpt glodde de på honom. I rädslan bröt han *julbrödet* i tu, kastade en hälft åt vardera och ropade ”hiss, hiss!” De skyndade sin väg.

Rätt som det var, får han se en hög, svart ryttare komma ridande på en hög, svart häst. Med vrede såg denne på honom och befallde honom att stanna, där han stod. Skräddaren stannade och tänkte, att hans sista stund vore kommen. Rätt

som det var får han höra den kraftigaste knall, så att hela skogen brakade. Ett ögonblick därefter kom ryttaren tillbaka och hade det stora kvinnfolket hängande på hästen.

”Nu borde jag göra med dig på samma sätt, eftersom du är ute denna kväll, då varje man är hemma. Men då du med kristet bröd trakterat mina hundar och därigenom givit dem kraft att sönderslita detta troll, så skall du denna gång få gå. Men gör du så en annan gång, så skjuter jag dig. Denna kväll hör mig, Oden, till. Min dom är, att till straff för mina skålmstycken, evigt jaga troll och jättar”.

Skräddaren gick sedan aldrig mer så sent ute någon *julkväll*.

Sägen

158. Flickan som vakade julnatt för att få se sin tillkommande. K5. (24 dec.)

För länge sedan hände det i Björna, att en flicka skulle sitta och vaka på *julnatten* för att se den, som hon skulle ha. Husbondfolket låg i kammaren, så att hon skulle få vara i fred i köket. Men bäst det var, hörde de henne bråka och träta och kasta något och så gick hon till sitt rum och lade sig.

På morgonen sporde de, hur det hade gått för henne, och då var hon arg och sade, att de ju hade lovat henne att få vara i fred, men ändå hade husbonden varit så förarglig, så att han hade kommit in från den ena kammaren och druckit ur glaset. Då var hon så illa till mods, att hon kastade stolen efter honom.

Men husmor sade bara: ”Ja, får se hur det är innan nästa år.” Och hon dog strax därefter och pigan vart gift med husbonden. Det var bara en syn hon sett.

Sägen**165. Skräddaren som såg sitt eget liktåg.K7. (25 dec.)**

För sextio år sedan bodde det en skräddare i Bosgården i Ås socken, men vad han hette, vet jag inte, för han kallades bara ”skräddaren”. En *julnatt* gick han till Ås kyrka och ställde sig på kyrkogården för att få se, vad som under året hända skulle. Som han stod där, kom det en likfärd och han såg hur de som bar tog av hattarna i kyrkogårdsporten. Han såg också sin egen kvinna gå efter kistan. Så hörde han, att det var någon som sade:

- Ja det var underligt, vad det gick fort med skräddaren.

Frampå föråret blev han sjuk och dog, men innan dess talade han om, vad han hade sett julnatten.

Sägen**166. Bergfolk i köket (24 dec.)**

(Danmark I s.112)

I en gård i Skårup stod bondkvinnan en *julafton* ute i köket och höll på med julbestyren, så med ens stod där en gosse invid henne. Så spörjer hon honom: ”Var är du från?” - ”Jag är Towes pojke ute i högen”, svarade han. ”Ja, men så ut till Thor till Djävulen med dig!” Så slank han ut genom en bakdörr. Den hög som han talade om var Skårup høj.

Bergfolket i samma hög red på sina ök om natten, de var pytte små gossar med röda luvor.

Sägen**201. Troll (25 dec.)**

(Bergstrand, Värml. 1948:79)

Det var en bonde från Ölme, som skulle fara till *julottekyrkan*, men han kom inte längre än till skogen mellan Kristinehamn och Ölme, förrän han mötte ett troll. Han såg, att de satt vid dikeskanten och kalasade. När han kom mitt för, så kom trollet fram och räckte honom en bägare och bad att han skulle dricka ”*jul*”. Han tog bägaren och gjorde som om han skulle dricka. Men så slängde han ut det som var i bägaren, så att det kom litet på hästen. När han kom att se efter, så var håret av och det hade fränt på skinnet, så starkt var det.

När han hade kastat ut det som var i bägaren, så red han så fort han kunde och tog bägaren med sig. Det tyckte inte trollet om, utan de satte efter honom, och det var nära på att de skulle hinna honom, men då fick han höra att det skrek:

”Rid inte vägen den breda
utan över åkern den tvära!”

Då satte han rakt över åkern. När trollet såg det, så var de inte goda att följa med, utan de fick springa längs efter. När de hade kommit till andra sidan åkern, så hade bonden hunnit fram till kyrkan. Och till kyrkan torde de sig inte fram. När han for tillbaka, så var det dagen, och då var inte trollet framme, utan han fick ha bägaren ifred. Detta talade mormor min om som de hade talat om det för henne.

Sägen

215. Helsjön (26 dec.)

(Bergstrand, Hall. 1949:174)

Ett helt brudfölje hade drunknat i Hällesjö. De redo på isen och den brast. Sedan ha mycket folk varit där med sjuka hästar; de skulle bli bra av att dricka i sjön. Då kastade de

alltid styvvar i sjön. *Staffansryttare* brukade rida till Hällesjö och vattna sina hästar.

217. Bergfolks bröllop (21 dec.)

(Danmark I s.71)

En man och en kvinna hade sådan otur med sina kreatur, att det gick helt tillbaka för dem. Så gick mannen ut i mörkningen och var på dåligt humör, och då kommer där en liten man till honom med en röd luva på och säger: ”Afton.” Ja, han kände honom inte. ”Jo, visst är vi nabor, och jag har hört att det inte står väl till med dina kreatur, men det vill jag ge dig råd mot. Du skall flytta ditt stall.” Jo, men då beklagade han sig över att han inte hade råd. Men då kunde han ju flytta kräken över till kornlogen och sätta korn där som han hade kreaturen, det kunde ju inte kosta så mycket. Saken var att han bodde rätt under, och hans loft var inte så tätt, utan att det flöt saft ned på hans bord och i hans soppa, men om det föll en rågkärna ned, det hade han inget emot. Ja mannen fick så flyttat stallet, och nu var allt till det bättre, och kreaturen trivdes mycket väl. Så var det en dag strax före *jul*, de hade bryggt, och mannen var inte hemma, då kommer den här lille mannen upp till kvinnan, om han inte kunde få låna ett ankare av hennes *julöl* ty han hade haft sådan otur att gjorden (tunnbandet) hade spruckit som var omkring tunnan och de skulle ha bröllop där nere. Då lånade hon honom öl, men hon ville veta, hur det där bröllopet tillgick, och ville gärna se brudskaran, när den kom. Jo, den skulle i genom deras stuga, och han skulle nog åstadkomma att hon finge se, men hon skulle komma att ångra det. Då mannen kom hem omtalade hon för honom vad som blivit av ölet, men det likade honom illa, ty nu var de av med ölet, och de fick

varken öl eller tunna igen. Annandags morgon då de åt sin frukost, kom brudskaran in, såsom från stugans ena hörn och skred över till det andra, och framför gick en linkande spelman och gned på fiolen. Det kunde kvinnan se, men inte mannen, och hon slog upp ett gapskratt. Han skällde ut henne men hon fortsatte att skratta, och till sist gav han henne en örfil, så att hon sjönk rakt ner på bänken. Örfilen hade hon fått, men då hon kom till sina sinnen, omtalade hon vad det var. Några dagar därefter kom han med ölet tillbaka, och säger så, att de få inte se in i ankaret, för det ville inte gå dem väl i ty fall. Kranen satt i och de fick gärna tappa av ankaret. De tappade och det gick fortlöpande. De hade julöl till påsk, och det var bättre öl än deras eget. Det var också mannen helt nöjd med, för nu behövde han inte brygga mera. Men så en dag tog nyfikenheten överhand, och han såg in i tunnan. Då var det inte annat än spindelväv och sedan dess var ankaret tomt.

Sägen

218. Stallets flyttning (1 jan.)

(Danmark I s.327)

En dvärg kommer till en man en *julafton* och vill förmå honom att flytta sin fårkätte osv. Han gör det. Dvärgen kommer *nyårsafton* igen och ger honom en silverkanna för hans foglighet.

Sägen

221. De dödas julotta (25 dec.)

(Bergstrand, Hall. 1949:129)

De trodde, att de döda hade ottesång på *julnatten*. En gumma hade varit ute i otid, för att klockan gick fel. Hon satte sig på

sin vanliga plats, och då fick hon se, att en nabokvinna, som nyss var död, satt bredvid henne. Denna sade till henne, att hon skulle skynda sig ut igen, men hon skulle akta sig, för att hon skulle möta de döda. Hon skulle placera sin kappå så löst, att den föll av henne, om de döda grep tag i henne. Det gick som den andre hade sagt, hon mötte en döding och han tog kappan, och dagen efter låg den i små, små bitar på kyrkogården. Det var dödingens verk.

Sägen

224. Det utlånade dryckes-karet. LIV 302. (21 dec.)

Snipe stuga ligger på Hallandsås. Där bodde ett troll som de kallade Snipe käring. Hon kom ofta till närmaste ställe, Brännehag och ville låna ett och annat. Gamla mor i Brännehag nekade henne aldrig något, ty hon visste, att om Snipe käring lånade dricka, betalade hon igen med öl; lånade hon grovt bröd, betalade hon igen med fint bröd osv. När så de gamla skulle flytta in i lillstugan och sonen överta gården, gav Snipe käring dem en tunna öl, som skulle vara så länge de ville tappa men de fick inte öppna sprundet. År efter år tappade de så mycket öl de ville ha, men så en dag blev unga frun nyfiken och tittade i tunnan och fann den vara full med gammal spindelväv. Men så var det också slut med ölet. (Om hur de en *juldagsmorgon* fick öl av trollen, "Hugnåsgubben", s 303.)

Sägen

229. Helgdagsbrott (23 dec.)

(Danmark, II s.278,279)

En gammal gumma i Vole har berättat, att det en gång var en girig kvinna, som aldrig kunde få spunnet nog; hon spann nätterna i ända, antingen det så var helg eller söcken. Men en *lille-julafton*, satt hon och spann, och då var där en som räckte in en blodig hand genom fönstret och sade till henne:

”Se vad jag vann
för att jag lille-julafton spann.”

Sedan den gången var kvinnan inte så glupsk efter att spinna som hon hade varit förr.

En man hade varnat sin hustru för att spinna på helgdagarna, men det hjälpte inte, hon fortsatte ändå med sitt arbete. Det gick t.o.m. så långt, att hon satte sig att spinna en *julafton*. Då sträcks det in en blodig hand genom dörren och en röst säger:

”Där kan du se vad jag vann
för att jag sista julafton spann.”

Det var alltså en kvinna som var likasinnad.

Vid Ryssensten stod där ett hus; jag kan ännu minnas hur ruinerna fördes bort. De kallade det ‘slottet’. Där skulle en kvinna ha sjunkit, för att hon spann om *julafton*.

En gammal dam nere på Gammel-Estrup hade hört, att det var ont att spinna *lille-julafton*; men hon trodde inte, att det hade någon betydelse. För att nu trotsa vidskepelsen, gjorde hon likväl så, men blev härför mycket hårt straffad. Hon dömdes nämligen till, att efter döden gå omkring på detta stora gods, och se efter så att ingen spann denna afton. På det ställe där det skedde, kom hon, och räckte armarna, från vilka

händerna var avhuggna, så att blodet dröp av stumparna, in genom fönstret, i det hon sjöng:

”Här kan ni se, vad jag har vunnet,
för att jag lille-julafton har spunnet.”

Hon kommer att fortsätta med detta till domedag.

235. De dödas julotta (25 dec.)

(Bergstrand, Dalsl. s. 131-33.)

De döda spökade om *julnatten*. Då var de uppe ur gravarna och inne i kyrkan och hade julotta. Det brukade mor min tala om. De som var saliga satt med ansiktet mot altaret, och de som var osaliga satt vända från altaret. Var prästen osalig, så stod han med ryggen emot dem.

De sade att de döda var uppe och dansade. En kunde se i sanden, att det var spår efter dem. Det kunde vara lite varstans som de slog samling. Folk trodde fullt och fast att de döda gick igen. Det var far och mor så säkra på. Var det sand i bänken i kyrkan om *julmorgonen*, då hade de döda varit i kyrkan.

246. Guld-bägare hämtad tillbaka, (24 dec.)

(Danmark I s. 214)

Utanför prästgården ligger två högar, som kallas Skadeshöje, på vilka i flydda tider, uti prästens Niels Madsens tid, som anno 1442 har varit präst här i Pjedsted, har setts en dans, som prästen själv från sin innehållna häst hade åsett. De som dansat hade druckit honom till med ett fyllt dryckeshorn, han har tagit det från dem, men hållt ut innehållet, och hastigt ridit in i prästgården med hornet. Men som han en *julafton* var gången i

badet, hade én kommit in, gått in i lillstugan, där hornet var, tagit det och gått ut igen och sagt: ”Här tar Skade sitt horn igen.” Och inget mera vet man att säga om dessa högar.

256. Bergtagna kommer inte tillbaka (24 dec.)

(Danmark I s.250)

En dräng i Fårtoft gick en *julafton* utanför dörren och vart genast bergtagen. Många år därefter red en man vid midnatt vägen fram och blev upphunnen av en som red på en trebent häst. ”Åh!” säger mannen, ”vad är detta för en människa?” - ”Har ni aldrig hört talas om drängen som blev borta en *julafton*? ty det är jag.” ”Oj, då! men hur gick det till?” - ”Jo, jag råkade försäga mig; då jag var kommen utanför dörren, kommer det en vagn rakt igenom vår gård, och jag ger mig till att ropa: Åh, låt mig få åka med! men i detsamma satt jag bak på kärran som körde rätt in i Bull-berg.” - ”Finns det ingen möjlighet att komma därifrån?” - ”Nej, det finns det inte! Jag passar deras kreatur och får mat och dryck över nog; men det är ju inte min sorts folk, och du kan nog tänka dig, det är sorglig för mig att aldrig få höra ett Guds ord eller komma till altaret; Det enda jag har att roa mig med är det lilla, jag kan utantill. Men de har sitt väsen för sig, och det kan nu inte bli annorlunda. Men nu har jag bråttom, för gamla mor är död, och jag skall bjuda folk till begravning från Gas-berg och många stora högar och jag skall vara hemma igen i morgon bittida.” Sedan har man inte hört av honom mera.

257. Bergtagna kommer inte tillbaka (jul)

(Danmark I s. 250)

På den stora Fjälkinge backes västsida, ligger några mycket stora stenar. Om dessa går följande sägen. Det var vid *jultid*, och det fejades på sedvanligt vis nere i Fjälkinge. *Julbocken* gick från gård till gård och sjöng sina psalmer och vred *julstjärnan*. Han fick då i sinnet att gå till nästa by norr om, och då han kommer förbi Fjälkinge backe, ser han ovan omtalade stora sten på eld-stöttor. Han gick närmare, och trollen kommer ut och ber *julbocken* gå med in under stenen och sjunga litet för dem. *Julbocken* gör det, och då han väl är kommen in, sänker sig stenarna och han blir borta för evigt. Men stenen vart uppkallad efter honom och kallas Bukkeberg-stenen.

260. Det rann från stallet. (jul) K 163.

Jag har hört en sägen om en som hade satt ladugården på orätt plats. Han hade aldrig någon tur med hästarna utan det var alltid på tok med dem.

Så var det en gång en *julafton*, som han gick ut till källbrunnen för att hämta upp vatten åt hästarna.

Medan han höll på med det, kom en karl gående. Han stannade och talade och gubben talade väl om för honom, att han skulle vattna hästarna och att han hade otur med dem. Sedan följdes de åt och vattnade hästarna. Då det var gjort ville den där karlen att gubben skulle följa honom hem, så skulle han få se hur de hade det. Ja, gubben var "livad" en smula, han, och följde med honom. Men då bar det iväg under stallet. Och när de kom ner där, så hade de *julafton* där också, lika som vanligt folk har. Ljus brann och mat var framsatt, och det var fint. Gubben vart bjuden att äta, men som jag har hört det, så åt han inte, när han såg hur det var.

Då talade karlen om för honom, varför han hade sådan otur med hästarna. Det var så, att urin rann ifrån stallet ner i deras mat. Men skulle han flytta ladugården, så skulle det bli bättre med hästarna. Och gubben han fick bråttom att flytta ladugården och sedan blev det bra och tursamt där.

261. Underjordiska (24 dec.)

(Bergstrand, Bohus. 1947:67.)

En bonde hade en *julafton* varit i sin ladugård och fodrat sina kreatur på kvällen. Då träffade han en man, som hälsade på honom. Bonden tyckte sig känna igen honom, men han visste ändå inte vem mannen var. Den obekante bad honom bli med sig en liten stund. Bonden gick med honom. De gick rakt ned under bondens fähus och kom in i ett fint rum och där satt en stor flock vid ett bord och åt av de läckraste rätter. Bonden blev bjuden att sitta med vid bordet och gjorde så. Men bäst de satt och åt, kom något från taket rinnande ner på bordet. Det var urin från bondens ladugård. ”Där ser du hur vi ha det!” sade mannen, som bjudit bonden med sig, ”och nu skall du vara snäll och flytta ladugården. Vi har bott här i all tid, och vi kan inte flytta.” Bonden lovade att flytta ladugården, och han höll sitt löfte. Sedan hade han alltid god tur med sina kreatur. Dessförinnan hade han alltid haft otur.

266. De dödas julotta (25 dec.)

F.S.F. (K.21,30)

En kvinna, som bodde nära kyrkan, vaknade om *julnatten* och såg till sin förvåning, att kyrkan var upplyst. Hon trodde, att hon hade försovit sig och steg fort upp, klädde sig och gick till

kyrkan. Då hon kom dit, såg hon, att dörrarna var öppna, och hörde psalmsång, därifrån, så att hon inte kunde tro annat, än att det var en vanlig gudstjänst. Hon gick in, men såg alldeles obekanta människor. Slutligen såg hon ändå en bekant och gick och satte sig bredvid denna. Den bekanta var en grannhustru, som hade dött för några år sedan. Framför altaret stod en präst i full skrud och höll i handen en kalk. Sedan sången hade tystnat, började prästen utdela nattvarden åt åhörarna i bänkarna, där de satt. Prästen var enögd och kom också till henne och tvang henne att dricka av kalken. Dess innehåll liknade blod. Nu märkte grannhustrun henne och bad henne för Guds skull gå bort, ty detta var andarnas *julfest* och inte människornas. Hon borde gå ut samma väg, som hon hade kommit utan att se sig om. Hon gjorde så, men då tycktes dödfolket ha fått reda på, att hon var en levande människa. De hängde sig kring henne på alla sidor och rev av henne hennes vadmalströja, som man sedan träffade söndersliten i små bitar, när man kom i kyrkan på *julmorgonen*. Kvinnan slapp visserligen med livet undan, men dog efter några veckor, emedan hon hade smakat av de dödas nattvardskalk och därigenom blivit sjuk.

276. Varulv (jul)

(Bergstrand, Värml. 1948:141.)

Gumman i Sofigården ställde sin egen son till varg. Hon var ond för att han ömmade för vargarna. När de kom fram och var hungriga, så ställde han så, att de fick något att äta. En gång så hade han gett dem en katt. Då kom modern och sade: ”Du skall få bli med dem, du också”. Han blev förvandlad till

varg och reste med vargskocken. Han var borta i sju år. Då kom han in i Sofigården. När han kom inom dörren, så föll varg-huden av honom. Modern tog den och brände upp den. Men då vart pojken och grävde i askan och tjöt som en varg.

När *julkvällen* var inne, så kom det fullt med varg till gården. När han fick se vargskocken, så grät han och gick ut till dem. Han förstod vargarnas språk. Han tog den största geten och bar ut till dem. Eftersom det var *julkvällen*, fick han inga bannor av modern för det. Det var aldrig farligt att vargen rev djuren på den gården.

278. Sjunkna gårdar, svin i sängen (24 dec.)

(Danmark III s.242, 247, 249,
253)

Söder om landsvägen, mellan Ringe och Nyborg, i skälet mellan Ringe och Sødinge bymarker, finns Glue mosse, som på alla sidor är omgiven av lerbackar. Här låg fordom ett slott, vars inbyggare endast gjorde ont och inte kände någon större glädje, än då de hittat på ett eller annat tjuvstreck. En *julafton* gick det osedvanligt vilt till på gården. Herremannen och hans gäster hade druckit en hel del, och borgen rungade av deras ogudaktiga rop. Så fann de på, att fylla ett svin med brännvin, så att det låg som i dvala; därefter lade de det i sängen, och satte något på dess huvud. Sedan sände de bud till prästen, att han skyndsamt skulle komma och ge sista smörjelsen åt en sjuk som låg för döden. Prästen kom också, hur illa han än tyckte vara att sätta sin fot i det onda slottet. Det oväsen, varmed han blev mottagen av de råa och svirande gästerna, liksom den dunst, som slog emot honom, gjorde honom

omtumlad i huvudet och han märkte inte bedrägeriet, förrän han skulle ge svinet oblaten. I sin rättfärdiga harm lyfte han händerna mot himlen och förbannade slottet och dess ogudaktiga herrskap, varefter han fortast möjligt lämnade gården. Knappt hade han kommit över vindbryggan och satt foten på fastlandet, förrän slottet sjönk i jorden, och vattnet brusade fram över det, så att skummet stod högt i vädret. Prästen sjönk ner på knäna. Då han reste sig från bönen, såg han något komma glidande mot honom på vattnet, och då det kom mot land, såg han, att det var den duk, varpå han lagt smörjelsekärlet, som han hade glömt att ta med sig. Duken blev sedan använd som altarkläde och skall ha gjort tjänst som sådan, då kyrkan fick sitt nuvarande kor.

291. Rövarnas julafton (25 dec.)

(Danmark IV s.508)

Fynshoved ved Nordskov var i äldre tider bevuxet med skog, men nu finns det inte ett spår därav. På den tiden bodde där några rövare, och det finns ännu två platser, varav den ena kallas den stora och den andra den lilla Rövardalen. De var i allt 14, två gamla och tolv unga karlar. Nu var det en *julafton*, de kom till Grönlund (Brokdorf) för att plundra. De träffade just hustrun ensam hemma, och det föll henne strax in, vad det måtte vara för folk, emedan de kom var och en med ett laddat gevär. Men hon låtsades som ingenting utan bad dem att sätta sig till bords, och hon bredde en duk på bordet och gick ut i köket igen, medan rövarna blev sittande vid bordet och visste icke annat, än att hon var i färd med att laga mat till dem. Men hon hade gått till stallet och bundit klutar om hästarnas skor,

för att det inte skulle höras, att hon red på gården, och därpå red hon till Eske-berg (Schlelenborg) för att få folk till hjälp. Då de kom tillbaka till Grönlund, gick hustrun först in i köket och därpå in i stugan, var rövarena satt. Hon gick därefter bort och tog alla deras gevär och satte dem undan i ett hörn. Därpå kom det folk in, som hon hade hämtat och välte bordet över dem, och då kom de illa i kläm, ty bordsskivan var av sten och tre tum tjock. En av dem fick fatt på ett gevär och avlossade ett skott, men utan att göra någon skada. Därpå blev de halshuggna på en hög, som ännu heter Stejle-hög. Nu trodde folk att man hade blivit av med dem alla samman. Men ännu var de två gamlingarna kvar, och då de unga inte kom hem, beslutade de sig för att hämnas. Nästa år gick de också till Grönlund och kom dit en dag, då allt folket i gården var i kyrkan, så när som hustrun och en liten gosse. Rövarens moder gick nu in till henne, men rövaren gick upp till kyrkan för att passa på, när folk gick från kyrkan, för att komma tillbaka före dem och säga sin kvinna besked, så att de kunde komma undan. Hustrun på gården hade emellertid fått rövarkvinnan väl förvarad. Hon hade visat henne runt i alla sina rum och låst upp alla kistor, och till sist hade de kommit in i ett rum, varest stod en ekkista. Här bad hon rövarkvinnan att ta upp ett kläde, men hon svarade, att hustrun själv kunde ta det. ”Nej, tag du det, för du har lättare för att böja dig än jag”, hon var nämligen fruktsam. Därpå bockade rövarkvinnan sig ned och ville ta det, men i detsamma tog hustrun tag i hennes ben och kastade henne i kistan. Hon sade därpå till drängen, att han skulle gå till kyrkan och säga till sin fader, att nu hade hon fått rövarkvinnan i kistan. Då pojken kom till vapenhuset, stod rövaren där. Han sporde pojken, var han skulle hän. Jo, han

skulle säga till sin fader, att nu hade hans moder fått rövarkvinnan i kistan, och han skulle hem och hjälpa henne. ”det behöver du inte säga till honom, följ med mig så skall jag hjälpa henne”, sade rövaren. De gick nu till gården, men då hustrun fick se, att rövaren och gossen kom, stängde hon alla dörrar i lås och tog sin köks-yxa, för att med den försvara sig. Då han nu inte kunde komma in, hotade han med att slå ihjäl gossen, men hon svarade, att hellre måtte en dö än tre. Så tog rövaren först och skar ett finger av gossen och kastade efter henne, och sedan skar han gossen i bitar, medan modern såg på. Emellertid kom mannen och de andra hem från kyrkan, men då rövaren fick se dem, löpte han iväg. Nu sändes folket ut för att leta upp honom, och då de kom ner till stranden, var där en jakthund som fann honom i tången. Han blev därpå tagen, och både han och hans kvinna blev halshuggna på samma kulle som de andra tolv.

★1. efter Nyår

Balders återkomst

Osådda skola

åkrarna växa

det onda skall bättras

och Balder komma

På Hropts (Odins) stridstomter

bo Höder och Balder

på kampfudars vihov, vet ni nu?

Gylfaginning

28. *Höder* heter en af Asarne: han är blind, men ganska stark och månde Gudarne nog önska, att de icke behöfde minnas

honom, ty allt för länge skola hans gerningar bevaras i
hågkomst både hot Gudar och menniskor.

25 Balder

Dräpen i blomman av ungdomen asen gudabenådad,
Balder, evärdlig olymp, nerdragen i Hels katakomber,
av Locke Lewe förrådd, residerar regenten oskyldig,
nu i Inferno och öl offererad, mask i pokalen
har, där skuggor, må förlora balansen i mörkret.
Flimrar i sal stearin som må illuminera gemålen,
Nanna, på trätaburet i Gehenna vid tomma assietten.
Si, fru Hel på valack, trebent, kommer ur citadellet
ridande på arrester eländiga tun för dömda.
Dock har Hels majestät försäkrat och avgett löfte;
att komme Balder igen vid festiviteten i julen.
Hels territorium lämnar idolen och ädla gemålen.
Lyfta vi alla pokalen och Odins son gratulera,
från katafalken i Hel kommen åter ivärlden eterisk.

Sägen

308. Den eviga jakten (6 jan.)

(Danmark II s 110)

Fynshuvud-mannen är allmänt känd på Hindsholm. Dock är meningarna delade om vem han egentligen är. Allmänt antas, att det är en herreman från en av gårdarna här på Holmen, som för sina lidelser för jakt har bytt till sig jakträtten här på Fyenshuvud mot Himmelrikets salighet. Också har jag hört den meningen, att han skulle komma från Slesvig. Men sant är

det, att han varje *lille-julafton* drar genom Holmen till Fyenshuvud, där han så går på jakt intill *Heliga-tre-kungars dag*, då han reser tillbaka igen. Hans väg går då genom Egense och Nordskov. Några mena, att han rider över Vejlen vid Bregnør och kommer genom Bogense, och andra ha hört, att han kan spåras in genom Fyn på andra sidan Odense. Men i vart fall följer han den riktningen, där vägen fordom gått fram. I en av Egense-gårdarna måste man låta porten stå öppen *lille-julafton*, ty Fyenshoved-mannen rider då genom gården.

Folklore

319. Att se sin tillkommande (31 dec.)

(Danmark VII s.256 v.)

När man *nyårsafton* är ensam i stugan och med ett ljus i var hand går framför spegeln och säger högt, att man önskar se sin tillkommande brud, så visar hon sig i spegeln.

Nyårsafton går pigorna ut och säger till månen:

”Välkommen, kära nyårs-ny, som lyser för oss så gärna, finns det någon människa i världen, som Gud har mig beskärt, så låt den komma till mig i drömmen i natt. Vems säng skall jag bädda, vems duk skall jag breda, vems nycklar skall jag bära, vems bröd skall jag skära?”

Sägen

326. Förlossningshjälpen. L IV 135. (31 dec.)

Min farfar var född i Källsjö socken. Men sedan flyttade han till Barkhult i Svartsjö socken och köpte en gård där. En höst gick de och tog av säd. Då var där en groda, som var i vägen

för dem jämt. Farfar ville inte skada djuret, men till slut vart han harmsen, för hon hoppade mitt för honom, så han tordes inte arbeta som han ville. Så tog han ett halmstrå och band om kroppen på grodan och knöt till ordentligt. Då blev den borta.

Precis klockan tolv på *nyårsnatten* knackade det på dörren. Farfar gick och öppnade och de undrade, vad det var för en, som kom mitt på *nyårsnatten*. Då stod där en häst med skjuts och släde utanför dörren och en karl stod och hade knackat. Farfar kände inte karlen och hade aldrig sett honom förr. När farfar öppnade dörren, så sade den främmande: ”Den mannen som knöt bandet om min hustru, han skall vara snäll och följa med och lösa det.” För se, eftersom bandet var knutet av en kristen människa, så kunde de inte lösa det själva. Farfar var inte glad att följa med, för han förstod ju att det inte var någon riktig människa han hade att göra med, men den främmande var såpass allvarsam, så farfar tordes inte annat än att följa med till slut.

Vart de körde, minns jag inte, om farfar sade, men till slut kom de till ett berg, och där gick mannen in och farfar måste följa med. Därinne låg en kvinna och hon hade halmstrået om livet. Farfar löste upp bandet. Det gick lätt för honom, fast de andra inte hade mäktat det. Sedan fick han gå.

När han gick bort mot dörren, hörde han att det var någon som viskade till honom: ”Se upp när du går genom dörren, för de kommer att slänga något efter dig och slå ihjäl dig!”

När han kom till dörren, hörde han, hur det ven i luften efter komma hem. De skjutsade honom inte och han visste inte, var han var. Till slut kom han likaväl hem.

Men han trodde att den kvinnan, som varnade honom, den slog de ihjäl.

(Belöningen för förlossningshjälpen växlar mellan en skatt i guld eller hot om livets förlust. Den vanligaste belöningen är, att kolen eller hyvelspånen blir guld och det ofta då de läggs i spisen. s. 137)

★1. efter Trett.

Julgalten

Då månde Höner

välja sig blotspånor

och Tvegges söner

bygga och bo

i vida Vindhem, vet ni nu eller ej?

Gylfaginning

menniskor.

29. Vidarr heter en: han är den tyste Asen och har en mycket tjock sko. Han är den starkaste näst efter Thor. Af honom hafva Gudarne mycken hjälp i alla farliga äfventyr.

Sägen

320. Skogsrå (6 jan.)

(Bergstrand, Dalsl. s. 47.)

På Gegefjället i Ärtemark dödade skogsrådet en av de så kallade Lusen i Rönningen. Han träffade henne på *julnatten*. Då lyckades han dock komma ifrån genom ett löfte att möta henne *nyårsnatten*. Den natten samlades emellertid folk hos honom för att rädda honom, likaså på *trettondagsnatten*. Hon skrek och förde ett förfärligt oväsen därute. Men frampå *hösten* fick han släppa livet till. Han fick huvudet vridet bakfram.

Man får inte svara, när hon ropar på en.

★2 efter Trett.

Saliga i Gimle

En sal ser jag stå

fagrare än solen
täckt med guld
på Gimle
där skola dygdiga
skaror bygga och bo
och på ålderns höst, njuta lyckan.

★3. efter Trett.

Guldåldern slut

Då kommer den rike

till herravälde
den starke ovan
som råder över allt.
Dömer han milt
och sätter ut mål
upprättar avtal, som det skall vara.

★Septuagesima

Gylfaginning

30. *Ale* eller *Vale* heter en, som är Odens och Rinds son: han är tapper i strid och en god skytt.

★Sexagesima

Gylfaginning

31. *Uller* är Sifs son och Thors styfson: han är en så god bågskytt och skidlöpare, att ingen kan täfla med honom. Han är fager till utseendet och krigisk i allt sitt väsende: honom är godt att åkalla i enviges kamp.

★Fastlagssöndagen

De döda körs tillbaka till dödsriket

Kommer den dunkle

draken flygande
ormen underifrån
från Nidafjäll
bär han i fjädrarna,
han flyger över slätten,
Nidhögg, lik, nu må han sjunka.

Gylfaginnung

32. *Forsete* är en son af Balder och Nanna, Neps dotter, Han äger i himlen den sal, som heter Glitner, och alla de, som till honom komma med tvistemål, gå alltid förlikte från honom. Gudar och människor känna ingen bättre domstol. Så säges här:

Glitner heter en sal: Han hvilar på guldpelare Och är äfven täckt med silfver. Der bor Forsete De fleste dagar; Och bilägger alla saker.

33. Ännu är en räknad bland Asarne, som några kalla Gudarnes baktalare, upphofvet till all falskhet och alla Gudars och människors vanära. Han är kallad *Loke* eller *Lopt*, Jätten *Farbötes* son: hans moder är *Löfö* eller *Nal*: hans bröder är

Bilejst och Helblinde. Loke är skön och fager till utseendet, af elakt skaplygne och mycket ostadig: han bragte Gudarne i många äfventyr, men hjälpte dem ofta derutur genom sin fintlighet. Hans maka hette Sigyn Nares eller Narves dotter.

34. Men Loke hade ännu flera barn. Angerboda hette en Jätte-qvinna i Jötenhem: med henne hade Loke tre barn. Ett var *Fenrisulfven*: det andra *Jardmungand*, det är Midgårdssormen, det tredje är *Hel*. Men när Gudarne fingo veta, att dessa tre syskon uppföddes i Jötenhem och de tillika genom spådomskonst utrönte, att af dessa syskon skulle de lida mycken skada och olycka; ty alla tycktes mycket ondt vara att vänta af dem på möderne sidan och ännu värre på fädernet, så sände Allfader till Gudarne att taga barnen och föra dem till sig. Och när de kommo till honom, kastade han ormen i den djupa sjön, som ligger omkring all land. Ormen växte så, att han ligger midt i hafvet omkring all land och biter i sin stjert. Hel kastade han i Niflhem och gaf henne våld öfver nio verldar, att hon skulle skifta boningar åt dem, som sändas till henne, nemligen sådane, som dö af sjukdom eller ålder. Hon har der stora boningar och deromkring är ett ofantligt högt stängsel. Eljudner heter hennes sal, Hunger hennes fat, Svält hennes knif, Senfärdig hennes träl och den Sena hennes trälinna, Fällande svek hennes tröskel, öfver hvilken man ingår, Tvinsot hennes säng, Förtärande sorg hennes sänggardiner. Till hälften är hon svart och halfva delen har människofärg: så är hon ökad och hennes utseende är bistert och förfärligt.

Sägen

333. 'Allestans emot' (2 feb.)

(Danmark VII s.122)

På en *Kyndelsmässoafton* kom en ung häxa hem till en erfaren och övad gammal häxa för att bli undervisad i konsten att rida till Troms kyrka. Bägge hade stulit var sin vacker, glänsande, svart höna, så det kunde inte ha varit bättre. Den gamla häxan smorde in hönsen i något nyligen anskaffat häx-smör, och därefter satte de sig grensle över var sin höna och efter att ha skakat sina betsel, skulle den unga höra noga efter och säga liksom den gamla, nämligen: ”Hurra!, nu högt upp i skorstenen och högt över alla trädtopparna.” Men då den gamla flög iväg så våldsamt, vart den andra omtumlad, tog miste och sade: ”Hurra, nu upp och ner i skorstenen!” Och så blev det; hon måste rida upp och ner i skorstenen på sin svarta höna ända tills ljusan dag, och då var bägge nästan döda av trötthet.